

Univerzitet Singidunum

Departman za poslediplomske studije

Poslovna ekonomija

Master studijski program

Master rad

**Odgovor Fijat grupe na svetsku ekonomsku krizu sa
posebnim osvrtom na analizu finansijskih izveštaja
kompanije Fijat automobili Srbija**

Mentor:

Prof. dr Nemanja Stanišić

Student:

Ognjen Đorđević 400766/2012

Beograd, novembar 2013.

SADRŽAJ

Uvod	1
1. Istorija Fijata	4
1.1. Osnivanje Fijata	4
1.2. Internacionalna ekspanzija	4
1.3. Prvi svetski rat, kriza i oporavak	5
1.4. Drugi svetski rati posleratni oporavak.....	5
1.5. Nezavisnost i širenje poslovanja auto sektora	5
1.6. Nova strategija kompanije	6
2. Istorija kompanije Fijat automobili Srbija	7
2.1. 1950te i 60te	7
2.2. 1970te	8
2.3. 1980te	8
2.4. 1990te i 2000te	9
2.5. Zastava danas	9
3. Ugovor o zajedničkom investicionom ulaganju.....	10
3.1. Činjenice u trenutku potpisivanja ugovora	11
3.2. Osnivanje Zajedničkog privrednog društva – Fijat automobili Srbija	12
3.3. Osnivanje slobodne zone	12
3.4. Zaključenje transakcije	12
3.5. Delatnost kompanije Fijat automobili Srbija	13
3.6. Etape poslovanja	13
3.7. Nastavak proizvodnje Zastave 10	14
3.8. Pitanja zaposlenih.....	15
3.9. Informisanje RS.....	15
3.10. Upravljanje kompanijom Fijat automobili Srbija.....	16
3.11. Računi i informisanje	17
3.12. Politika dividendi	17
3.13. Raspolaganja udelom	17
3.14. Call opcija FGA.....	18
3.15. Put opcija Republike Srbije.....	18
4. Kriza u automobilskoj industriji i marketinški odgovor Fijat grupe	18

4.1. Konkurencija.....	20
4.2. Ideje za prevazilaženje krize.....	20
4.3. Fijat 500L kao oružje borbe protiv krize – marketing strategije	22
4.3.1. Novi modeli Fijata 500L.....	22
4.3.2. Fijat 500L nationale	23
4.3.3. Fijat 500L za kuma fabrike Fijat automobili Srbija.....	23
4.3.4. Kompaniji Fijat automobili Srbija nagrada Autobesta i Superbrenda	23
5. Preuzimanje Krajslera od strane „Fiat Group Automobiles S.p.A.“	25
5.1. Transakcija 261.225 akcija klase A	27
5.1.1. Realizacija transakcije.....	27
5.1.2. Određivanje cene akcija	28
5.1.3. Osnovni principi i ciljevi transakcije	28
5.1.4. Značajni efekti postignuti transakcijom	28
6. Međunarodni računovodstveni standardi.....	30
7. Osnovni podaci kompanije Fijat automobili Srbija.....	35
8. Horizontalna analiza	38
8.1. Horizontalna analiza bilansa stanja	38
8.2. Horizontalna analiza bilansa uspeha	43
9. Vertikalna analiza	46
9.1. Vertikalna analiza bilansa stanja	46
9.2. Vertikalna analiza bilansa uspeha	51
10. Analiza osnovnih finansijskih indikatora	54
10.1. Pokazatelji likvidnosti	54
10.2. Pokazatelji poslovne aktivnosti – ciklusi gotovine	56
10.3. Pokazatelji zaduženosti	58
10.4. Pokazatelji profitabilnosti.....	59
10.5. Kreditna analiza	60
10.6. Neka ograničenja racio analize.....	61
Zaključak	62
Literatura	64

Uvod

Svetska ekonomska kriza počela je krahom finansijskog sektora u SAD-u, a zatim je zahvatila finansijski sektor u ostatku sveta. Automobilska industrija je grana privrede koja zahteva angažovanje velike količine sredstava i kao takva prva se našla na udaru krize i pretrpela najveću štetu.

Fijat grupa dala je svoj odgovor na dešavanja u svetskoj ekonomiji osnivanjem kompanije Fijat automobili Srbija i preuzimanjem Krajslera. Prema odredbama ugovora o zajedničkom investicionom ulaganju, potpisanog 29. septembra 2008. godine, i ugovora o osnivanju od 14. oktobra 2008. godine, potpisanog između Republike Srbije i FIAT Group S.p.A. Italia, osnovano je zajedničko privredno društvo za proizvodnju automobila Fijat automobili Srbija d.o.o. Kragujevac.

Poslovanje kompanije Fijat automobili Srbija obeležile su dve faze. Prva faza obuhvata period od 2009. do 2011. godine i karakteriše je ustupanje licence za proizvodnju automobila Fijat Punto kompaniji od strane FIAT Group S.p.A. Italia u pogonima koji su ranije osposobljeni za ove poslove, kao i velika investiciona ulaganja potpisnica ugovora u osposobljavanje ostalih kapaciteta za uključivanje u proces proizvodnje. Druga faza započela je 2012. godine i još uvek traje. Početkom ove faze smatra se otpočinjanje proizvodnje novog modela Fijat grupe pod nazivom Fijat 500L koji ima zadatak da postane simbol oživljavanja dugogodišnje uspešne saradnje Fijat grupe i nekadašnje fabrike Crvena Zastava, ali i garant za vraćanje Republike Srbije na mesto lidera u automobilskoj industriji na Balkanu. Efekti ove investicije u Srbiji tek će se odraziti na rezultate Fijat grupe uvećoj meri, ali ono što je sigurno je da je za privredu Srbije veoma važna investicijau kragujevačku fabriku automobila, koja će biti zamajac razvoja srpske privrede. To bi bioislov za prosperitet u svim ostalim oblastima, a ujedno i snažan signal za novestrane investitore. Dolaskom Fijat grupe, tačnije rečeno povratkom u Kragujevac, Srbija se vraća u društvo zemalja u kojima se proizvode automobili za ceo svet.

Budućnost automobilske industrije u najmoćnijoj ekonomiji sveta i pored velike pomoći Vlade u Vašingtonu, nije nimalo svetla. Zatvara se sve više fabrika i sve je veći broj otpuštenih radnika. Sve je ukazivalo na to da je uključivanje u Fijat grupu jedini način da se sačuva, od stečaja uzdrmana, kompanija Krajsler, jedan od tri najveća proizvođača automobila u SAD-u. Fijat grupa je preuzela upravljanje Krajsleromi najavljuje da će preuzeti 100% udela u vlasništvu Krajslera, što ukazuje na pozitivne efekte ove transakcije.

Analiza finansijskih izveštaja kompanije Fijat automobili Srbija izvršena je na osnovu redovnih godišnjih finansijskih izveštaja koji se nalaze u evidenciji Agencije za privredne registre Republike Srbije. Korišćeni su podaci obuhvaćeni vremenskim periodom od četiri godine, odnosno od 2009. godine do 2012. godine. Vrednosti pozicija korigovane su sa ciljem eliminisanja efekata inflacije, i to pretvaranjem u evre vrednosti pozicija izraženih u dinarima korišćenjem srednjeg kursa Narodne banke Srbije na dan 31.12. odgovarajuće godine.

Finansijska analiza, u današnjem smislu reči, kroz evaluaciju finansijskih performansi u prošlosti i/ili sadašnjosti, kao osnove za procenu budućih perspektiva preduzeća, predstavlja spoj prošlosti i sadašnjosti. U suštini, finansijska analiza nema autonomnih ciljeva već su oni opredeljeni interesima analitičara i korisnika njenih rezultata¹.

Od posebnog je značaja analiza finansijskih izveštaja upravo kompanije Fijat automobili Srbija, jer se u vremenu krize upravo ova investicija navodi kao najznačajnija za Kragujevac, pa i spasonosna za srpsku privredu u celini.

Problem kojem je posvećen ovaj rad jeste svetska ekonomska kriza i njen uticaj na automobilsku industriju.

Predmet istraživanja rada jeste način na koji se jedan od lidera na svetskom automobilskom tržištu bori sa svetskom ekonomskom krizom koja je zahvatila sve privredne grane, a najveće posledice ostavila na auto industriju. Predmet analize su i odluke koje menadžment Fijat grupe donosi po pitanju osnivanja kompanije Fijat automobili Srbija, kao i odluka Fijat grupeda preuzme kompaniju Kraisler. Bitne odluke Fijat grupa donosi i po pitanju marketingstrategije koju primenjuje u okviru borbe protiv krize, koja jetakođe predmet analize u okviru ovog rada. Prema kriterijumu svojstva predmeta za prikazano istraživanje može se reći da je *pretežno empirijsko* imajući u vidu podatke koji su korišćeni u analizi.

Naučni cilj ovog istraživanja je naučna analiza i deskripcija metoda borbe protiv svetske ekonomske krize u vidu preuzimanja kompanije postepenim povećavanjem udela u vlasništvu, kao i osnivanjem zajedničke kompanije.

Društveni cilj istraživanja je utvrđivanje efekata preuzimanja kompanije i osnivanja zajedničke kompanije na privrede u koje su uložena sredstva u vreme svetske ekonomske krize, pri čemu se efekti ogledaju u poboljšanju životnog standarda stanovništva.

¹RankovićJovan, "Upravljanje finansijama preduzeća", Centar Beograd, 1989, str. 176

Generalna hipoteza:

- Osnivanje kompanije Fijat automobili Srbija determinisano je ekonomskim, političkim i pravnim sistemom Republike Srbije.

Posebne hipoteze povezane sa generalnom hipotezom:

- Efekti ulaganja u zemlje u razvoju su višestruki;
- Ulaganje u osnivanje kompanije u Republici Srbiji definisano je ugovorom na rok od 10 godina;
- Rezultati Fijat grupe uporedivi su sa rezultatima njegovih konkurenata koji su odabrali drugačije instrumente za borbu protiv krize;
- Dugogodišnji uticaj Fijat grupe na automobilsku industriju Srbije nije presudan za dobro poslovanje nove kompanije, imajući u vidu da je preuzimanje Krajslera, kao kompanije koja nije imala istorijske veze sa Fijat grupom, jednako uspešan poduhvat;
- Investicije Fijat grupe pozitivno utiču na privredu SAD-a i privredu Republike Srbije;
- Marketing se koristi kao efikasan instrument borbe protiv krize;
- Novi modeli automobila su osnov za osvajanje novih tržišta.

Naučne metode:

U objašnjavanju pojava koje su predmet istraživanja ovog rada, dokazivanju postavljenih hipoteza i izvođenju zaključaka korišćene su osnovne i opšte metode karakteristične za društvena istraživanja.

Imajući u vidu prirodu istraživanja, *osnovne metode* koje su korišćene prilikom izrade rada su analiza, sinteza, dedukcija, indukcija, konkretizacija i komparacija, a sa ciljem da se utvrdi položaj Fijat grupe u vreme krize u odnosu na konkurente.

Opštenaučne metode primenjene u ovom radu su hipotetičko-deduktivna metoda, statistička metoda, kao i istorijsko-komparativna metoda. Pomenute metode su korišćene kako bi se objasnile pojave koje su posledica krize, kao i koraci koji se preduzimaju kako bi se posledice prevazišle.

Tehnike istraživanja predstavljaju sistematsko i svrsishodno jedinstvo postupaka i instrumenata i podrazumevaju ocenu, sređivanje, obradu podataka i zaključivanje na osnovu njih². Tehnika istraživanja primenjena u ovom radu je analiza sadržaja dokumenata.

²Miljević Milan, "Skripta iz metodologije naučnog rada", Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Pale, 2007, str. 190

1. Istorija Fijata

Istorija Fijata počela je pre više od jednog veka, na samom početku perioda italijanske industrijalizacije u kojoj je ova kompanija uvek imala vodeću ulogu. Od tada, Fijat je konstantno rastao i razvijao uticajno i prepoznatljivo prisustvo širom planete. Danas, uprkos promenama u korporativnoj kulturi i mentalitetu, Fijat ostaje veran svom nasleđu i tradiciji³.

1.1. Osnivanje Fijata

Jula 1899. godine u zgradi "Palazzo Bricherasio" potpisana je povelja kompanije "Società Anonima Fabbrica Italiana Automobili Torino". Među članovima odbora direktora posebno se isticao Đovani Anjeli, koji je osvojio i priznanje za idejnu i stratešku viziju kompanije. Tri godine nakon osnivanja, Anjeli je imenovan za direktora kompanije. Prva fabrika otvorena je 1900. godine u ulici "Corso Dante" u Torinu. Tom prilikom je u fabrici sa radom počelo 150 radnika, koji su proizvodili 24 automobila godišnje. Prvi Fijatov logo, ovalnog oblika i plave pozadine, usvojen je 1904. godine.

Slika 1. Fijatov logo

Izvor: <http://www.fiatsrbija.rs/fiat-brend/fiat/logotip.html> (preuzeto 01.03.2013.)

1.2. Internacionalna ekspanzija

Svoju težnju da se probije na internacionalno tržište, Fijat je u prvi mah ispunio već 1908. godine osnivanjem kompanije "Automobile Co." u Sjedinjenim Američkim Državama. Proizvodnja je rasla i razvijala se munjevitom brzinom. Pored putničkih automobila Fijat je proizvodio i kamionete, brodske motore, kamione i tramvaje. Za samo par godina, Fijat je kompletno modernizovao proizvodnju. U automobile su prvi put ugrađivani električni akumulatori, a kompanija je patentirala i svoj prvi menjač. Godine 1916. počela je izgradnja fabrike "Lingotto"⁴. To je bila najveća fabrika u Evropi u tom periodu. Imala je pet spratova i futurističku test stazu na krovu. Izgradnja je završena 1922. godine i ubrzo potom fabrika je stekla status simbola automobilske industrije širom sveta.

³Istorija Fiat-a, <http://www.fiatsrbija.rs/fiat-brend/fiat/istorija.html> (preuzeto 01.03.2013.)

⁴Autoindustrija, <http://autoindustrija.wordpress.com/tag/istorija/> (preuzeto 03.03.2013.)

1.3. Prvi svetski rat, kriza i oporavak

Sa izbijanjem Prvog svetskog rata, celokupna proizvodnja kompanije okrenula se snabdevanju vojske. Fijat se proširio na delatnosti poput industrije čelika, izgradnje železnice, proizvodnje struje i sredstava za javni transport. Po završetku rata nastupile su godine transformacije i sveobuhvatna kriza. Međutim, već 1923. godine, Fijat je nastavio svoj rast i razvoj zahvaljujući efektivnoj politici smanjenja troškova. Đovani Anjeli postao je predsednik kompanije. Ove godine su bile veoma značajne za unutrašnji razvoj Fijata. Osnovane su razne organizacije za zaposlene, od zdravstvene zaštite do specijalizovanih škola i sportskih klubova. Za vreme Musolinijevog apsolutizma, Fijat je morao da promeni planove usmerene ka internacionalnoj ekspanziji i da se okrene domaćem tržištu. U tom periodu pojavili su se prvi modeli automobila namenjeni široj populaciji: "Balilla", takođe zvana "Tariffa minima" ("Minimalna tarifa") zbog male potrošnje goriva i "Topolino" - tada najmanji putnički automobil na svetu⁵.

1.4. Drugi svetski rat i posleratni oporavak

Za vreme rata došlo je do drastične redukcije u proizvodnji automobila, dok se proizvodnja kamiona povećala. Po samom završetku rata, 1945. godine, preminuo je prvi predsednik Fijata, Đovani Anjeli. Na njegovo mesto imenovan je Vitorio Valeta. Godine 1948. završena je rekonstrukcija postrojenja uništenih u toku rata. Profit je počeo da raste, a i broj zaposlenih se povećao. Prvo Fijatovo vozilo sa dizel motorom predstavljeno je 1953. godine, u to vreme Fijat udvostručava svoje pogone u Italiji i otvara nove fabrike u inostranstvu. Bio je to period privrednog rasta, a u Italiji je automobilska industrija bila pokretačka snaga ekonomije. Tih godina, nastali su mnogi novi modeli. Proizvodnja i izvoz bili su u konstantnom porastu, a statistika pokazuje da se prosek broja stanovnika po automobilu smanjio sa 96 na 28⁶. Istovremeno, Fijat jača svoje prisustvo u Južnoj Italiji, otvarajući brojne fabrike. U međuvremenu dolazi i do sukoba radničkih sindikata. Istoimeni unuk osnivača, Đovani Anjeli, postao je predsednik kompanije 1966. godine. Tih godina pojavila se težnja za povećanjem automatizacije u procesu proizvodnje kako bi se našlo rešenje za naftnu krizu i nastavilo na putu tehničkih inovacija. Godine 1978. napravljen je sistem "Robogate" - novi robotizovani sistem za sklapanje karoserija.

1.5. Nezavisnost i širenje poslovanja auto sektora

Tih godina u okviru Fiat Auto S.p.A. našli su se i brendovi "Lancia", "Abarth" i "Ferrari". Lanču je Fijat preuzeo 1968. godine. Ubrzo zatim, 1969. godine, Fijat je preuzeto 50% udela u Ferariju, dok je taj procenat kasnije povećan na 90%. Alfa Romeo preuzet je od Vlade Italije 1986. godine, a prestižni brend sportskih automobila Maserati postao je deo kompanije sedam godina kasnije. U okviru Fijat grupe osnovane su i

⁵ Istorija Fiat-a, <http://www.fiatsrbija.rs/fiat-breend/fiat/istorija.html> (preuzeto 01.03.2013.)

⁶ Isto

sledeće kompanije: “Ferroviana”, “Avio”, “Trattori”, “Engineering”, “Comau”, “Teksid”, “Magnetit Marelli” i drugi⁷.

1.6. Nova strategija kompanije

Kako bi se izborila sa krizom ranih devedesetih godina, kompanija povećava svoje prisustvo na internacionalnom tržištu, što joj omogućava da obezbedi više od 60% ukupnog profita van Italije⁸. Istovremeno, jačanje konkurencije navodi Fijat da se usredsredi na tržišta u razvoju. Fijat je promovisan kao inovativan brend koji nudi napredna tehnološka rešenja praćen pristupačnim cenama. Krajem dvadesetog veka, Fijat obeležava svoju stogodišnjicu od osnivanja i tim povodom objavljuje novi logo kompanije.

Slika 2. Fijatov logo povodom stogodišnjice postojanja

Izvor: <http://www.fiatsrbija.rs/fiat-breend/fiat/logotip.html> (preuzeto 01.03.2013.)

Od samog osnivanja kompanije, Fijatov logo je znak prepoznatljivosti svih njegovih modela. Danas je on simbol visoke tehnologije, italijanskog dizajna, dinamičnosti i raznolikosti, kao osnovnih karakteristika Fijatovih modela. Đovani Anjeli je preminuo 2003. godine. Na čelu kompanije proveo je skoro pola veka.

Kompanija Fijat automobili Srbija osnovana je 2008. godine u partnerstvu Fijata i Vlade Republike Srbije. U septembru te godine, italijanska kompanija Fiat Group Automobiles (FGA) potpisala je sporazum kojim je definisana vlasnička struktura po kojoj 67% kompanije pripada Fijatu, dok je preostalih 33% u vlasništvu manjinskog partnera, odnosno Republike Srbije⁹.

Fijat je 2009. godine postao vlasnik 20% udela u Krajsleru i od tada je postepeno povećavao svoj udeo kupujući deonice u vlasništvu američke vlade i Ujedinjenog penzionog fonda radnika automobilske industrije (VEBA)¹⁰.

⁷ Isto

⁸ Autoindustrija, <http://autoindustrija.wordpress.com/tag/istorija/> (preuzeto 03.03.2013.)

⁹ Tanjug, 12.04.2012, Fijat u ponedeljak svečano otvara fabriku, <http://www.akter.co.rs/26-ekonomija/760-fiat-u-ponedeljak-sve-ano-otvara-fabriku.html> (preuzeto 08.03.2013.)

¹⁰ Tanjug, 04.02.2013, Fijat i Krajsler ujedinjeni sledeće godine, <http://vesti.mojauto.rs/Aktuelne-vesti/366008/Fijat-i-Krajsler-ujedinjeni-sledece-godine> (preuzeto 08.03.2013.)

2. Istorija kompanije Fijat automobili Srbija

Fabrika je počela sa proizvodnjom 1940. godine, kada je za vojsku Jugoslavije proizvedeno 400 kamiona marke Ševrolet. Januara 1946. godine fabrika dobija ime Zavodi Crvena Zastava. Proizvodnja se nastavlja 1953. godine kada je u kragujevačkoj fabrici ukupno proizvedeno 162 vozila. Bili su to džipovi marke Vilis Overland.

Rođendanom fabrike automobila smatra se 26. avgust 1953. godine, kada su Zavodi Crvena Zastava osnovani kao društveno preduzeće. Tada je u fabrici raspisan referendum sa idejom da se dobit usmeri na razvoj automobilske industrije. Više od 96% zaposlenih podržalo je taj predlog. Nakon toga je raspisan referendum za izbor najpovoljnijeg ponuđača. Na konkursu je učestvovalo osam uglednih proizvođača automobila, među kojima su bili i Reno iz Francuske, Vilis iz SAD-a, Ostin i Rover iz Engleske, kao i Fijat iz Italije¹¹.

2.1. 1950te i 60te

Ugovor o otkupu licence sa Fijatom potpisan je 12. avgusta 1954. godine, a tri meseca kasnije počela je montaža prvih vozila modela Fijat AP-55, Fijat 1.400BJ i Fijat 1.100B. Proizvodnja automobila Zastava 750, popularnijeg pod nazivom „Fića“ počela je 1955. godine, a prestala je 30 godina kasnije¹². „Fića“ je razvijen na bazi Fijata 600D. Popularni „Fića“ koji je odigrao presudnu ulogu u razvoju jugoslovenske automobilske industrije, 4. aprila 2000. godine, u anketi dnevnih listova „Privredni pregled“ iz Beograda i „Dnevnik“ iz Novog Sada, proglašen je za auto milenijuma u Jugoslaviji.¹³ U 1955. godini Zavodi Crvena Zastava proizveli su 1.044 vozila, a tri godine kasnije 3.596. Ukupno je proizvedeno 923.487 „Fića“. Pored „Fiće“ Zastava je od 1961. godine počela da proizvodi i Zastavu 1300 (popularnog „Tristaća“) razvijenog na bazi Fijata 1300. Godine 1968. uz učešće Fijatovog kapitala i domaćeg kreditaproduktivni kapaciteti fabrike prošireni su na 85.000 vozila godišnje¹⁴.

Prvi automobili marke "Zastava" izvezeni su 1965. godine. Najpre je izvezeno 6.000 vozila u Poljsku, potom je usledio plasman na tržišta Finske, Kolumbije i Grčke, a naredne godine izvoz je proširen i na Holandiju, Belgiju, Zapadnu Nemačku i Francusku. Ugovor o poslovno-tehničkoj saradnji sa Fijatom potpisan je 1968. godine. Ugovoren je razvoj proizvodnih kapaciteta od 170.000 automobila godišnje. Time je završena prva

¹¹Došović M., "Zastava spuštena", 08.01.2011, <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:314220-Zastava-spuštena> (preuzeto 09.03.2013.)

¹²Đević Milutin, „Tender za celu fabriku“, Odjek, broj XIX (Novembar 2007.), str.7

¹³Tanjug, 13.08.2012, Počinje železnički transport novog Fijata "500L" za izvoz, <http://vesti.mojauto.rs/Aktuelne-vesti/337616/Pocinje-zeleznicki-transport-novog-Fijata-500L-za-izvoz> (preuzeto 08.03.2013.)

¹⁴Zastava u godini jubileja, <http://www.zastavainfo.com/index.php/j> (preuzeto 09.03.2013.)

faza razvoja ove fabrike automobila. Tada je Zastava imala sedam fabrika, pet u Kragujevcu i po jednu u Makedoniji i na Kosovu i Metohiji¹⁵.

2.2.1970te

Proizvodnja prvog sopstvenog vozila srednje klase, Zastave 101, počela je 15. oktobra 1971. godine i u nešto izmenjenom izdanju proizvodio se do 2008. godine. Milioniti „Kec“ proizveden je 1991. godine, a rekordna godišnja proizvodnja bila je 1979. godine kada je sa montažnih traka sišlo 88.918 jedinica ovog modela automobila¹⁶. Model je razvijen na bazi Fijata 128, najboljeg Fijatovog automobila iz 1967. godine koji je 1970. godine proglašen za automobil godine u Evropi¹⁷. Serijska proizvodnja Zastave 128, popularne „Osmice“, u Kragujevcu je počela 16. maja 1971. godine. Ukupno je proizvedeno oko 230.000 ovih vozila. Zastava 128 izvozila se u rasklopljenom stanju u Egipat, a izvoz je posle višegodišnjeg zastoja ponovo obnovljen februara 2006. godine kada je 480 rasklopljenih „Osmica“ ponovo krenulo put Egipta, pa se za Egipat može reći da je zemlja sa najvećim brojem „Osmica“ na svetu. Zavodi Crvena Zastava su 1973. godine imali 105 kooperanata u zemlji i iste godine proizvedeno je 111.725 putničkih automobila, a proizvedeni automobili izvoženi su u Grčku, Liban, Indoneziju, Kolumbiju, Finsku, Holandiju, Belgiju, Nemačku i Francusku. Već 1978. godine proizvodnja se povećala na 199.571 automobila, a 1979. godine na 206.602 automobila¹⁸.

2.3. 1980te

Prvi automobil razvijen potpuno samostalno bio je Jugo 45. Izrađen je ručno, 2. oktobra 1980. godine. Jugo, inače, pored „Fiće“ najpopularniji Zastavin model, u nešto izmenjenom izdanju proizvodio se do 2008. godine i pod imenom Koral 1.1 i Koral In. Jugo je jedini Zastavin model koji ima i kabriolet verziju. Do 2000. godine proizvedeno je više od 750.000 ovih vozila. Ovaj automobil se izvezio i u SAD. Ugovor o izvozu Juga u SAD potpisan je 7. septembra 1984. godine¹⁹. Model Florida javnosti je prvi put predstavljen 1987. godine, a prvi ovakav automobil sišao je sa montažnih traka 2. oktobra 1988. godine i proizvodio se sve do 2008. godine. Poslednji modeli Floride proizvodili su se pod imenom Florida In. Do 2000. godine proizvedeno je tek negde oko 25.000 Florida. Od 1989. do 1994. godine u Zastavi se proizvodio i Jugo Uno baziran na istoimenom Fijatovom modelu. U tom periodu kragujevačka fabrika proizvela je svega 2.620 ovih vozila.

¹⁵ Isto

¹⁶ Đević Milutin, „Tender za celu fabriku“, Odjek, broj XIX (Novembar 2007.), str.7

¹⁷ 40 godina Zastave 101, 11.07.2012,

http://www.b92.net/automobili/aktuelno.php?yyyy=2012&mm=07&nav_id=625500 (preuzeto 15.03.2013.)

¹⁸ Izveštaj o reviziji finansijskih izveštaja za 2011. godinu „Zastava Automobili“ A.D. u restrukturiranju, Kragujevac – Beograd, april 2012. godine – str. 12

¹⁹ Zastava u godini jubileja, <http://www.zastavainfo.com/index.php/j> (preuzeto 09.03.2013.)

Kao rekordna, u istoriji Zastave upisana je „zlatnim slovima“, 1989. godina kada je u sopstvenom proizvodnom programu i industrijskoj korporaciji proizvedeno 220.000 vozila. Zastava je tada imala 53.337 zaposlenih, a u njenu proizvodnju bilo je uključeno 280 preduzeća iz 130 gradova tadašnje Jugoslavije²⁰.

2.4.1990te i 2000te

Raspad SFRJ i ekonomske sankcije međunarodne zajednice, u periodu od 1991. do 1998. godine predstavljaju najteži period u istoriji kragujevačke fabrike automobila. Preduzeće je registrovano kao akcionarsko društvo 01.04.1992. godine. Većinski vlasnik postala je Grupa Zastava vozila AD Kragujevac²¹. U cilju stvaranja mešovitog preduzeća kroz saradnju sa nekim većim proizvođačem automobila, Zastava je pregovarala sa nekoliko svetskih proizvođača, među kojima su francuski PSA i Reno, kao i azijski Daevu. Izbor je pao na pregovore o proizvodnji novog modela marke Pežo. Posle višegodišnje stagnacije, 1998. godine dolazi do postepenog oživljavanja proizvodnje i prodaje. Takav trend, kao i planirano potpisivanje ugovora sa Pežoom, zaustavljeni su 1999. godine kada je u bombardovanju razrušeno gotovo 160.000 kvadratnih metara proizvodnih površina.

Septembra iste godine na obnovljenim proizvodnim linijama sa traka silaze prvi automobili. Obnovljen je proizvodni kapacitet od 50.000 automobila godišnje. Godine 2001. počela je proizvodnja dva restilizovana modela Koral In L i Florida In L. Nova nada za oporavak fabrike je ugovor sa Fijatom, potpisan 2005. godine, o sklapanju modela Punto pod nazivom Zastava 10. Proizvodnja Zastave 10 po licenci Fijata počinje 4. juna 2007. godine na robotizovanoj liniji u koju je uloženo 14.700.000 evra²². Pored ovog ugovora, kompanija Dženeral motors i fabrika automobila Zastava potpisale su ugovor 2007. godine kojim se predviđa sklapanje automobila Opel Astra u Kragujevcu 2008. godine. Zastava je do 21.11.2009. godine, kada je ujedno bio i poslednji dan proizvodnje automobila u Kragujevcu pod zaštitnim znakom domaćeg brenda, proizvela više od 4.100.000 vozila od kojih je 650.000 izvezla u 76 zemalja sveta²³.

2.5. Zastava danas

Zastava 2008. godine prestaje da postoji. Ime kompanije se menja u FAS (Fijat automobili Srbija). Zaustavljena je proizvodnja Zastavinih modela. U aprilu 2009. godine počinje proizvodnja automobila Punto klasik i do oktobra 2010. godine proizvedeno je 30.000 jedinica ovog modela automobila. Fijat Punto klasik je do nedavno bio jedino vozilo domaće proizvodnje u Srbiji. Proizvodnja modela Fijat 500L, koji se proizvodi u

²⁰ Zastava u godini jubileja, <http://www.zastavainfo.com/index.php/i> (preuzeto 09.03.2013.)

²¹ Izveštaj o reviziji finansijskih izveštaja za 2011. godinu „Zastava Automobili“ A.D. u restrukturiranju, Kragujevac – Beograd, april 2012. godine – str. 12

²² Zastava automobili, <http://zastavanacionale.com/Default.aspx?lng=sr-la&mode=heritage&id=2007> (preuzeto 15.03.2013.)

²³ Dević Milutin, „Tender za celu fabriku“, Odjek, broj XIX (Novembar 2007.), str. 7

novom pogonu fabrike koji je otvoren u aprilu 2012. godine, počela je 4. jula 2012. godine²⁴. Danas kompanije razvijaju novi model poslovanja koji je fokusiran na koncept društvene odgovornosti, koja uključuje odnos prema zaposlenima, ali i probleme lokalne zajednice i učestvuje u projektima zaštite životne sredine. Kompanije se moraju ponašati aktivno i odgovorno, doprinositi razvoju socijalne odgovornosti kroz uvođenje novih međunarodnih standarda²⁵, a kompanija Fijat automobili Srbija je danas pravi primer kompanije koja funkcioniše po ovom principu.

Slika 3. Ljubitelji „Fiće“ danas

3. Ugovor o zajedničkom investicionom ulaganju

Ovaj ugovor o zajedničkom investicionom ulaganju potpisan je 29.septembra 2008.godine, od strane i između:

- 1) REPUBLIKE SRBIJE koju zastupa Vlada Republike Srbije, koju predstavlja g. Mlađan mr Dinkić, potpredsednik vlade zadužen za privredni razvoj i ministar ekonomije i regionalnog razvoja; i
- 2) FIAT GROUP AUTOMOBILES S.p.A. (FGA) društva osnovanog i koje posluje po zakonima Republike Italije, sa registrovanim sedištem na CorsoAgneli 200, Torino, Italija, koje je registrovano u Registru kompanija Torina

²⁴Radovanović Zoran, Do kraja godine 30.000 automobila, http://www.danas.rs/dodaci/biznis/do_kraja_godine_30000_automobila.27.html?news_id=242410 (preuzeto 06.04.2013.)

²⁵Marinković Vladimir, KRIZNI PR (odnosi s javnošću u kriznim situacijama), Business Start-up centre, Kragujevac, 2009. str. 19

pod registarskim brojem 07973780013, koje zastupa g. Serđo Markione, direktor²⁶.

3.1. Činjenice u trenutku potpisivanja ugovora:

S obzirom na to²⁷:

- 1) Da je FGA lider u automobilskoj industriji i proizvodnji putničkih automobila;
- 2) Da je Grupa Zastava vozila AD Kragujevac mešovito društvo koje je osnovano i posluje po zakonima Republike Srbije, sa sedištem u Kragujevcu, Trg topolivaca 4, registrovano u Agenciji za privredne registre pod brojem BD 1274, koje je jedini proizvođač putničkih automobila u Republici Srbiji, i nekadašnji lider na regionalnom tržištu;
- 3) Na bazi *inter alia*, prošle i sadašnje saradnje između FGA, Grupe Zastava vozila AD Kragujevac i njegovih povezanih lica, uključujući kompatibilnu proizvodnju dva proizvođača automobila i investicione i zakonodavne uslove u Republici Srbiji, uključujući podsticaje koji se nude stranim investitorima u određenim industrijama kao što je automobilska, na osnovu uredbe Vlade o uslovima i načinima privlačenja direktnih investicija (Službeni glasnik Republike Srbije, br 56/06, 50/07 i 70/08), FGA, u cilju jačanja svog prisustva na svetskom tržištu instaliranjem dodatnih proizvodnih kapaciteta u Republici Srbiji, odlučila je da investira u Republiku Srbiju instaliranjem nove proizvodne lokacije (pogona) u saradnji sa Republikom Srbijom;
- 4) Strane potvrđuju da bi saradnja predstavljala investiciju od velikog značaja za Republiku Srbiju, zbog predviđenih nivoa proizvodnje, izvoza i zapošljavanja, što bi bilo korisno za region Kragujevca i čitavu privredu Republike Srbije i FGA, zbog očekivanog visokog nivoa efikasnosti i konkurentnosti nove proizvodne baze za proizvode koji će se izvoziti uglavnom na tržište Evropske unije;
- 5) Konstatujući nameru strana da dalje razmotre mogućnosti saradnje, Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja Republike Srbije i FGA su 30. aprila 2008. potpisali memorandum o razumevanju, kao i Zapisnik o pregovorima između Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja Republike Srbije i FGA istog dana;
- 6) Strane žele da osnuju zajedničko društvo u Republici Srbiji u cilju realizacije saradnje;
- 7) Vlada Republike Srbije donela je Zaključak od 28. septembra 2008.godine, kojim se odobrava potpisivanje ovog ugovora.

²⁶ Ugovor o zajedničkom investicionom ulaganju između Republike Srbije i Fiat Group Automobiles S.p.A. od 29. septembra 2008. godine – str. 1

²⁷ Isto – str. 1-2

3.2. Osnivanje Zajedničkog privrednog društva – Fijat automobili Srbija

Ugovor o osnivanju je potpisan i overen u nadležnom sudu Republike Srbije. Potpisnici ugovora prihvatili su sledeće obaveze:

(a) Republika Srbija, da će uneti i uplatiti u kapital kompanije Fijat automobili Srbija iznos od 231.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem deviznom kursu Narodne banke Srbije na dan plaćanja, i

(b) FGA, da će uneti i uplatiti u kapital kompanije Fijat automobili Srbija iznos do 469.000 evra²⁸.

Ulozi u kapital uplaćeni su na poseban račun otvoren kod Banka Intesa a.d. Beograd. Nakon potpisivanja ugovora održan je upravni odbor na kome je imenovan predsednik upravnog odbora. Nakon uplate uloga u kapitalu i sastanka upravnog odbora strane su podnele zahtev za registraciju osnivanja kompanije Fijat automobili Srbija Agenciji za privredne registre.

Na datum registracije osnivanja kompanije Fijat automobili Srbija pri Agenciji za privredne registre *upisani osnovni kapital* kompanije Fijat automobili Srbija iznosi 300.000.000 evra, podeljeno među stranama na: 67% u vlasništvu FGA, što odgovara iznosu od 200.000.000 evra upisanog registrovanog kapitala kompanije i 33% u vlasništvu Republike Srbije, što odgovara iznosu od 100.000.000 evra upisanog registrovanog kapitala kompanije. *Uplaćeni osnovni kapital* kompanije Fijat automobili Srbija biće 700.000 evra koji će biti uplaćen na sledeći način: 469.000 evra od strane FGA (što odgovara 67% uplaćenog registrovanog kapitala) i 231.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem kursu Narodne banke Srbije na dan plaćanja, od strane Republike Srbije (što odgovara 33% uplaćenog registrovanog kapitala)²⁹.

3.3. Osnivanje slobodne zone

Republika Srbija je obezbedila dobijanje statusa slobodne carinske zone na teritoriji lokacije nove fabrike, tako da su kompanija Fijat automobili Srbija i dobavljači, kao korisnici te slobodne zone, oslobođeni carinskih dažbina na uvoz delova, komponenata, sirovina i opreme za poslovanje kompanije Fijat automobili Srbija ili njenih dobavljača, pod uslovom i načinima i zavisno od ograničenja određenih Zakonom o slobodnim zonama.

3.4. Zaključenje transakcije

Smatra se da zaključenje transakcija predviđenim ovim ugovorom (Zaključenje transakcije) nastupa po ispunjenju uslova za zaključenje transakcija. Sedmog poslovnog dana po prijemu poslednjeg obaveštenja o ispunjenosti (osim ako nije dostavljeno obaveštenje o primedbama) od odgovarajuće strane, ili prijema odricanja od relevantne

²⁸ Isto – str. 8

²⁹ Isto – str. 9

strane, zavisno od slučaja, ili drugog datuma o kome se strane dogovore u pisanoj formi (Dan zaključenja transakcije), strane i ovlašćeni zastupnici zajedničkog privrednog društva (kompanije Fijat automobili Srbija) sastaće se u prostorijama Ministarstva ekonomije i regionalnog razvoja Republike Srbije, Bulevar Kralja Aleksandra 15, Beograd i na dan zaključenja transakcije izvršiće se sledeće radnje³⁰:

(a) Strane će potpisati zapisnik potvrđujući ispunjenje ili odricanje od odnosne strane ukoliko je to primenljivo, svakog i svih uslova za zaključenje transakcije.

(b) Republika Srbija vrši plaćanje ostatka svog upisanog udela u kapital zajedničkog privrednog društva u iznosu od 49.769.000 evra u dinarskoj protivvrednosti po srednjem deviznom kursu Narodne banke Srbije na dan zaključenja transakcije i dostavlja dokaz o tome predstavniku zajedničkog privrednog društva;

(c) Republika Srbija i zajedničko privredno društvo potpisuju protokol o prenosu i predaji nepokretne i pokretne imovine;

(g) FGA vrši plaćanje ostataka svog upisanog udela u kapital zajedničkog privrednog društva u iznosu od 199.531.000 evra i predaje dokaz o tome predstavniku zajedničkog privrednog društva.

3.5. Delatnost kompanije Fijat automobili Srbija

Ugovorom je delatnost kompanije Fijat automobili Srbija definisana na sledeći način:

(a) Proizvodnja, sklapanje i isporučivanje automobila i odgovarajućih delova Fijat grupi ili njegovim zavisnim društvima;

(b) Proizvodnja i isporučivanje rezervnih delova Zastava automobilima za modele automobila čija je proizvodnja obustavljena;

(c) Obavljanje drugih poslova u oblasti automobilske industrije, koje kompanija Fijat automobili Srbija smatra pogodnim.

3.6. Etape poslovanja.

Ugovorom su predviđene četiri etape poslovanja kompanije Fijat automobili Srbija, a precizno je definisana jedino četvrta etapa.

Etapa 4 (od 2012. godine nadalje):

(a) *Kumulativna ulaganja* od strane kompanije Fijat automobili Srbija: 709.100.000 evra³¹.

³⁰ Isto – str. 16

³¹ Isto – str. 19

Realizacija četvrte etape tema je velikog broja stručnih medija u našoj zemlji. Država je u kragujevačku fabriku do sada uložila 200.000.000 evra³². Ulaganja od strane Republike Srbije čine 1/6 ukupno uložених sredstava u kompaniju Fijat automobili Srbija. Do sada je uloženo oko 1.200.000.000 evra³³.

(b) *Kumulativna zaposlenost* kompanije Fijat automobili Srbija: do kraja 2012. godine kompanija Fijat automobili Srbija će zaposliti, na neodređeno vreme, 2.433 radnika³⁴.

U celoj fabrici umesto oko 2.500, koliko je bilo donedavno, sada radi 3.000, i to uglavnom mladih ljudi koji su prepoznali da je kompanija Fijat automobili Srbija vodeća u automobilske industriji u ovom regionu i čija je želja da svoje prvo profesionalno iskustvo steknu upravo u ovoj fabrici³⁵.

(c) *Pružanje podsticaja od strane Republike Srbije*: Republika Srbija obezbeđuje sledeće podsticaje³⁶:

- Povraćaj socijalnih doprinosa za sve zaposlene kompanije Fijat automobili Srbija. Ta obaveza će se izvršiti u roku od deset poslovnih dana pošto kompanija Fijat automobili Srbija dostavi Republici Srbiji dokaz o isplati koja se ima nadoknaditi;

- Druge podsticaje navedene u planu podsticaja, zavisno od slučaja.

3.7. Nastavak proizvodnje Zastave 10

U Kragujevcu je sklopljeno 41.000 jedinica modela automobila Punto klasik, a preko svoje dilerske mreže kompanija Fijat automobili Srbija uspela je da proda gotovo ceo kontingent. Ovaj automobil je pod imenom Zastava 10 počeo da se proizvodi još sredinom 2006. godine. Godinu dana ranije, Vlada Srbije i Fijat potpisali su ugovor o licencnoj proizvodnji Punta, s namerom da se radnici tadašnje Zastave pripreme za početak proizvodnje novog modela. Do tada su u Kragujevac bili dopremani gotovi automobili iz fabrike u Torinu.

Proces montaže Zastave 10 prekinut je novembra 2008. godine. Prodaja Zastave 10 i Punta klasik, a reč je o identičnim automobilima koje je razlikovao samo logo firme (Zastava – FIAT), išla je dobro, pre svega zbog subvencija države od 1.000 evra. Ovaj

³²B92, 28.03.2013, Koliko je Srbija uložila u Fijat, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2013&mm=03&dd=28&nav_id=699596 (preuzeto 06.04.2013.)

³³Kostić Slobodan, 24.03.2013, Došli smo da ostanemo, <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/Dosli-smo-da-ostanemo-Fijat-Kragujevac-automobili-Antonio-Cezare.lt.html> (preuzeto 07.04.2013.)

³⁴Ugovor o zajedničkom investicionom ulaganju između Republike Srbije i Fiat Group Automobiles S.p.A. od 29. septembra 2008. godine – str.19

³⁵Tanjug, 20.04.2013, "Fiat" zaposlio još 500 radnika zbog povećane tražnje automobila, <http://www.24sata.rs/vesti/aktuelno/vest/fiat-zaposlio-jos-500-radnika-zbog-povecane-traznje-automobila/85769.phtml> (preuzeto 22.04.2013.)

³⁶Ugovor o zajedničkom investicionom ulaganju između Republike Srbije i Fiat Group Automobiles S.p.A. od 29. septembra 2008. godine – str.19

popust sledovao je svakom kupcu koji se opredelio za varijantu zamene „staro za novo“, a koja je podrazumevala da se korišćeni auto ustupi firmama za reciklažu starog gvožđa. Izuzetno medijski praćen, ovaj projekat je za mnoge u Srbiji bio spasonosno rešenje i mogućnost da nakon dužeg vremenskog perioda dođu do novog automobila. Iako je zbog krize Vlada Srbije odustala od ovakvog načina subvencionisanja prodaje domaćeg vozila, kompanija Fijat automobili Srbija je, kako saopštava pres-slужba ove kompanije, zadržala stare cene³⁷.

Zastava Auto i kompanija Fijat automobili Srbija su sporazumno raskinuli Ugovor Z 10. Kompanija Fijat automobili Srbija će nastaviti proizvodnju sadašnjeg modela Zastava 10, sve dok se ta delatnost smatra rentabilnom od strane kompanije. Taj model će se proizvoditi pod markom Fijat i isporučivaće se zavisnim društvima kompanije Fijat automobili Srbija za distribuciju preko distributivne mreže FGA. Kompanija Fijat automobili Srbija neće preuzeti nikakve obaveze preduzeća Zastava auto³⁸.

3.8. Pitanja zaposlenih

Kompanija Fijat automobili Srbija će angažovati zaposlene delom iz redova ranije zaposlenih u Grupi Zastava vozila AD Kragujevac i njegovim zavisnim društvima, a delom iz redova kandidata koji prvi put konkurišu za ovaj posao. Kriterijumi za angažovanje zaposlenih su kvalifikovanost i usaglašenost sa standardima Fijat grupe. Kompanija Fijat automobili Srbija će nastojati da održi ukupni broj zaposlenih od 2.433.

FGA će doprineti naporima Republike Srbije u adekvatnom zbrinjavanju zaposlenih u Grupi Zastava vozila AD Kragujevac i njegovim zavisnim društvima koji neće biti zaposleni u kompaniji Fijat automobili Srbija davanjem iznosa od 5.000.000 evra, od čega će 2.000.000 evra biti plaćeno od strane FGA Republici Srbiji, ili u skladu sa uputstvima Republike Srbije, u roku od 45 dana od dana potpisivanja i 3.000.000 evra najkasnije godinu dana po isplati iznosa od dva miliona evra³⁹. Kompanija Fijat automobili Srbija će usvojiti kodeks ponašanja Fiat grupe, u skladu sa pravom Republike Srbije.

3.9. Informisanje RS

Kompanija Fijat automobili Srbija će obaveštavati Republiku Srbiju o ispunjavanju i preduzimanju svake obaveze i aktivnosti u okviru ovog ugovora, a Republika Srbija ima pravo da proveri, u razumnom roku, posredstvom eksperta ili drugog predstavnika, takvo izvršavanje ili preduzimanje. Za sve takve ciljeve kompanija Fijat automobili Srbija će takvom ekspertu ili drugom predstavniku omogućiti razuman pristup lokaciji i objektima na lokaciji. Kompanija će, o svom trošku, omogućiti da njegovi zakonski revizori, pored i istovremeno sa godišnjom revizijom njegovih finansijskih izveštaja,

³⁷ Kartalović B., 09.10.2012, "Fijat obnavlja proizvodnju "Punta", <http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/Fijat-obnavlja-proizvodnju-punta.lt.html> (preuzeto 22.04.2013.)

³⁸ Ugovor o zajedničkom investicionom ulaganju između Republike Srbije i Fiat Group Automobiles S.p.A. od 29. septembra 2008. godine – str.19

³⁹ Isto – str. 21

izvrše namensku reviziju (kao što je “*agreed upon procedure*”) sa ciljem da se potvrdi za prethodnu godinu⁴⁰:

(a) tačan iznos podsticaja koje je Republika Srbija obezbedila za kompaniju Fijat automobili Srbija po svakoj kategoriji podsticaja, uz obračun <<NPV>> svih podsticaja na datum zaključenja transakcije uz eskontni faktor od 10% godišnje za (i) prethodnu godinu i (ii) čitav period počev od dana zaključenja transakcije;

(b) tačan iznos i specifikacija učinjenih ulaganja i nastalih troškova od strane kompanije Fijat automobili Srbija u realizaciji aktivnosti predviđenih planom restrukturiranja imovine;

(c) broj zaposlenih i nivo ulaganja koje je postigla kompanija Fijat automobili Srbija; i da svake godine revizor ove svoje nalaze dostavi Republici Srbiji, FGA i kompaniji Fijat automobili Srbija najkasnije do 31.marta te godine za prethodnu godinu.

3.10. Upravljanje kompanijom Fijat automobili Srbija

Kompanija Fijat automobili Srbija je osnovana kao društvo sa ograničenom odgovornošću. Strane ne predviđaju potrebu za povećanjem osnovnog kapitala kompanije do 1. januara 2018. godine, osim ako je takvo povećanje potrebno po osnovu prava Republike Srbije ili značajnog proširenja poslovanja kompanije. Ukoliko ne dođe do takvih okolnosti, strane neće povećavati osnovni kapital kompanije Fijat automobili Srbija, do tog dana i svaka odluka o povećanju doneće se jednoglasno. Posle 1. januara 2018. godine odluka o povećanju kapitala će se donositi na skupštini članova društva većinom glasova.

Skupština članova donosi odluku prostom većinom glasova prisutnih članova. Kao izuzetak, odluke skupštine članova vezano za sledeća pitanja donosiće se samo uz pozitivan glas Republike Srbije⁴¹:

(a) promena osnovne poslovne aktivnosti kompanije Fijat automobili Srbija;

(b) promena registrovanog sedišta kompanije;

(v) promena lokacije proizvodnih postrojenja kompanije;

(g) izmene ugovora o osnivanju;

(d) odluke skupštine članova o likvidaciji, poravnanju sa poveriocima i stečaju kompanije.

Upravni odbor kompanije Fijat automobili Srbija sastoji se od 5 članova koje bira skupština članova i može vršiti svoje nadležnosti samo ukoliko se sastoji od ovog broja članova. FGA ima puno ovlašćenje da predlaže sve članove upravnog odbora osim

⁴⁰ Isto – str. 22

⁴¹ Isto – str. 26

jednog člana koga uvek predlaže Republika Srbija. Upravni odbor bira iz redova svojih članova, predloženih od strane FGA, predsednika upravnog odbora koji je odgovoran za vođenje poslova i aktivnosti kompanije.

3.11. Računi i informisanje

Republika Srbija ima ovlašćenje da pribavi sve račune, finansijske izveštaje i poslovne informacije vezane za aktivnosti kompanije Fijat automobili Srbija koje su potrebne kako bi Republika Srbija bila adekvatno obaveštena o poslovanju kompanije. Republika Srbija ili njeni predstavnici mogu, ukoliko podnesu zahtev u razumnom roku, imati pristup kompaniji u cilju uvida u knjige, zapisnike i druge podatke iz oblasti računovodstva. Kompanija Fijat automobili Srbija će imati jednaka prava.

Kompanija Fijat automobili Srbija će voditi zasebne račune, pripremljene u skladu sa merodavnim pravom, i takve knjige, bilans i finansijske izveštaje, u skladu sa MRS, kao što je navedeno u (*Chart of Accounts*)FGA ("SCOA")⁴².

FGA vodi računa o tome da kompanija Fijat automobili Srbija isporuči Republici Srbiji:

- čim budu na raspolaganju, a najkasnije 28. februara naredne finansijske godine, primerke ne revidiranih finansijskih izveštaja i

- najkasnije 20 poslovnih dana po isteku svakog tromesečja, kvartalni izveštaj o upravljanju kompanijom, koji se sastoji od bilansa uspeha i bilansa stanja.

Račun za prethodnu godinu biće konačno odobren na godišnjoj skupštini članova društva kompanije.

3.12. Politika dividendi

Pod uslovom da kompanija Fijat automobili Srbija ima na raspolaganju dovoljno gotovine i u skladu sa zahtevima kompanije Fijat automobili Srbija koji se odnose na novčani tok i finansiranje, strane će inicirati da kompanija isplati dividende iz dobiti nakon oporezivanja za odgovarajuću finansijsku godinu u minimalnom rasponu između 20% i 50%⁴³.

3.13. Raspolaganja udelom

Nijedna strana neće izvršiti prenos celog niti bilo kog dela udela u kompaniji Fijat automobili Srbija bez prethodno dobijene saglasnosti druge strane u periodu od deset godina od dana kada je zaključena transakcija, osim što FGA može slobodno da izvrši prenos svog udela u kompaniji bilo kom svom zavisnom društvu, u celini ili jednom delu, bez prethodne saglasnosti Republike Srbije.

⁴² Isto – str. 28

⁴³ Isto – str. 28

3.14. Call opcija FGA

U periodu koji počinje na desetu godišnjicu i završava se na petnaestogodišnjicu zaključenja transakcije, FGA će imati pravo, ali ne i obavezu, da kupi od Republike Srbije, davanjem pismenog obaveštenja Republici Srbiji o ovom postupku, ceo udeo (i to ne manje od celog udela) Republike Srbije u kompaniji Fijat automobili Srbija. Ukoliko FGA odluči da iskoristi svoje pravo, Republika Srbija će imati neopozivu i безусловnu obavezu da proda FGA, u roku od deset poslovnih dana od dana prijema pismenog obaveštenja od FGA, svoj ceo udeo u kompaniji po ceni, koja se utvrđuje unapred definisanom formulom, oslobođenoj svih tereta, i imaće obavezu da potpiše bilo koji ili sve ugovore i dokumenta o prenosu vlasništva koji su potrebni ili koji tada budu potrebni, u cilju sprovođenja prenosa udela na FGA⁴⁴.

3.15. Put opcija Republike Srbije

U periodu koji počinje na desetu godišnjicu i završava se na petnaestu godišnjicu dana zaključenja transakcije, Republika Srbija će imati pravo, ali ne i obavezu, da proda FGA-u, davanjem pisanog obaveštenja FGA-u o takvom postupku, celokupni udeo (i to ne manje od celokupnog udela) Republike Srbije u kompaniji Fijat automobili Srbija. Ukoliko Republika Srbija odluči da iskoristi svoje pravo, FGA će imati neopozivu i безусловnu obavezu da kupi od Republike Srbije u roku od deset poslovnih dana od dana prijema pismenog obaveštenja od Republike Srbije, celokupni udeo Republike Srbije u kompaniji, oslobođen bilo kakvog tereta po navedenoj ceni, koja se utvrđuje unapred definisanom formulom, i obavezuje se da potpiše bilo koji ili sve ugovore i dokumenta o prenosu vlasništva koji budu potrebni ili mogu biti potrebni u tom momentu, u cilju prenosa udela od strane Republike Srbije u korist FGA⁴⁵.

4. Kriza u automobilskoj industriji i marketinški odgovor Fijat grupe

Rezultat marketinga su ideje, proizvodi i usluge sposobni za razmenu na način da budu istovremeno zadovoljeni ciljevi kupaca i ciljevi vlasnika preduzeća⁴⁶. Prema konceptu proizvodnje, koji je jedan od najstarijih u istoriji poslovanja, potrošači se radije opredeljuju za proizvode koji su široko dostupni i jeftini. Menadžeri proizvodno orijentisanih kompanija stavljaju akcenat na visoku efikasnost proizvodnje, niske

⁴⁴ Isto – str. 29

⁴⁵ Isto – str. 29

⁴⁶ Djuričin Dragan/ Janošević Stevo/ Kaličanin Djordje, “Menadžment i strategija”, centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2013, str. 634

troškove i masovnu distribuciju. Poslovanje orijentisano u ovom pravcu ima smisla u zemljama u razvoju, gde je proizvođačima bitnije da nabave sam proizvod, dok imnjegove karakteristike nisu uprvom planu. Ovaj koncept primenjuju i kompanije koje žele da prošire svoje tržište. Bazira se na povećavanju obima proizvodnje i usavršavanju tehnologije kako bi se smanjili troškovi, što dovodi do smanjenja cena i širenja na nova tržišta⁴⁷.

Sa novim padom prodaje automobila u ovoj godini u Evropi na nivo iz 1990ih godina, pritisak na proizvođače automobila će porasti. Fijat i PSA - "Peugeot-Citroen" će možda imati najveće gubitke u 2013.godini, prema tvrdnjama onih koji su upoznati sa dešavanjima u automobilskoj industriji. Obe kompanije u velikoj meri zavise od tržišta južne Evrope, gde su vlade uvele oštre mere koje će nastaviti da umanjuju kupovnu moć potrošača⁴⁸.

Fijat će takođe imati gubitke, jer neće praviti nove modele automobila u 2013. godini, zato što je menadžment Fijat grupe odložio ulaganje u nove proizvode da bi se očuvala raspoloživa sredstva u gotovini tokom dužničke krize u regionu. PSA je kontinuirano izbacivao na tržište nove proizvode, ali kompanija nije imala pun profit od najnovijih linija s obzirom na to da razarajući rat cena u Evropi povlači sa sobom i prodaju novih automobila uz značajan popust.

Fijat i PSA mogu imati smanjene kreditne rejtinge u 2013. godini. To će dovesti do veće cene uzimanja kredita. Smatra se da ove dve kompanije imaju najslabije pozicije u Evropi i da se sve veći pritisak vrši na njihov trenutni kreditni rejting.

Menadžment Fijat grupacije radi pravu stvar usmeravajući proizvode italijanskog proizvođača automobila na kupce sa većom kupovnom moći, ali će imati poteškoća sa primenom ove strategije na trenutnom tržištu, naročito kada se uzme u obzir činjenica da su i konkurenti, takođe, fokusirani na prodaju skupljih proizvoda kako bi povećali svoj profit, navodi Fič. Fijat takođe ne može da računa na pomoć od Krajslera zato što ima ograničen pristup sredstvima ove kompanije. Fijat i PSA će imati najgoru sudbinu, ali 2013. godina će biti loša za sve proizvođače automobila koji prodaju svoje proizvode u Evropi. Fič predviđa pad od 3% u prodaji novih automobila u Evropi nakon pada od 8% u 2012. godini. To zajedno čini pad od 27% od 2007. godine. I drugi stručnjaci dele slično mišljenje⁴⁹.

⁴⁷ Kotler Filip, "Marketing Menadžment", DATA STATUS, Beograd, 2006, str. 11

⁴⁸ McVeigh Paul, 11.01.2013, Fiat, SPA forecast to be biggest losers as Europe crisis worsens in 2013, <http://europe.autonews.com/apps/pbcs.dll/article?AID=/20130111/ANE/121229954/fiat-psa-forecast-to-be-biggest-losers-as-europe-crisis-worsens-in#axzz2QMkd7lqg> (preuzeto 01.05.2013.)

⁴⁹ Isto

4.1. Konkurencija

Jedan od najvažnijih aspekata sredine u kojoj se ekonomski subjekt nalazi je konkurencija, rivalstvo između alternativnih firmi koje se obraćaju istoj grupi kupaca, svaka pokušavajući na svoj način da poveća prodaju, tržišno učešće i dobit⁵⁰.

Sva je prilika da će proizvođači automobila podneti izveštaj o gubitku od 8 milijardi evra u 2012. godini, kako navode analitičari Bernstein Research-a. Fijat i PSA, zajedno sa Dženeral Motorsom i Fordom, saopštili su da očekuju da u Evropi ostvare profit u narednom periodu, ili makar da budu na nuli oko sredine dekade, ali možda su ipak previše optimistični. Očekivanja su da će evropsko tržište biti zahtevno i u 2013. godini, a verovatno i u 2014. godini, smatraju u marketingu kompanije BMW. Novi menadžment Volva pokazao je kakvo je opšte raspoloženje u ovoj kompaniji kada je od njihove strane saopšteno da evropsko tržište ne daje direktne pozitivne signale.

U 2013. godini se očekuje još veći jaz između kompanija kao što su BMW i Mercedes-Benz, čije fabrike rade na proizvodnji automobila za izvoz na globalno tržište, i kompanija kao što su PSA i Fijat, koja se oslanjaju na proizvodnju za domaće tržište⁵¹. Proizvođači automobila kreću se sve brže i brže nizbrdo. Prodaja automobila opada, a samim tim i profit, tako da su oni prinuđeni da sve manje investiraju. Trenutno stanje na tržištu automobila ugrožava buduće poslovanje kompanija i ova pojava će sve više i više biti prisutna. Rezultat ove pojave biće velika razlika u narednim godinama između onih proizvođača automobila koji imaju pristup kapitalu i onih koji to nemaju.

Finansijske implikacije oštih mera u Evropi sigurno će se osećati još 2 do 3 godine. Čak i ako evropski političari nađu rešenje za dužničku krizu, prodaja automobila na zasićenim tržištima Zapadne Evrope neće tako lako moći da se vrati na uspešan period pre 2007. godine.

4.2. Ideje za prevazilaženje krize

Poslovanje može da se fokusira na koncept proizvoda, prema kome se potrošači radije opredeljuju za one proizvode koji imaju najbolji kvalitet, performanse ili inovativna rešenja. Menadžeri u ovim organizacijama stavljaju akcenat na proizvode visokog kvaliteta koji se tokom vremena usavršavaju, podrazumevajući da potrošači mogu da procene njihov kvalitet i performanse⁵².

Menadžment Fijat grupacije mesecima je tražio način da održi poziciju svoje kompanije na evropskom tržištu automobila gde je pad prodaje od 20% doveo do cene koja je pretvorila vozila Fijat brenda u jeftinu robu i uticala na to da fabrike ovog

⁵⁰ Senić Radoslav, "Marketing menadžment", Prizma, Kragujevac, 1998, str. 58

⁵¹ Isto

⁵² Kotler Filip, "Marketing Menadžment", DATA STATUS, Beograd, 2006, str. 11

proizvođača automobila funkcionišu znatno ispod svog kapaciteta, što je sve rezultiralo gubitkom od 700 miliona američkih dolara na kraju 2012.godine⁵³.

Markione je pokušao da utiče na druge proizvođače automobila da podrže restrukturiranje evropske automobilske industrije od strane vlada država, slično onome što se dogodilo u SAD-u, ali nije sakupio dovoljno veliku podršku.

Kako je poslovna aktivnost Fijata opadala, menadžmentu kompanije ostale su dve mogućnosti: da zatvori jednu ili više fabrika u Evropi i da nastavi da se bori za primat na tržištu sa jačim konkurentima kao što je Folksvagen, ili da stavi novi fokus ambicija kompanije na premijum brendove kao što su Maserati, Alfa Romeo, čak i Jeep, koji donose profit i koji mogu da se prodaju u celom svetu. Menadžment je izabrao drugu opciju. Sve fabrike u Evropi će nastaviti sa radom, ali će nastojati da doprinesu izradom novih, luksuznijih modela i izvozom ovih automobila u SAD i Kinu. Plan je da se brendovi Maserati i Alfa Romeo plasiraju na svetsko tržište i da se u prvi plan stavi linija Jeep-a. U plan je uključena i proizvodnja novog MPV modela brenda Fijat sa nazivom Fijat 500L. Sa druge strane, ograničiće se proizvodnja Fijata 500 i Fijata Pande, malih automobila, i redukovati Lanča brend. Menadžment Fijat grupe odavno nastoji da donese Alfa Romeo brend u SAD, ali su nedostajala sredstva za realizaciju tog plana. Sada će se tom planu pokloniti veća pažnja, zajedno sa Maseratijem, koji se smatra premijum brendom sportskih automobila, koji može da bude jaka konkurencija najboljim nemačkim automobilima ove vrste.

U trećem kvartalu 2012. godine Fijat je bio u manjku za 281.000.000 američkih dolara. Jedini razlog zbog čega je cela kompanija imala profit je što je Krajsler ostvario neto profit od 381.000.000 američkih dolara u ovom periodu. Ukupno, Fijat grupacija imala je neto profit od 369.000.000 američkih dolara i 26.300.000.000 američkih dolara prihoda, ukoliko se u razmatranje uzme period od 2010. godine, kada je donet plan o integraciji ove dve kompanije u svetskog proizvođača automobila. Što je najvažnije, ova strategija je izvodljiva. Neophodno je bilo prvo se uveriti da je moguće plaćati sve izdatke. Iz kompanije nije navedeno koliki su troškovi u pitanju, ali je potvrđeno da se njihove kapitalne investicije do 2014. godine povećavaju na 31.600.000.000 američkih dolara, za razliku od 26.300.000.000 američkih dolara, koliko je planirano za 2010. godinu. Sa novom strategijom, u Fijatu se nadaju da će 2015. i 2016. godine povratiti uloženo⁵⁴.

Analiza 2012. godine pokazuje da za Fijat stižu dobre vesti sa neizvesnog evropskog tržišta. Fijatov najnoviji model automobila, 500L privlači sve više pažnje. I ovoga puta nije u pitanju samo Italija.

⁵³Muller Joann, 30.10.2012, Fiat – Chrysler's risky strategy to move upmarket, <http://www.forbes.com/sites/joannmuller/2012/10/30/fiat-chryslers-risky-strategy-to-move-upmarket/> (preuzeto 03.05.2013.)

⁵⁴Isto

Mali MPV imao je rekordnu prodaju u Francuskoj i Španiji, dok je dobro prošao i u Sloveniji, Danskoj i Grčkoj. Za analizu je uzeto 14 zemalja u Evropi gde je lako doći do podataka: Češka, Danska, Francuska, Nemačka, Grčka, Irska, Italija, Holandija, Poljska, Rumunija, Slovenija, Španija, Švedska i Švajcarska. Vršeno je poređenje prodaje Fijata 500L sa Citroenom C3 Picasso, Fordom B-max, Hyundaiem ix 20, Kijom Venga i Opel Merivom⁵⁵.

4.3. Fijat 500L kao oružje borbe protiv krize – marketing strategije

4.3.1. Novi modeli Fijata 500L

Uvođenje novih proizvoda na tržište osnovni je pokretač korporativnog uspeha. Promenljivi ukusi potrošača, tehnološki razvoj i pritisak konkurencije znače da kompanije ne mogu sebi da dozvole da se zadovolje ranijim uspesima svojih proizvoda. Umesto toga, one moraju da rade na programima za razvoj novih proizvoda i da neguju atmosferu inovacije da bi stvorile osnovu za uspeh novih proizvoda⁵⁶.

Kompanija Fijat automobili Srbija počela jesa proizvodnjom novog modela Fijat 500L sa sedam sedišta, a na srpskom i evropskom tržištu počela je i prodaja nove verzije tog automobila koja nosi naziv Fijat 500L Living. Očekuje se da će taj automobil učestvovati sa oko 10% u ukupnoj prodaji Fijata 500L. Proizvodi se ekskluzivno u kragujevačkoj fabrici. Kompanija Fijat automobili Srbija će 2013. godine izvesti 99% proizvedenih automobila, i to između 110.000 i 180.000 komada, a tačan broj će zavisi od zahteva tržišta.

Kompanija Fijat automobili Srbija u maju 2013. godine počela je proizvodnju modela Fijat 500L na komprimovani gas (CNG - metan). U aprilu 2013. godine je počela i proizvodnja Fijata 500L u treking verziji, za vožnju van asfalta. Ovaj automobil jedini je model sa konstantnim porastom prodaje u svojoj klasi u Evropi, uprkos teškoj situaciji u privredi na tom kontinentu. Motor od 105 KS, 0.9 TwinAir idealan je za kupce koji brinu o smanjenju potrošnje goriva i emisiji štetnih gasova naročito u gradskoj sredini, kao i da je reč o motoru koji je već danas u skladu sa evropskim standardima za 2020. godinu⁵⁷.

Ako odluči da izađe na međunarodno tržište, kompanija mora da definiše svoje marketinške ciljeve i politike na međunarodnom nivou. Mnoge kompanije počinju sa skromnijim obimom prodaje, neke planiraju da se na tome i zadrže, dok druge imaju

⁵⁵Felipe Joan, 05.03.2013, The Fiat 500L takes off in troubled European market, <http://fiatgroupworld.com/2013/03/05/the-fiat-500l-takes-off-in-troubled-european-market/> (preuzeto 20.04.2013.)

⁵⁶Jobber David / Fahy John, "Osnovi marketinga" DATA STATUS, Beograd, 2006, str. 162

⁵⁷Tanjug, 13.03.2013., Fiat 500L sa sedam sedišta na tržištu do kraja jula, <http://www.seebiz.eu/fiat-500l-sa-sedam-sedista-na-trzistu-do-kraja-jula/ar-59304/> (preuzeto 19.04.2013.)

veće planove, verujući da će njihovo međunarodno poslovanje biti jednako ili, čak, premašiti i postati važnije od domaćeg poslovanja⁵⁸.

4.3.2. Fijat 500L nationale

Prema protokolu Ministarstva finansija i privrede Srbije i kompanije Fijat automobila Srbija, iz budžeta će biti odobreno 3.000 evra popusta po vozilu, a građani će imati mogućnost da automobil kupe na kredit na rok od pet godina sa godišnjom kamatom od 3%. Pod tim uslovima biće prodato oko 5.000 automobila 2013. i 2014. godine, dok se Fijat obavezao da u fabrici u Kragujevcu do kraja 2013. godine zaposli još najmanje 600 radnika i još 800 u 2014. godini.

Srpska asocijacija uvoznika ocenila je da zbog državnih subvencija Fijatu više nema fer tržišne utakmice i zatražila iste uslove za sve proizvođače⁵⁹.

4.3.3. Fijat 500L za kuma fabrike Fijat automobili Srbija

Menadžment kompanije Fijat automobili Srbija omogućio je da Vanja Udovičić, srpski vaterpolo reprezentativac i član vaterpolo kluba Radnički, uruči ključeve automobila Fijat 500L Dejanu Iliću, pobedniku konkursa „Postani kum fabrike, predloži njeno ime”. Konkurs je organizovan za novi naziv fabrike, a Dejan Ilić je prvi predložio ime „Naša fabrika“, koje se najviše dopalo zaposlenima u kompaniji. Za učešće u konkursu bilo je potrebno da učesnik kreira najmanje jedan, a najviše tri predloga imena fabrike i kroz aplikaciju ih postavi na fejsbuk stranicu kompanije.

O najboljem predlogu odlučivao je žiri, odnosno radnici fabrike u Kragujevcu. Konkurs je izazvao veliko interesovanje, pa su za novi naziv fabrike stigli brojni predlozi. Osim predloga „Naša fabrika”, najzapaženiji su bili „Car Konstantin veliki”, „Desanka Maksimović” i „Prvoslav Raković”, po prvom direktoru kragujevačke fabrike automobila⁶⁰.

4.3.4. Kompaniji Fijat automobili Srbija nagrada Autobesta i Superbrenda

Veština koja najviše izdvaja profesionalne marketare je njihovo umeće da kreiraju, zadrže, zaštite i usavršavaju brendove. Američka marketinška asocijacija definiše brend kao ime, pojam, znak, simbol ili dizajn, ili kombinaciju prethodno navedenog, koji ima za cilj da definiše robu ili usluge jednog proizvođača ili grupe proizvođača kako bi se oni razlikovali od svojih konkurenata. U suštini, brend definiše prodavca ili proizvođača. Bilo da je to ime, zaštitni znak, logo ili neki drugi simbol, brend predstavlja obećanje proizvođača da on dosledno prodaje karakterističan skup osobina,

⁵⁸ Kotler Filip, “Marketing Menadžment”, DATA STATUS, Beograd, 2006, str. 369

⁵⁹ Glavonjić Zoran, 26.03.2013, Fijat “nationale” među najkontroverznijim proizvodima, <http://www.slobodnaevropa.org/content/beogradski-sajam-fiat-nationale-medju-najkontroverznijim-proizvodima/24939539.html> (preuzeto 20.04.2013.)

⁶⁰ PR Fiat, 29.03.2013, Fiat 500L za Dejana Ilića, kuma fabrike Fiat automobili Srbija, http://www.moto.rs/fiat_500l_za_dejana_ilica_kuma_fabrike_fiat_automobili_srbija-pc-31228.i (preuzeto 21.04.2013.)

koristi i usluga potrošačima. Najbolji brendovi daju garanciju kvaliteta⁶¹. Brendovi su u centru korporacijskog života, predstavljaju identitet same kompanije. Razlog njihovog postojanja jeste da pridobiju deo uma, a zatim i deo tržišta. To je način da velike kompanije stvaraju profit⁶².

Neverovatna je transformacija ove stare fabrike, gde je Fijat primenio najmodernije tehnologije koje danas postoje u ovom sektoru. To je jedna od najmodernijih automobilskih fabrika u Evropi. Fabrika je počela sa proizvodnjom novog modela Fijat 500L, koji će ubrzo biti izvezen na više od 100 tržišta u svetu, računajući i SAD. Organizacija "Autobest" je jedini nezavisni međunarodni žiri koji se bavi vrednovanjem najkorisnijih automobila na evropskom tržištu⁶³. Organizacija automobilskeg sektora zemalja u razvoju "Autobest" dodelio je nagradu za najbolju auto kompaniju "Kompanibest 2012" preduzeću Fijat automobili Srbija. Nagrada je priznanje investiciji Fijat grupe, koja je jednu staru fabriku u Kragujevcu pretvorila u trenutno najmoderniju i najveću fabriku za proizvodnju automobila u Jugoistočnoj Evropi.

Međunarodna organizacija „Superbrands“ dodelila je kompaniji Fijat automobili Srbija glavnu nagradu „Golden superbrend“, čime je proglašena za najbolji brend u Srbiji. Kompanija je, istovremeno, dobitnik prve nagrade i za korporativni brend u pojedinačnoj kategoriji „Automobilska industrija“. Kriterijumi za dobijanje statusa „Superbrend Srbija“ zasnovani su na tri glavne osobine. To su prepoznatljivost i ugled, dugogodišnja doslednost i pouzdanost, korporativna odgovornost, odnosno odgovorno poslovanje.⁶⁴

Slika 4: Nagrada za kompaniju Fijat automobili Srbija

Izvor: http://www.teklareka.com/index.php?option=com_content&task=view&id=6602&Itemid=9 (preuzeto 01.05.2013.)

⁶¹ Kotler Filip, "Marketing Menadžment", DATA STATUS, Beograd, 2006. str. 188

⁶² Rakić Beba, Marketing, Megatrend Univerzitet, Beograd, 2008., str.451

⁶³ Tanjug, 12.10.2012., Fijat Srbiji nagrada Autobesta
http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2012&mm=10&dd=12&nav_id=651153(preuzeto 21.04.2013.)

⁶⁴ Z.R., 28.04.2013., Superbrands: Fijat najbolji domaći brend,
http://www.danas.rs/danasrs/ekonomija/superbrands_fijat_najbolji_domaci_brend.4.html?news_id=259893(preuzeto 01.05.2013.)

5. Preuzimanje Krajslera od strane „Fiat Group Automobiles S.p.A.“

Prvi korak u saradnji ostvaren je 30. aprila 2009. godine kada su Krajsler i Fijat potpisali ugovor kojim su određeni uslovi globalne strateške saradnje između Krajslera i Fijata.

Fijat je 10. juna 2009. godine potpisao ugovor sa Krajslerom kojim je precizno definisana i industrijska saradnja. Ovim ugovorom obe strane su se obavezale na saradnju u više oblasti, uključujući i razmenu proizvoda i platformi za te proizvode, kao i zajednički razvoj, globalnu distribuciju, zajedničke nabavke, razvoj informacione tehnologije i unapređenje postojećih procesa proizvodnje⁶⁵. Preciznije, Krajsleru je ovim ugovorom omogućeno korišćenje određenih platformi Fijatovih automobila, proizvoda i tehnologija. Omogućena je proizvodnja određenih modela Fijatovih vozila u NAFTA regionu. Dodeljena je i licenca kojom je omogućeno da Krajsler u NAFTA regionu proizvodi određene vrste motora i sisteme prenosa uz obavezu da Fijatu isplaćuje licencnu naknadu koja je u skladu sa Fijatovim pravom nad intelektualnom svojinom. Ugovor je predviđao i da Fijat Krajsleru pruža usluge menadžmenta, kako bi na taj način Krajsler imao koristi od Fijatove ekspertize i tako doprineo oporavku ove kompanije. Fijat se obavezao da upravlja distribucijom Krajslerovih vozila van NAFTA regiona, obezbeđujući na taj način pristup Fijatovoj distribucionoj mreži u onim zemljama u kojima je Krajsler imao ograničen pristup.

U skladu sa svojim organizacionim dokumentima, Krajsler je juna 2009. godine izdao akcije svakom od svojih prvobitnih članova na sledeći način:

- Fijatu 200.000 akcija klase B, što je prvobitno predstavljalo 20% vlasničkog udela u kapitalu Krajslera;
- Određenim specijalizovanim kompanijama koje je oformio VEBA fond ukupno 676.924 akcija klase A, što je prvobitno predstavljalo 67,69% vlasničkog udela u kapitalu Krajslera;
- Ministarstvu finansija SAD-a ukupno 98.461 akcija klase A, što je prvobitno predstavljalo 9,85% vlasničkog udela u kapitalu Krajslera; i
- Kanadskoj „CH Investment Corporation“ ukupno 24.615 akcija klase A, što je prvobitno predstavljalo 2,46% vlasničkog udela u kapitalu Krajslera;

Prava i privilegije vlasnika akcija klase A i akcija klase B su jednaka, osim u određenim slučajevima. Vlasnici akcija klase A i klase B proporcionalno dele neto

⁶⁵Subscription for 261.225 newly issued class A membership interests in Chrysler group llc published in Italian on june 6, 2011 – str. 9

dobitak i gubitak u Krajsleru (podrazumeva se da vlasnici, uključujući i Fijat, nisu u obavezi da pokriju gubitke, ako se jave) i ovlašćeni su da primaju dividende od Krajslera. Takođe, vlasnici akcija klase A i B imaju jednako pravo glasa.

Prema organizacionim dokumentima Krajslera, samo u tri slučaja mogu se uvećati prava koja je Fijat dobio posedovanjem akcija klase B, pri čemu bi se ukupni udeo Fijata u vlasništvu Krajslera povećao najviše za 15%. Važno je istaći da veća prava, koja se na ovaj način dobijaju, ne zahtevaju i neće zahtevati nikakva ulaganja Fijata u gotovom novcu, niti obavezivanje da će finansirati Krajsler u budućnosti. Tri slučaja, naznačena kao *događaji performansi (Performance Events)*, u kojima se mogu uvećati prava koja Fijat ima posedovanjem akcija klase B su⁶⁶:

- *Tehnološki događaj (Technological Event)* – u slučaju da Krajsler dobije dozvolu da proizvodi motore u SAD-u po ugledu na Fijatovu FIRE (Fully Integrated Robotized Engine) seriju motora i u slučaju da se Krajsler neopozivo obaveže da započne komercijalnu prodaju ovog motora;

- *Događaj distribucije (Distribution Event)* - ako Krajsler:

- 1) zabeleži kumulativne prihode, počevši od 10. juna 2009. godine, u iznosu od 1,5 milijardi ili više američkih dolara od prodaje u državama koje nisu članice NAFTA;

- 2) potpiše izvršni ugovor o distribuciji, kojim su obuhvaćeni određeni proizvodi Krajslera i njihov plasman u zemlje Evropske unije i Južne Amerike, u skladu sa kojim će postojeća dilerska mreža prodavaca Fijatovih automobila imati pravo da prodaje jedan ili više Krajslerovih modela automobila;

- 3) potpiše izvršni ugovor o dobijanju licence za korišćenje Fijatove tehnologije, kojim se Krajsleru kompenzuje korišćenje njegove tehnologije od strane Fijata izvan NAFTA regije; i

- *Ekološki događaj (Ecological Event)* - u slučaju da Krajsler dobije dozvolu da proizvede automobil, baziran na Fijatovoj platformi ili tehnologiji, čija se ekonomičnost ogleda u potrošnji goriva od najviše 4 litra benzina na pređenih 100 kilometara.

Pre nego što je otkupio akcije klase A Fijat je posedovao svih 200.000 izdatih akcija klase B u Krajsleru, što je 24. maja 2011. godine iznosilo 30% vlasničkog udela u Krajsleru.

Fijat je prvo postao vlasnik akcija klase B, što je prvobitno predstavljalo 20% vlasničkog kapitala u Krajsleru dobijenih na osnovu dodeljenih prava nad intelektualnom svojinom. Uz navedena prava iz akcija klase B postojala je mogućnost da se učešće u

⁶⁶ Isto – str. 9

kapitalu Krajslera automatski poveća za 15%, inkrementalno po 5%, kada Krajsler ostvari već pomenute događaje performansi (Performance Events).

Kao rezultat *tehnoškog događaja* Fijat je uvećao svoja prava posedovanjem akcija klase B sa 20% na 25% vlasničkog udela u kapitalu Krajslera u januaru 2011. godine. Krajsler je zvanično objavio da je dobio ovlašćenja od Vlade da počne komercijalnu proizvodnju motora po ugledu na Fijatovu FIRE (Fully Integrated Robotized Engine) robotizovanu liniju u Krajslerovoj fabrici motora u Mičigenu. Fijat je došao i do 30% vlasničkog udela u kapitalu Krajslera u aprilu 2011. godine, što je bio rezultat *događaja distribucije*.

Do datuma izdavanja ovog dokumenta *Ekološki događaj* se nije desio, iako su Fijat i Krajsler očekivali da će do realizacije doći do kraja 2011. godine. U slučaju da se ekološki događaj, koji je poslednji događaj performansi koji su obe strane očekivale da se desi do kraja 2011. godine, ne dogodi, Fijat je imao pravo da iskoristi alternativnu call opciju, da kupi dodatne akcije klase A, koje su jednake vrednosti 5% učešća u kapitalu Krajslera⁶⁷.

Pored ove alternativne call opcije, Fijatu je dodeljeno pravo i na call opciju na osnovu koje je mogao da kupi dodatne akcije klase A, tako da bi njegovo ukupno učešće moglo da poraste i do 16% udela u vlasništvu Krajslera.

5.1. Transakcija 261.225 akcija klase A

Fijat je, u skladu sa dobijenim call opcijama, dobio mogućnost da postane vlasnik dodatnih akcije klase A. Na taj način je ukupni vlasnički udeo Fijata mogao da se poveća i do 16% udela u kapitalu Krajslera. Dodatne akcije, 261.225 akcija klase A, ukoliko se ne razmatra ekološki događaj, predstavljaju 17,23% ukupnog vlasničkog udela Fijata u Krajsleru. Nakon realizacije ekološkog događaja pomenute akcije predstavljale bi 16% udela u kapitalu Krajslera. Krajsler je 261.225 akcija klase A izdao 24. maja 2011. godine, a Fijat je za njih uplatio 1.268.000.000 američkih dolara⁶⁸.

5.1.1. Realizacija transakcije

Fijat je 21. aprila 2011. godine objavio da je postignut dogovor u vezi sa povećanjem njegovog učešća u Krajslerovom kapitalu, tako što je u potpunosti iskorišćena call opcija. Fijat se složio da kupi dodatne akcije klase A za 1.268.000.000 američkih dolara. Istog dana, završena je transakcija, što je samom Krajsleru omogućilo da u potpunosti isplati kredit ranije uzet od Ministarstva finansija SAD-a i Fijatu da iskoristi call opciju.

Konkretno, Krajsler je refinansirao svoj postojeći dug pomoću novog revolving kredita od 4,3 milijarde dolara. Kredit je delom osiguran, u maksimalnom iznosu do 3,2 milijarde američkih dolara, i zajedno sa sredstvima od Fijatove realizacije call opcije i raspoloživom gotovinom otplaćen je kredit ranije uzet od Ministarstva finansija SAD-a.

⁶⁷ Isto – str. 22

⁶⁸ Isto – str. 10

Istovremeno, „Fiat North America LLC“, zavisna kompanija u potpunom vlasništvu Fiat S.p.A. preuzeo je 261,225 akcija klase A, što je predstavljalo 16% vlasničkog udela u kapitalu Krajslera. Fijat je isplatio celu sumu koja se odnosila na realizaciju call opcije u gotovini. Ova suma je podigla neto imovinu Krajslera, koji je izdao 261,225 akcija klase A Fijatu⁶⁹.

Nakon realizacije ove transakcije više ne postoji nikakvo ograničenje, ugovorom ili na bilo koji drugi način definisano, Fijatovom udelu u kapitalu Krajslera, osim toga što je Fijat bio onemogućen da prenese svoji vlasnički udeo do juna 2011. godine.

5.1.2. Određivanje cene akcija

Pravila za određivanje cene akcija definisana su zajedno sa pravilima za realizaciju call opcije u “Master Agreement”-u i povezanim dokumentima i zavise od toga da li je Krajsler kompletirao inicijalnu javnu ponudu (IPO) akcija u vreme kad se ova opcija realizuje.

Cena od 1.268 miliona dolara koju je Fijat platio kako bi realizovao call opciju odredile su uključene strane uzimajući u obzir da se Krajslerov IPO nije dogodio. Transakcija Fijata u iznosu od 1.268 miliona američkih dolara, kako bi se realizovala call opcija, isključivo je finansirana iz postojećih raspoloživih gotovinskih sredstava Fijata.

5.1.3. Osnovni principi i ciljevi transakcije

Transakcija, koja je dovela do toga da se Fijatov vlasnički udeo u Krajsleru znatno uveća, u skladu je sa Fijatovim generalnim strateškim viđenjem da će sadašnja situacija na tržištu uzrokovati konsolidaciju proizvođača automobila u celom svetu⁷⁰. Zapravo, menadžment Fijata smatra da trenutna ekonomska kriza utiče na to da će u skorijoj budućnosti postojati samo nekoliko proizvođača automobila u svetu koji će imati kapacitet da dostignu godišnju prodaju od 5 do 6 miliona automobila. Fijat namerava da bude aktivni učesnik u tekućem procesu konsolidacije.

5.1.4. Značajni efekti postignuti transakcijom

Saradnja između Fijata i Krajslera omogućava obema stranama kooperaciju na različitim poljima, uključujući razmenu proizvoda/platformi i zajedničko razvijanje proizvoda i tehnologija, globalnu distribuciju, nabavku, infrastrukturu informacionih tehnologija, menadžment i usavršavanje procesa.

Što se tiče razmene proizvoda i platformi, Krajsler ima pristup postojećim Fijatovim platformama i određenim modelima vozila, dok Fijat, sa druge strane, ima dozvolu da koristi Krajslerovu ekspertizu da bi razvio modele za tržišta Severne Amerike kao i za tržišta za srednja-do-velikih automobila i pick-up vozila kako bi se povećao broj modela koje Fijat može da ponudi. Pored toga, kooperacija, zajednički razvoj i razmena

⁶⁹ Isto – str. 26

⁷⁰ Isto – str. 26

platformi utiće i na to da obe kompanije ponude tržištu nove modele za što kraće vreme.

Korišćenjem call opcije Fijat veruje da investira u Krajsler u pravom trenutku, s obzirom na potrebe Krajslerovog kapitala i likvidnosti. Ono što je takođe bitno je i činjenica da je Fijat dao Ministarstvu finansija SAD-a zvanično saopštenje da ima nameru da realizuje call opciju i da od Ministarstva finansija kupi sve akcije Krajslera koje se nalaze u njihovom vlasništvu. Ove akcije činile su približno 6% udela u kapitalu Krajslera. Fijat i Ministarstvo finansija postigli su dogovor 03. juna 2011. godine da će cena svih akcija Krajslera koje Ministarstvo poseduje biti 500 miliona američkih dolara⁷¹.

Fijat, posle sporazuma koji je postignut, postaje većinski vlasnik sa 52% udela u vlasništvu Krajslera i tom transakcijom prekida vezu sa američkom vladom, 30 meseci nakon što je administracija odobravanjem 12,5 milijardi američkih dolara kredita, uključujući 8,5 milijardi američkih dolara kredita administracije predsednika SAD-a, Baraka Obame, spasila kompaniju od kolapsa⁷².

Krajsler je bio na pragu likvidacije 2009. godine, kada ga je Vlada SAD-a izvukla iz bankrota i prodala Fijatu. Sada Fijat namerava da kupi preostali deo Krajslera koji nije bio u njihovom vlasništvu. A procenjena vrednost Krajslera danas, ne bi bila zamisliva pre samo nekoliko godina⁷³.

Prema dokumentu iz 2009. godine, objavljenom prilikom bankrota Krajslera, vrednost kompanije će biti određivana precizno definisanom formulom. Pravila iz bankrotskih dokumenata, takođe, zaključuju da Fijat može da kupi 3,3% kompanije na svakih 6 meseci, do 2016. godine. Svaka dodatna kupovina udela Krajslera će dolaziti iz 41,5% akcija koje su u vlasništvu VEBA fonda.

Kupovina preostalog dela Krajslera možda i nije tako jednostavan poduhvat za Fijat. Predstavnici Fijata imaju obavezu da ubede VEBA penzioni fond sindikata radnika da im proda svoje akcije. Za vlasnike akcija VEBA penzionog fonda sindikata radnika postoje dve opcije. VEBA fond bi mogao da donese odluku da akcije direktno proda Fijatu, ili bi fond mogao prvo da objavi javnu ponudu za prodaju akcija u Krajsleru i na taj način naterati Fijat da se nadmeće sa ostalim zainteresovanim stranama na otvorenom tržištu. Međutim, to može ići na štetu sindikatu ukoliko vrednost akcija Krajslera padne, kao što je to bio slučaj sa akcijama Dženeral Motorsa nakon njihove inicijalne javne ponude⁷⁴.

⁷¹Tanjug, 03.06.2011, "Fijat" kupuje akcije "Krajslera", <http://www.smedia.rs/biznis/vest/25673/Fijat-Krajsler-Serdjo-Markione-Akcije-Fijat-kupuje-akcije-Krajslera.html> (preuzeto 05.04.2013.)

⁷²Isto

⁷³Maynard Micheline, 28.03.2013, Chrysler: From bankrupt to a \$ 6 billion company, <http://www.forbes.com/sites/michelinemaynard/2013/03/28/chrysler-from-bankrupt-to-a-6-billion-company/> (preuzeto 11.04.2013.)

⁷⁴Isto

Poslednje Fijatovo izdvajanje iznosi 198 miliona dolara, za 3,3% udela, ali će konačnu cenu odrediti sud. Novembra 2012. godine, VEBA je naveo, u sudskim dokumentima, da će dodatnih 3,3% koštati Fijat 342 miliona američkih dolara. Fijat planira da uveća udeo u Krajsleru sa sadašnjih 61,8% na 65,1%. Fijat će kupiti dodatnih 3,3% Krajslera od VEBA penzionog fonda sindikata radnika američkog proizvođača⁷⁵.

Fijat se nada da će na kraju posedovati čitavu američku kompaniju, ali nije određen vremenski interval za taj korak. Druga opcija dozvoljava Fijatu da preuzme 41,5% VEBA akcija za 4,25 milijardi američkih dolara, plus kamate na godišnjem nivou od 1. januara 2010. godine⁷⁶. Ukoliko Fijat postane vlasnik preostalog dela Krajslera, namerava da udruži ove dve kompanije u jednu moćnu globalnu automobilsku silu⁷⁷.

6. Međunarodni računovodstveni standardi

Kompanija Fijat automobili Srbija vodi evidencije i sastavlja finansijske izveštaje u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji Republike Srbije i ostalom primenljivom zakonskom regulativom u Republici Srbiji. Finansijske izveštaje sastavlja i prezentuje u skladu sa relevantnim zakonskim i profesionalnim regulativama koje obuhvataju primenljivi okvir finansijskog izveštavanja, međunarodne računovodstvene standarde, međunarodne standarde finansijskog izveštavanja i interpretacije standarda.

Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB), osnovan u Londonu, počeo je sa radom 2001. godine sa ciljem da u javnom interesu razvija skup visokokvalitetnih globalnih računovodstvenih standarda koji zahtevaju transparentne i uporedive informacije o opšteprihvaćenim finansijskim izveštajima. Fondacija komiteta za međunarodne standarde (IASCF) vrši izbor članova, nadzire i finansira rad IASB. U ostvarivanju tih ciljeva, IASB sarađuje sa nacionalnim kreatorima standarda kako bi se postiglo ujednačavanje računovodstvenih standarda širom sveta⁷⁸. Zakonom o računovodstvu i reviziji i u Republici Srbiji je definisano na koji način standarde učiniti dostupnim njihovim korisnicima. Prevod, objavljivanje i usklađivanje međunarodnih

⁷⁵Fijat podiže udeo u Krajsleru, 07.01.2013, <http://www.vrelegume.rs/vesti/fiat-podize-udeo-u-chrysleru-na-651--ekonomija/> (preuzeto 11.04.2013.)

⁷⁶Tanjug, 10.04.2012, Fijat hoće da preuzme Krajsler, http://www.b92.net/biz/vesti/svet.php?yyyy=2012&mm=04&dd=10&nav_id=599179 (preuzeto 11.04.2013.)

⁷⁷Maynard Micheline, 28.03.2013., Chrysler: From bankrupt to a \$ 6 billion company, <http://www.forbes.com/sites/michelinemaynard/2013/03/28/chrysler-from-bankrupt-to-a-6-billion-company/> (preuzeto 11.04.2013.)

⁷⁸MRS Uvod, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6548&change_lang=ls (preuzeto 14.05.2013.)

računovodstvenih standarda vrše pravna lica, odnosno organi koji od odgovarajućeg organa Međunarodne federacije računovođa dobijaju pravo na prevod i objavljivanje⁷⁹.

Međunarodni računovodstveni standardi predstavljaju računovodstvene standarde uvedene kako bi se postigla transparentnost i jednoobraznost finansijskih izveštaja bilo kog ekonomskog subjekta bez obzira na delatnost kojom se bavi i zemlju u kojoj posluje. Međunarodni računovodstveni standardi imaju svrhu svestranijeg, lakšeg i boljeg razumevanja finansijskih izveštaja uz osnovni cilj da obezbede podatke i informacije za uporedne analize za nesmetano poslovno komuniciranje zainteresovanih subjekata koje rezultira bržem protoku robe i kapitala⁸⁰. Međunarodni računovodstveni standardi su predstavljeni u obliku normi ponašanja i postupaka u profesionalnom radu računovođa kako bi njihove informacije o poslovanju nekog ekonomskog subjekta bile kvalitetne za potencijalne korisnike tih informacija.

Međunarodni računovodstveni standardi sastavni su deo Zakona o računovodstvu i reviziji koji je objavljen u Službenom glasniku Republike Srbije broj 46/2006 i 111/2009. U članu 6. ovog zakona precizirano je da mala pravna lica i preduzetnici mogu da postupaju u svom poslovanju i sastavljanju finansijskih izveštaja u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima. Sa druge strane, srednja pravna lica, pravna lica koja u skladu sa zakonom sastavljaju konsolidovane finansijske izveštaje, kao i pravna lica koja javnom ponudom izdaju hartije od vrednosti, ili čijim se hartijama od vrednosti trguje na organizovanom tržištu hartija od vrednosti u obavezi su da se drže međunarodnih računovodstvenih standarda.

Osnovne tekstove Međunarodnih računovodstvenih standarda koji se primenjuju u Srbiji izdati su od Odbora za međunarodne računovodstvene standarde i objavljeni su do 1. januara 2009. godine. Tumačenja su izdata od Komiteta za tumačenje računovodstvenih standarda i objavljena su do 1. januara 2009. godine u obliku u kojem su izdati, odnosno usvojeni. Međunarodni računovodstveni standardi ne uključuju osnove za zaključivanje, ilustrujuće primere, smernice, komentare, suprotna mišljenja, razrađene primere i drugi dopunski objašnjavajući materijal koji može da se usvoji u vezi sa standardima, odnosno tumačenjima, osim ako se izričito ne navodi da je on sastavni deo standarda, odnosno tumačenja⁸¹.

Međunarodni računovodstveni standardi u Srbiji su precizno definisali oblast računovodstva. Pitanja koja se ističu, a obuhvaćena su ovim standardima jesu pitanja vezana za formu i prezentaciju finansijskih izveštaja, pitanja problema računovodstvenog obuhvatanja zaliha, prihoda, poreza na dobitak, nekretnina, postrojenja i opreme, kao i državnih davanja i obelodanjivanja državne pomoći. Ovo su neke od oblasti uređenih ovim standardima koje su od najvećeg značaja za nove

⁷⁹ Zakon o računovodstvu i reviziji ("Sl. glasnik RS", br. 46/2006 i 111/2009) – član 6.

⁸⁰ MRS, http://sr.wikipedia.org/sr-el/Међународни_рачуноводствени_стандарди (preuzeto 14.05.2013.)

⁸¹ MRS Rešenje, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6546&change_lang=Is (preuzeto 14.05.2013.)

kompanije koje dolaze u Srbiju u investiraju, među kojima je i kompanija Fijat automobili Srbija.

Međunarodni računovodstveni standard kojim je definisana *prezentacija finansijskih izveštaja* obuhvata neke od najznačajnijih oblasti i kao takav definiše formu finansijskih izveštaja kao i njihovu prezentaciju. Ovaj standard primenjuje se na svim finansijskim izveštajima opšte namene koji se sastavljaju i prikazuju u skladu sa međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja. Finansijski izveštaji opšte namene obuhvataju izveštaje koji su namenjeni korisnicima koji nisu u poziciji da od izdavaoca izveštaja zahtevaju neke dodatne informacije koje nisu obuhvaćene ovim izveštajima.

Ovako definisani finansijski izveštaji pružaju informacije o:

- Imovini;
- Obavezama;
- Kapitalu;
- Prihodima i rashodima, uključujući dobitke i gubitke;
- Doprinosima od raspodela vlasnicima koji deluju u svojstvu vlasnika; i
- Tokovima gotovine entiteta.

Cilj ovog standarda jeste propisivanje osnove za prezentaciju finansijskih izveštaja opšte namene, kako bi se obezbedila njihova uporedivost sa finansijskim izveštajima entiteta iz prethodnih perioda i finansijskim izveštajima drugih entiteta. Da bi se postigao taj cilj, ovaj standard postavlja opšte zahteve u vezi sa prezentacijom finansijskih izveštaja, smernice u vezi sa njihovom strukturom i minimalne zahteve u pogledu njihovog sadržaja⁸². Ovaj standard se primenjuje za prikazivanje svih finansijskih izveštaja opšte namene, važi za sve vrste preduzeća uključujući banke i osiguravajuća društva⁸³.

Međunarodnim računovodstvenim standardima obuhvaćene su i *zalihe*, pri čemu su zalihe definisane kao sredstva:

- Koja se drže radi prodaje u redovnom poslovanju;
- Koja se nalaze u procesu proizvodnje za buduću prodaju; i
- Koja se troše u procesu proizvodnje ili prilikom pružanja usluga.

Standardom je predviđen i način određivanja vrednosti zaliha, i to kao vrednost manja od navedene dve:

⁸² MRS 1, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6566&change_lang=ls (preuzeto 15.05.2013.)

⁸³ MRS 1, http://sr.wikipedia.org/sr-el/Međunarodni_racunovodstveni_standard_1 (preuzeto 15.05.2013.)

- Nabavna vrednost/cena koštanja (obuhvata troškove nabavke, konverzije i ostale troškove koji su ostvareni u procesu dovođenja zaliha na datu lokaciju i u dato stanje); i
- Neto ostvariva vrednost (iznos čije se ostvarenje očekuje njenom prodajom ili upotrebom).

Cilj ovog standarda je propisivanje načina računovodstvenog obuhvatanja zaliha. Osnovno pitanje računovodstvenog evidentiranja zaliha je određivanje iznosa izdataka koje treba priznati kao sredstvo i voditi u evidencijama do priznavanja povezanih prihoda. U ovom standardu se daju smernice za utvrđivanje nabavne vrednosti/cene koštanja zaliha i posledično priznavanje kao rashoda, uključujući sve eventualne otpise vrednosti do neto ostvarive vrednosti⁸⁴.

Međunarodni računovodstveni standard kojim je obuhvaćeno pitanje *poreza na dobitak*se primenjuje u računovodstvenom obuhvatanju poreza na dobitak, pri čemu porez na dobitak uključuje sve domaće i inostrane poreze kojima je osnovica oporezivi dobitak.

Standardom je predviđeno da se poreska sredstva i poreske obaveze prikazuju odvojeno od drugih sredstava i obaveza u bilansu stanja. Odložena poreska sredstva i obaveze se jasno razdvajaju od tekućih poreskih sredstava i obaveza⁸⁵.

Cilj standarda je propisivanje računovodstvenog postupka za porez na dobitak. Glavno pitanje računovodstvenog obuhvatanja poreza na dobitak jeste kako obuhvatiti tekuće i buduće poreske posledice⁸⁶:

- budućeg povraćaja (izmirenja) knjigovodstvene vrednosti sredstava (obaveza) koji je priznat u izveštaju o finansijskoj poziciji entiteta; i
- transakcija i drugih događaja tekućeg perioda koji su priznati u finansijskim izveštajima entiteta.

Međunarodnim računovodstvenim standardom broj 16 predviđen je način računovodstvenog obuhvatanja nekretnina, postrojenja i opreme. Ovim standardom je predviđeno da se nabavna vrednost, odnosno cena koštanja neke nekretnine, postrojenja i opreme priznaje kao sredstvo ukoliko postoji verovatnoća da će buduće ekonomske koristi od tog sredstva pripadati njenom vlasniku i ukoliko se nabavna vrednost, odnosno cena koštanja tog sredstva, može pouzdano izmeriti. Nekretnina, postrojenje i oprema koji su priznati kao sredstvo odmeravaju se po svojoj nabavnoj vrednosti, odnosno ceni koštanja.

⁸⁴ MRS 1, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6566&change_lang=ls(preuzeto 15.50.2013.)

⁸⁵ MRS 12, http://sr.wikipedia.org/sr-el/Међународни_рачуноводствени_стандард_12(preuzeto 15.05.2013.)

⁸⁶ MRS 12, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6578&change_lang=ls(preuzeto 15.05.2013.)

Cilj ovog standarda je da propiše računovodstveno obuhvatanje nekretnina, postrojenja i opreme, tako da bi korisnici finansijskih izveštaja mogli da uoče informacije o investicijama entiteta u nekretnine, postrojenja i opremu, kao i promene tih investicija. Osnovna pitanja računovodstvenog obuhvatanja nekretnina, postrojenja i opreme su priznavanje sredstava, utvrđivanje njihovih knjigovodstvenih vrednost, troškovi amortizacije i gubici usled umanjenja vrednosti koje treba priznati u vezi sa njima⁸⁷.

Prihodi definisani međunarodnim računovodstvenim standardom predstavljaju prihode od:

- prodaje robe;
- pružanja usluga; i
- korišćenja sredstava preduzeća od strane drugih, čime se ostvaruju kamate i dividende.

Prihod treba odmeravati po vrednosti primljenih ili potraživanih naknada. Iznos prihoda koji se ostvaruje pri nekoj transakciji obično se određuje na osnovu ugovora između entiteta i kupca ili korisnika sredstava.

Kada se rezultat neke transakcije čija je osnova pružanje usluga može pouzdano izmeriti, prihod povezan sa tom transakcijom se priznaje prema stepenu dovršenosti te transakcije na kraju perioda na koji se izveštaj odnosi. Rezultat transakcije se može precizno proceniti kada su ispunjeni svi sledeći uslovi:

- iznos prihoda se može pouzdano izmeriti;
- verovatan je priliv ekonomske koristi od transakcije;
- stepen dovršenosti te transakcije se može pouzdano izmeriti na kraju perioda za koji se vrši obračun; i
- troškovi te transakcije se mogu pouzdano izmeriti.

Prihod se definiše kao povećanje ekonomskih koristi tokom obračunskog perioda u obliku priliva ili povećanja sredstava ili smanjenja obaveza, koja imaju za rezultat porast kapitala koji ne predstavlja porast po osnovu doprinosa učesnika u kapitalu. Prihod uključuje i prihode i dobitke. Prihod je priliv koji nastaje u toku redovnih aktivnosti nekog entiteta i ima različite nazive kao što su prihod od prodaje, provizije, kamate, dividende i tantijeme. Cilj ovog Standarda je da propiše računovodstveni postupak za prihod koji nastaje iz određenog tipa transakcija i događaja. Ovaj standard identifikuje okolnosti u kojima će ti kriterijumi biti zadovoljeni, odnosno prihod biti priznat⁸⁸.

Međunarodni računovodstveni standard se primenjuje i za računovodstvenoobuhvatanje i obelodanjivanje državnih davanja i za obelodanjivanje

⁸⁷ MRS 16, <http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6580>(preuzeto 15.05.2013.)

⁸⁸ MRS 18, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6584&change_lang=ls(preuzeto 15.05.2013.)

drugih oblika državne pomoći⁸⁹. Državna davanja, uključujući nemonetarna davanja po fer vrednosti, se ne priznaju sve dok ne postoji opravdana uverenost:

- da će se entitet pridržavati uslova povezanih sa davanjima; i
- da će davanje biti primljeno.

Državno davanje se priznaje u bilansu uspeha tokom perioda u kojima entitet priznaje troškove koje treba pokriti iz tog davanja. Državno davanje koje se prima kao nadoknada za nastale rashode ili gubitke ili u svrhu pružanja direktne podrške entitetu sa kojim nisu povezani budući troškovi priznaje se u bilansu uspeha perioda u kojem se prima.

Licencirani ovlašćeni revizor vrši reviziju finansijskih izveštaja i u izveštaju o izvršenoj reviziji nedvosmisleno izražava mišljenje o tome da li finansijski izveštaji istinito i objektivno, po svim materijalno značajnim pitanjima prikazuju finansijsko stanje, poslovni rezultat i tokove gotovine, kao i da li su sastavljeni u skladu sa Međunarodnim računovodstvenim standardima⁹⁰.

Međunarodni računovodstveni standardi predstavljaju nove ugaone stubove za ispravnije sastavljanje finansijskih izveštaja u narednom periodu od strane svih učesnika na finansijskim tržištima u svetu, radi stvaranja preduslova, pored ostalog, za donošenje ubuduće pouzdanijih investicionih odluka⁹¹.

7. Osnovni podaci kompanije Fijat automobili Srbija

Rešenjem broj BG 135476/2008, društvo je upisano u Registar privrednih društava Agencije za privredne registre Republike Srbije na dan 14. oktobra 2008. godine. Vlasnici udela društva su:

- FIAT Group Automobiles S.p.A. Italia, sa udelom od 66,67% i
- Republika Srbija, sa udelom od 33,33%.

Osnovni podaci o kompaniji:

- Matični broj: 20468122;
- PIB: 105808309;

⁸⁹MRS 20, <http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6588>(preuzeto 15.05.2013.)

⁹⁰ Zakon o računovodstvu i reviziji ("Sl. glasnik RS", br. 46/2006 i 111/2009) – član 38.

⁹¹ Dragutin Dragojević / Tatjana Miljević / Milena Milojević – Novi ključni IFRS međunarodni standardi finansijskog izveštavanja – Socioeconomica – 2012. – str. 202

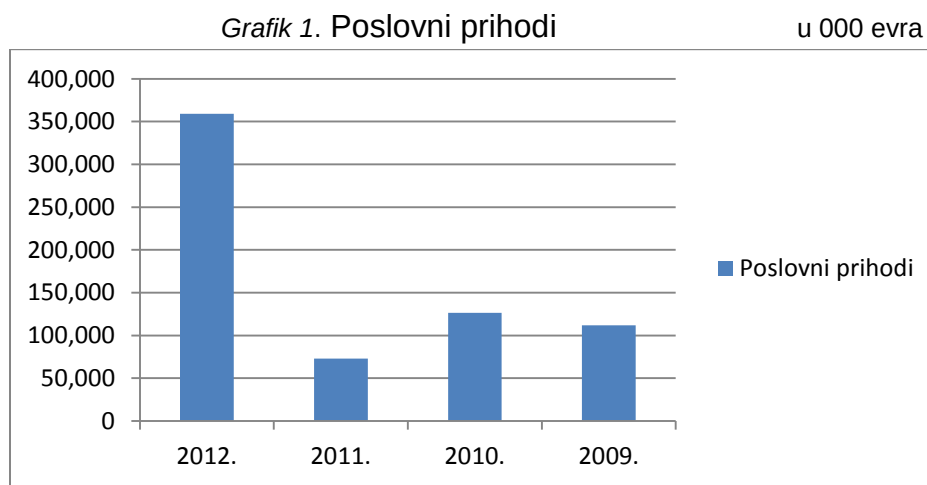
- Puno poslovno ime: PRIVREDNO DRUŠTVO ZA PROIZVODNJU PUTNIČKIH AUTOMOBILA FIAT AUTOMOBILI SRBIJA DOO KRAGUJEVAC;
- Sedište: Kosovska 4, Kragujevac;
- Pravna forma: Društvo sa ograničenom odgovornošću;
- Delatnost: 2910 - Proizvodnja motornih vozila;
- Osnovni kapital: 304.500.000 evra;
- Broj zaposlenih (na dan 31. decembar 2012. godine): 2.960 radnika.

Na osnovu podataka iz redovnih godišnjih finansijskih izveštaja kompanije Fijat automobili Srbija kod Agencije za privredne registre Republike Srbije poslovni prihodi prikazani su u okviru tabele broj 1.

Tabela 1. Poslovni prihodi u 000 evra

Naziv pozicije		2012.	2011.	2010.	2009.
I	Poslovni prihodi	359.213	72.955	126.253	111.724
1.	Prihodi od prodaje	326.109	68.520	96.629	95.657
2.	Prihodi od aktiviranja učinaka i robe	546	476	235	70
3.	Povećanje vrednosti zaliha učinaka	279.572	236.601	19.459	3.062
4.	Smanjenje vrednosti zaliha učinaka	257.421	234.544	0	0
5.	Ostali poslovni prihodi	10.407	1.902	9.930	12.936

Na osnovu prikazanih podataka, uočava se najveći rast poslovnih prihoda u 2012. godini, i to sa 72.955.000 evra, što je ujedno i najniži iznos poslovnih prihoda od kada je ova kompanija osnovana, na 359.213.000 evra, što predstavlja najveći iznos poslovnih prihoda od kada je osnovana kompanija. Visina poslovnih prihoda u 2009. i 2010. godini nije beležila veće promene, ali ipak treba istaći da je nakon tog perioda usledio pad poslovnih prihoda u 2011. godini. Grafik broj 1. ukazuje na ove činjenice.

Najveći rast poslovnih prihoda potiče od rasta prihoda od prodaje. Kompanija Fijat automobili Srbija *prihode od prodaje proizvoda priznaje* u momentu prelaska značajnih rizika i koristi od vlasništva nad proizvodima na kupca, obično pri otpremi proizvoda. Prihodi od prodaje su u toku 2009. i 2010. godine mirovali. Nakon ovog perioda zabeležen je pad sa 96.629.000 evra u 2010. godini na 68.520.000 evra u 2011. godini. Nakon pada usledio je rast prihoda od prodaje u 2012. godini, i to sa 68.520.000 evra na 326.109.000 evra. Rast prihoda determinisan je rastom prodaje automobila proizvedenih u Kragujevcu na inostranim tržištima. Rast prihoda od prodaje na inostranim tržištima sa 19.982.000 evra u 2011. godini na 297.669.000 evra u 2012. godini usledio je na osnovu početka proizvodnje i prodaje novog modela, Fijata 500L, koji je namenjen prodaji na inostranim tržištima.

Prodaju automobila kompanije Fijat automobili Srbija od 2009. do 2011. godine karakterisala je prodaja domaćim kupcima. Tokom ovog perioda kompanija je beležila veću prodaju na domaćem nego na inostranim tržištima, ali i smanjenje prihoda od prodaje na domaćem tržištu iz godine u godinu. Razlog veće prodaje na domaćem tržištu nego na inostranim tržištima tokom ove tri godine predstavlja i kampanja “staro za novo”, na osnovu koje su kupci dobijali popust na kupovinu modela Fijat Punto klasik u zamenu za njihov stari automobil, a razlog pada prihoda iz godine u godinu leži u posledicama svetske ekonomske krize i zasićenju tržišta ovim modelom automobila. U okviru tabele broj 2. prikazani su prihodi od prodaje na domaćem tržištu i prihodi od prodaje na stranim tržištima u periodu od 2009. do 2012. godine.

Tabela 2. Prihodi na tržištima

u 000 evra

Prihodi od prodaje	2012.	2011.	2010.	2009.
Domaće tržište	28.440	48.538	74.161	94.139
Inostrana tržišta	297.669	19.982	22.467	1.518
<i>Ukupno</i>	<i>326.109</i>	<i>68.520</i>	<i>96.629</i>	<i>95.657</i>

Analiza finansijskih izveštaja kompanije Fijat automobili Srbija izvršena je na osnovu redovnih godišnjih finansijskih izveštaja koji se nalaze u evidenciji Agencije za privredne registre Republike Srbije. U analizi finansijskih izveštaja koriste se sledeći instrumenti:

- horizontalna analiza;
- vertikalna analiza;
- analiza osnovnih finansijskih indikatora.

8. Horizontalna analiza

Horizontalna analiza predstavlja poređenje bilansnih pozicija u bilansu stanja tekuće i prethodne godine, kao i pozicija u bilansu uspeha tekuće i prethodne godine. Reč je, praktično, o komparativnoj (uporednoj) analizi promena između tekuće i prethodne godine⁹². Indeks koji je korišćen prilikom horizontalne analize bilansa stanja i bilansa uspeha za cilj ima da prikaže kolika je vrednost neke bilansne pozicije posmatrane godine u odnosu na vrednost te pozicije prethodne godine izraženo u procentima. Indeks je dobijen formulom:

$$\text{Indeks} = \frac{\text{Tekuća godina}}{\text{Prethodna godina}} * 100$$

8.1. Horizontalna analiza bilansa stanja

Etimološki, reč bilans vodi poreklo iz spoja latinskih reči bilanx libra (vaga sa dva tasa), dok je upotreba reči u području knjigovodstva i bilansa neposredno povezana sa italijanskom rečju bilancio (bilans), što je svakako pouzdan trag njegovog nastajanja. Otkrivanje porekla reči ukazuje istovremeno na njegovo formalno obeležje, koje se izražava u sledećem⁹³:

- Bilans ima uvek dve strane, što ga karakteriše kao dvostrani pregled;
- Obe strane bilansa su formalno jednake veličine, što označava ravnotežu obeju strana.

Budući da su aktiva i pasiva uvek u ravnoteži, imovina u aktivu i izvori sredstava u pasivi predstavljaju dve različite forme izražavanja celine svih poslovnih vrednosti⁹⁴.

⁹² Knežević Goranka, „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 105

⁹³ Ranković Jovan, „Teorija bilansa“, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2007, str. 21

⁹⁴ Wohe Gunter, „Bilanzierung und Bilanzpolitik“, Verlag Valhen, Munchen, 1976, str.29

Tabela 3. Aktiva

u 000 evra

AKTIVA		2012.		2011.		2010.		2009.
		Iznos	Indeks	Iznos	Indeks	Iznos	Indeks	Iznos
A	STALNA IMOVINA	956.437	208,51%	458.698	180,22%	254.516	125,71%	202.464
I	NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	0	0,00%	47.797	31,70%	150.800	100,00%	150.800
II	NEMATERIJALNA ULAGANJA	7.592	430,93%	1.762	2493,26%	71	129,41%	55
III	NEKRETNINE, POSTROJENJA, OPREMA I BIO. SRED.	948.824	231,91%	409.139	394,75%	103.645	200,83%	51.609
1.	Nekretnine, postrojenja i oprema	948.824	231,91%	409.139	394,75%	103.645	200,83%	51.609
IV	DUGOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI	20	4564,88%	0,44	100,82%	0,43	90,89%	0,48
1.	Učešća u kapitalu	20	4564,88%	0,44	100,82%	0,43	90,89%	0,48
B	OBRtna IMOVINA	306.985	104,33%	294.255	228,28%	128.900	82,25%	156.724
I	ZALIHE	76.102	249,60%	30.490	94,19%	32.369	314,85%	10.281
II	KRA TKOROČNA POTRAŽIVANJA, PLASMANI I GOTOVINA	230.883	87,53%	263.765	273,24%	96.531	65,92%	146.443
1.	Potraživanja	119.676	725,09%	16.505	109,48%	15.075	198,60%	7.591
2.	Kratkoročni finansijski plasmani	11.728	117,93%	9.944	16,20%	61.372	82,03%	74.816
3.	Gotovinski ekvivalenti i gotovina	86.265	38,97%	221.373	1958,59%	11.303	18,29%	61.793
4.	Porez na dodatu vrednost i AVR	13.214	82,88%	15.943	181,57%	8.781	391,40%	2.243
V	ODLOŽENA PORESKA SREDSTVA	14.370		0		0		0
G	POSLOVNA IMOVINA	1.277.792	169,70%	752.954	196,38%	383.416	106,75%	359.188
D	UKUPNA AKTIVA	1.277.792	169,70%	752.954	196,38%	383.416	106,75%	359.188
DJ	VANBILANSNA AKTIVA	4.906	105,00%	4.672	60,12%	7.771	147,75%	5.260

Upisan, a neuplaćen kapital, treba da figurira na početku aktive kao samostalna pozicija, što upućuje na shvatanje da se radi o bilansnoj poziciji sa korektivnim svojstvom⁹⁵. Stalna imovina kompanije Fijat automobili Srbija u periodu od 2009. godine do 2012. godine beleži stalno povećanje vrednosti. Visina stalne imovine na kraju 2010. godine u odnosu na 2009. godinu nije beležila veće oscilacije. Pored rasta zabeleženog u 2011. godini, najveći rast u apsolutnom iznosu, kao i procentualno, zabeležen je u 2012. godini kada je stalna imovina porasla sa 458.698.000 evra na 956.437.000, što predstavlja povećanje od 208,51%. Rast stalne imovine u najvećoj meri je određen povećanjem pozicije nekretnine, postrojenja i oprema u okviru koje je najveći rast vezan za stavku oprema, i to u 2012. godini u odnosu na 2011. godinu. Na poziciji oprema, na kraju 2011. godine prikazana je vrednost od 12.479.000 evra, koja je do kraja 2012. godine porasla na 705.073.000 evra. Rezultat ovih ulaganja je i činjenica da je fabrika u Kragujevcu jedno od najsavremenijih industrijskih postrojenja Fijat grupe. U pogonima su instalirani roboti poslednje generacije i najsavremenija, mahom automatizovana proizvodna oprema iz Nemačke, Japana i Italije⁹⁶.

Obrtna imovina beleži pad sa 156.724.000 evra u 2009. godini na 128.900.000 evra u 2010. godini. Smanjenje obrtno imovine determinisano je smanjenjem gotovine i gotovinskih ekvivalenata sa 61.793.000 evra u 2009. godini na 11.303.000 evra u 2010.

⁹⁵ Ranković Jovan, „Teorija bilansa“, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2007, str. 280

⁹⁶ B92, 16.03.2012, Proizvodnja 500L počinje u aprilu, http://www.b92.net/automobili/vesti.php?yyyy=2012&mm=03&nav_id=591534 (preuzeto 25.09.2013.)

godini. Analizom pozicije gotovinski ekvivalenti i gotovina može se uočiti da je do smanjenja došlo na tekućim računima i u dinarima i u stranoj valuti, i to sa 49.455.000 evra koliko se na ovim računima nalazilo u 2009. godini na 1.826.000 evra koliko je bilo na kraju 2010. godine. Nakon ovog pada obrtna imovina beleži rast na kraju 2011. godine od 228,28% u odnosu na 2010. godinu. Ponovo najveću ulogu u promeni obrtne imovine ima promena gotovinskih ekvivalenata i gotovine, i to njen rast od 1958,59%. Gotovina i gotovinski ekvivalenti na kraju 2010. godine iznosili su 11.303.000 evra, a na kraju 2011. godine 221.373.000 evra, od čega je na tekućim računima na kraju 2010. godine bilo 1.826.000 evra, a na kraju 2011. godine 220.439.000 evra. Visina obrtnih sredstava u 2012. godini u odnosu na 2011. godinu beleži neznatan rast, što je rezultat smanjenja gotovinskih ekvivalenata i gotovine i povećanja potraživanja kompanije Fijat automobili Srbija.

Promene u aktivi bilansa stanja, kao i promene ukupne aktive u periodu od 2009.do 2012. godine, prikazane su na grafiku broj 2.

Grafik 2. Aktiva bilansa stanja

u 000 evra

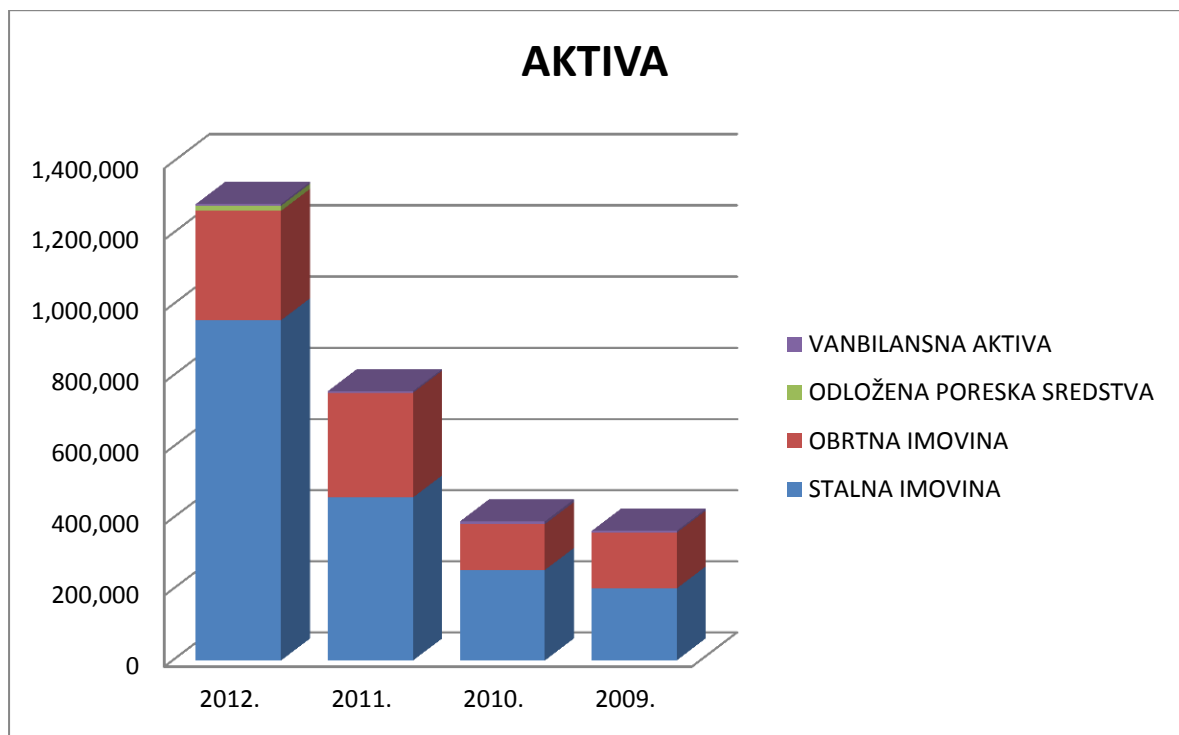

Tabela 4. Pasiva

u 000 evra

PASIVA		2012.		2011.		2010.		2009.
		Iznos	Indeks	Iznos	Indeks	Iznos	Indeks	Iznos
A	KAPITAL	199.335	83,73%	238.063	81,03%	293.790	97,18%	302.326
I	OSNOVNI I KAPITAL	269.996	111,42%	242.332	178,15%	136.028	90,89%	149.660
II	NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	0	0,00%	47.797	31,70%	150.800	100,00%	150.800
III	REZERVE	26	92,02%	29	100,82%	28	90,89%	31
IV	NERASPOREDJENI DOBITAK	2.047	92,02%	2.225	32,09%	6.934	377,80%	1.835
V	GUBITAK	72.735	133,90%	54.319		0	0,00%	1
B	DUGOROČNA REZERVISANJA I OBAVEZE	1.078.457	209,48%	514.827	575,70%	89.426	158,10%	56.565
I	DUGOROČNA REZERVISANJA	10.422	670,52%	1.554	100,46%	1.547	300,95%	514
II	DUGOROČNE OBAVEZE	410.623	161,28%	254.606		0		0
1.	Dugoročni krediti	410.623	161,28%	254.606		0		0
III	KRA TKOROČNE OBAVEZE	657.412	254,15%	258.666	294,34%	87.879	156,79%	56.050
1.	Kratkoročne finansijske obaveze	17.504	123,84%	14.134		0		0
2.	Obaveze iz poslovanja	220.347	376,68%	58.497	116,24%	50.325	120,92%	41.620
3.	Ostale kratkoročne obaveze	1.313	157,22%	835	252,13%	331	19479,20%	2
4.	Obaveze po osnovu PDV i ostalih javnih prihoda i PVR	418.248	225,84%	185.200	497,55%	37.223	257,98%	14.429
IV	ODLOŽENE PORESKE OBAVEZE	0	0,00%	64	31,84%	200	67,24%	298
V	UKUPNA PASIVA	1.277.792	169,70%	752.954	196,38%	383.416	106,75%	359.188
G	VANBILANSNA PASIVA	4.906	105,00%	4.672	60,12%	7.771	147,75%	5.260

Visina kapitala kompanije Fijat automobili Srbija u periodu od 2009. godine do 2012. godine smanjivala se iz godine u godinu. Na kraju 2009. i 2010. godine kapital se nije u velikoj meri menjao. Smanjenje osnovnog kapitala kompenzovalo je povećanje neraspoređenog dobitka, a promene ostalih pozicija bile su neznatne. Na kraju 2011. godine visina kapitala se smanjuje sa 293.790.000 evra, koliko je iznosio na kraju 2010. godine, na 238.063.000 evra. Prema podacima iz napomena uz finansijske izveštaje tokom 2011. godine, smanjena je visina neuplaćenog upisanog kapitala sa 150.800.000 evra, koliko je iznosio na kraju 2010. godine na 47.797.000 evra, koliko je iznosio na kraju 2011. godine putem ulaganja u gotovini i u stvarima na sledeći način:

- FIAT Group S.p.A. uložila je 71.670.000 evra u gotovini;
- Republika Srbija je uložila 2.500.000 evra u stvarima i 33.333.000 evra u gotovini.

Osnovni kapital raste u 2011. godini, ali pozicija kapital ipak beleži smanjenje na 81,03% vrednosti kapitala sa kraja 2010. godine. Razlog smanjenja kapitala je gubitak od 54.319.000 evra koji je zabeležen na kraju 2011. godine. Kapital se na kraju 2012. godine ponovo smanjuje. Visina kapitala 2011. godine iznosila je 238.063.000 evra i smanjena je na 199.335.000 evra, koliko iznosi na kraju 2012. godine. Tokom 2012. godine od strane osnivača uplaćen je preostali iznos neuplaćenog upisanog kapitala, što je doprinelo povećanju osnovnog kapitala. Smanjenje pozicije kapital na kraju 2012. godine nastalo je usled gubitka koji kompanija beleži drugu godinu u nizu i iznosi 72.735.000 evra na kraju 2012. godine.

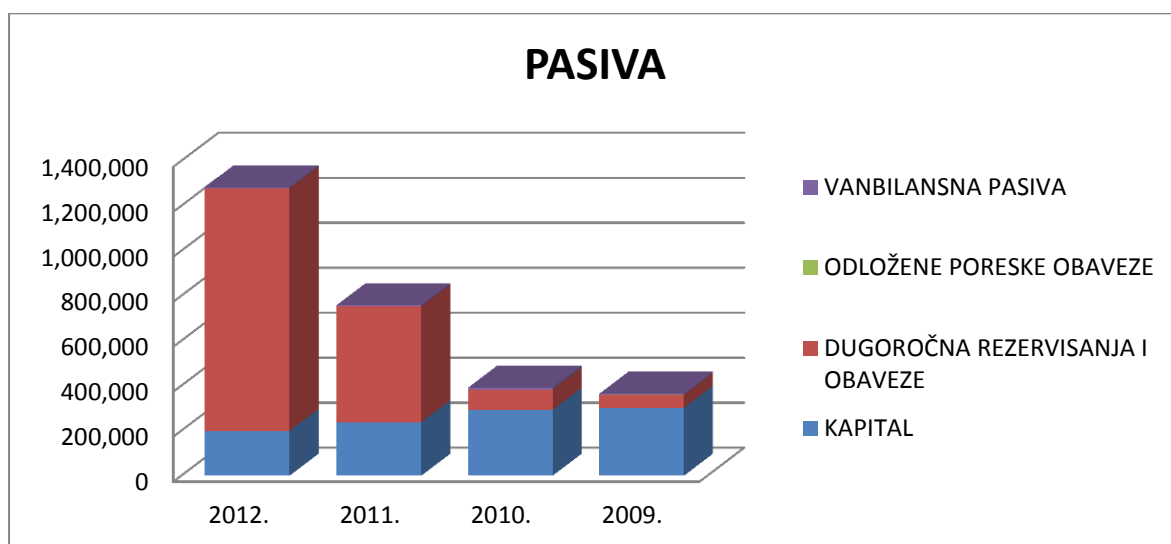
Dugoročna rezervisanja i obaveze beleže stalan rast od 2009. do 2012. godine. Vrednost dugoročnih rezervisanja povećana je sa 56.565.000 evra na kraju 2009.

godine na 89.426.000 evra na kraju 2010. godine. Veći rast zabeležen je na kraju 2011. godine, i to na 514.827.000 evra, što predstavlja 575,70% vrednosti dugoročnih rezervisanja i obaveza prikazanih na kraju 2010. godine. Na povećanje dugoročnih rezervisanja i obaveza uticalo je uzimanje kredita od Evropske investicione banke u iznosu od 254.606.000 evra koji karakterišu 4 tranše, povoljna kamatna stopa i dugačak period otplate, gde više od 1/3 iznosa kredita dospeva za plaćanje tek nakon isteka 5 godina od dana uzimanja kredita.

Drugi faktor koji je uticao na rast dugoročnih rezervisanja i obaveza jeste rast obaveza po osnovu PDV i ostalih javnih prihoda i PVR. Najveću stavku u okviru ove pozicije čine pasivna vremenska razgraničenja u iznosu od 87.466.000 evra koja su formirana kao rezultat odredbi dopunjenog i izmenjenog ugovora o zajedničkom investicionom ulaganju prema kojem je Republika Srbija obezbedila novčana sredstva koja će se koristiti isključivo za plaćanje radova i usluga koje treba da budu izvršene i dobara i opreme koja treba da bude nabavljena u svrhu ispunjenja plana i izvršenja preuzetih obaveza. Vrednost pasivnih vremenskih razgraničenja u 2011. godini čini 241,77% vrednosti ove pozicije u 2010. godini, a u 2012. godini raste na 209,48% vrednosti iz 2011. godine. Rast je usledio nakon povećanja obaveza kompanije na osnovu dodatnog iznosa kredita koji je uzet od Evropske investicione banke i rasta obaveza iz poslovanja. U okviru pozicije obaveze iz poslovanja najznačajniji rast beleže obaveze prema dobavljačima u inostranstvu, i to sa 5.503.000 evra na 122.549.000 evra. Ova činjenica ukazuje na to da se sve veći broj automobila proizvodi u novoj fabrici, što je dobra strana ove investicije, ali i da kompanija Fijat automobili Srbija ima sve veće obaveze prema stranim dobavljačima, što je loš signal. Neophodno je da se vremenom sve veći broj domaćih kompanija uključi u proizvodnju komponenata, i da automobili koji silaze sa traka kragujevačke fabrike budu, u pravom smislu te reči, domaći proizvod. Promene u pasivi bilansa stanja, kao i promene ukupne pasive u periodu od 2009. godine do 2012. godine prikazane su na grafiku broj 3.

Grafik 3. Pasiva bilansa stanja

u 000 evra

8.2. Horizontalna analiza bilansa uspeha

Po svojoj suštini, bilans uspeha je drugi bitni sastavni deo godišnjeg zaključka, ali za razliku od bilansa stanja, koji je orijentisan na prikazivanje imovine, njegova funkcija je utvrđivanje ostvarenog uspeha po vrstama, vrednosti i izvorima⁹⁷.

Tabela 4. Bilans uspeha

u 000 evra

BILANS USPEHA		01.01.-31.12.2012.		01.01.-31.12.2011.		01.01.-31.12.2010.		01.01.-31.12.2009.
		Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos
I	POSLOVNI PRIHODI	359.213	492,37%	72.955	57,78%	126.253	113,00%	111.724
1.	Prihodi od prodaje	326.109	475,93%	68.520	70,91%	96.629	101,02%	95.657
2.	Prihodi od aktiviranja učinaka i robe	546	114,89%	476	202,20%	235	337,85%	70
3.	Povećanje vrednosti zaliha učinaka	279.572	118,16%	236.601	1215,89%	19.459	635,56%	3.062
4.	Smanjenje vrednosti zaliha učinaka	257.421	109,75%	234.544		0		0
5.	Ostali poslovni prihodi	10.407	547,21%	1.902	19,15%	9.930	76,76%	12.936
II	POSLOVNI RASHODI	402.523	322,70%	124.738	95,88%	130.101	118,62%	109.676
1.	Nabavna vrednost prodate robe	13.889	80,10%	17.340	275,54%	6.293		0
2.	Troškovi materijala	282.824	478,17%	59.147	57,74%	102.432	113,00%	90.648
3.	Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi	15.064	90,65%	16.618	281,06%	5.912	1681,76%	352
4.	Troškovi amortizacije i rezervisanja	52.110	1010,05%	5.159	90,07%	5.728	866,32%	661
5.	Ostali poslovni rashodi	38.636	145,94%	26.474	271,92%	9.736	54,04%	18.015
III	POSLOVNI DOBITAK	0		0		0	0,00%	2.048
IV	POSLOVNI GUBITAK	43.310	83,64%	51.782	1345,67%	3.848		0
V	FINANSIJSKI PRIHODI	94.299	296,60%	31.793	238,67%	13.321	1179,71%	1.129
VI	FINANSIJSKI RASHODI	81.898	253,10%	32.358	774,10%	4.180	270,33%	1.546
VII	OSTALI PRIHODI	16.519	164,79%	10.024	1442,67%	695	94,06%	739
VIII	OSTALI RASHODI	1.990	16,40%	12.135	1532,14%	792	334,32%	237
IX	DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA	0		0	0,00%	5.196	243,59%	2.133
X	GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA	16.380	30,08%	54.457		0		0
B	DOBITAK PRE OPOREZIVANJA	0		0	0,00%	5.196	243,59%	2.133
V	GUBITAK PRE OPOREZIVANJA	16.380	30,08%	54.457		0		0
1.	Odloženi poreski rashodi perioda	0		0		0	0,00%	298
2.	Odloženi poreski prihodi perioda	14.429	10447,91%	138	196,14%	70		0
V	NETO DOBITAK	0		0	0,00%	5.266	286,94%	1.835
G	NETO GUBITAK	1.951	3,59%	54.319		0		0

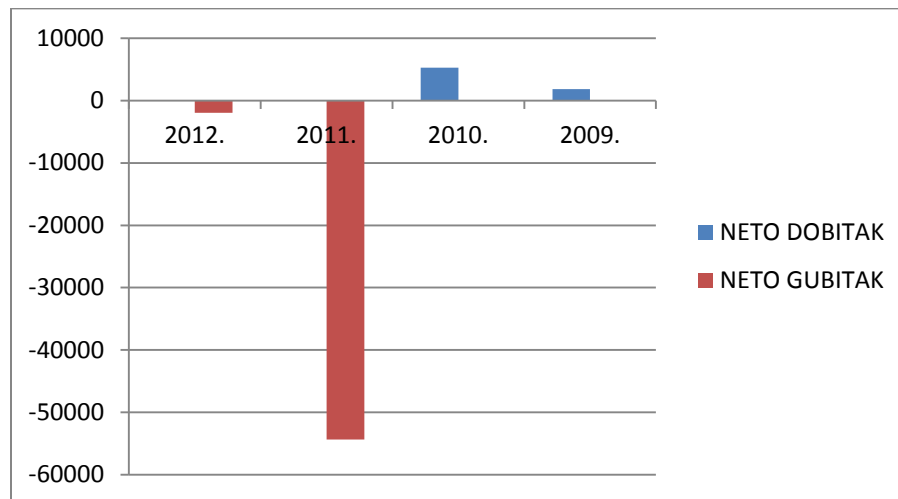
Horizontalnom analizom bilansa uspeha može se uočiti da je kompanija Fijat automobili Srbija u 2009. godini ostvarila neto dobitak od 1.835.000 evra i da beleži rast neto dobitka u 2010. godini. Neto dobitak u 2010. godini raste na 286,94% neto dobitka iz 2009. godine, odnosno iznosi 5.266.000 evra. Nakon dve godine u kojima kompanija beleži neto dobitak, slede dve godine u kojima je ostvaren neto gubitak. Neto gubitak ostvaren 2011. godine iznosi 54.319.000 evra i u 2012. godini se smanjuje na samo 3,59% ove vrednosti, odnosno 1.951.000 evra.

Visina ostvarenih vrednosti neto dobitaka i neto gubitaka u periodu od 2009. do 2012. godine prikazani su na grafiku broj 4.

⁹⁷Ranković Jovan, „Teorija bilansa“, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2007, str. 434

Grafik 4. Neto dobitak (gubitak)

u 000 evra

Poslovni prihodi u 2010. godini beleže neznatan rast u odnosu na poslovne prihode koji su ostvareni u 2009. godini. Veći pad poslovnih prihoda zabeležen je u 2011. godini i predstavlja smanjenje na 57,78% vrednosti poslovnih prihoda iz 2010. godine. Ovakve promene su rezultat smanjenja prihoda od prodaje i smanjenja ostalih poslovnih prihoda. Prihodi od prodaje smanjeni su usled činjenice da prodaja Punta beleži pad za 57%, kao i da je prisutan sveobuhvatni pad prodaje automobila zbog svetske ekonomske krize. Tržište nije u svom najboljem izdanju zbog nekoliko faktora, a Fijat je, kao i drugi, pod uticajem sveobuhvatnog pada tržišta⁹⁸. Poslovni prihodi u 2012. godini ponovo beleže rast. Vrednost poslovnih prihoda u 2012. godini iznosi 492,37% poslovnih prihoda 2011. godine, i to 359.213.000 evra. Razlog teme jeste ponovni rast prihoda od prodaje usled početka prodaje novih modela automobila, kao i vraćanje ostalih poslovnih prihoda na nivo približan onom zabeleženom u toku 2010. godine. Za razliku od poslovnih prihoda, poslovni rashodi se nisu značajnije menjali u periodu od 2009. do 2011. godine.

Poslovni rashodi značajnije rastu u 2012. godini, i to sa 124.738.000 evra u 2011. godini, na 402.523.000 evra. Rast poslovnih rashoda uzrokuje rast troškova materijala i troškova amortizacije i rezervisanja. U okviru troškova materijala sve stavke beleže rast, ali je najznačajniji porast troškova direktnog materijala i to sa 51.233.000 evra u 2011. godini na 266.992.000 evra u 2012. godini, što ukazuje na sve veće potrebe kompanije Fijat automobili Srbija za materijalom koji je neophodan za nesmetano funkcionisanje fabrike i služi kao odgovor na povećanje obima proizvodnje u kompaniji u 2012. godini.

⁹⁸Beta, 21.09.2011, Punto će se proizvoditi i 2012, uprkos padu prodaje, [http://www.blic.rs/Auto/Noviteti/278333/Punto-ce-se-proizvoditi-i-2012-uprkos-padu-prodaje/ostavi-komentar\(preuzeto 10.10.2013.\)](http://www.blic.rs/Auto/Noviteti/278333/Punto-ce-se-proizvoditi-i-2012-uprkos-padu-prodaje/ostavi-komentar(preuzeto 10.10.2013.))

U okviru troškova amortizacije rast beleži stavka amortizacija osnovnih sredstava koja se u najvećoj meri odnosi na amortizaciju opreme, kao i stavke rezervisanja za troškove obustave proizvodnje i rezervisanja za obaveze prema dobavljaču PMC koje se po prvi put javljaju u bilansu uspeha kompanije. Rezultat ovakvog poslovanja jeste poslovni dobitak ostvaren u 2009. godini i poslovni gubitak u periodu od 2010. godine do 2012. godine.

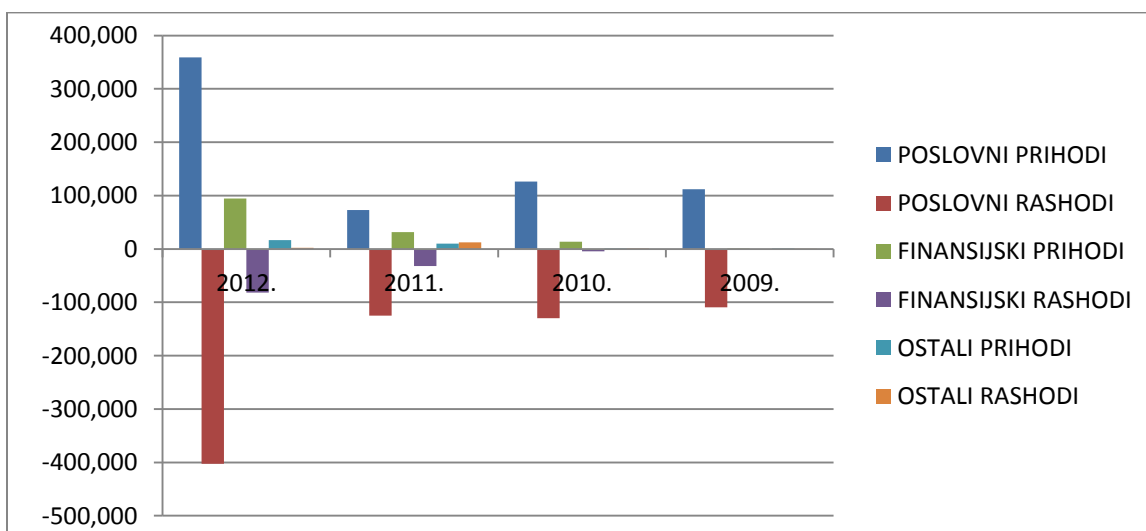
Finansijski prihodi i finansijski rashodi u periodu od 2009. godine do 2012. godine povećavaju se iz godine u godinu, a rast najznačajniji za analizu ostvaren je u 2012. godini. U toku 2012. godine u okviru poslovnih prihoda rast beleže pozitivne kursne razlike od 87.888.000 evra, ali ga prati i rast negativnih kursnih razlika od 64.163.000 evra, pri čemu je vrednost ove dve pozicije bila slična u 2011. godini. Na strani finansijskih rashoda, u 2012. godini povećavaju se i rashodi kamata po kreditima od Evropske investicione banke, kao i ostali finansijski rashodi.

Ostali prihodi i ostali rashodi beleže rast u periodu od 2009. godine do 2011. godine. Značajna promena vezana za ove pozicije nastala je u toku 2012. godine kada su ostali prihodi zabeležili rast na 164,79% ostalih prihoda iz 2011. godine, dok ostali rashodi beleže pad na samo 16,40% ostalih rashoda iz 2011. godine. Ostali prihodi u 2012. godini rastu na osnovu povećanja nadoknada od povezanih lica, pre svih FIAT Group S.p.A. i komponentaša. Smanjenje gubitaka od prodaje osnovnih sredstava i gubitaka od prodaje materijala rezultirali su smanjenjem ostalih rashoda u 2012. godini.

Promene najznačajnijih pozicija bilansa uspeha kompanije Fijat automobili Srbija prikazani su na grafiku broj 5.

Grafik 5. Prihodi i rashodi bilansa uspeha

u 000 evra

9. Vertikalna analiza

Vertikalna analiza bilansa stanja i bilansa uspeha je značajna zato što se u ovoj analizi određene bilansne pozicije iskazuju kao 100%, a onda se sve ostale pozicije iskazuju kao procenat od te osnovne pozicije. Ovde je reč o *strukturnoj analizi finansijskih izveštaja*, odnosno o sagledavanju odnosa više pozicija u odnosu na jednu koja se tretira kao 100%. Najčešće se kao 100% tretiraju ukupna aktiva i pasiva u bilansu stanja i prihodi od prodaje u bilansu uspeha. Ovako iskazani finansijski izveštaji nazivaju se *common size*⁹⁹.

9.1. Vertikalna analiza bilansa stanja

Tabela 5. Aktiva

u 000 evra

AKTIVA		2012.		2011.		2010.		2009.	
		Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
A	STALNA IMOVINA	956.437	74,85%	458.698	60,92%	254.516	66,38%	202.464	56,37%
I	NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	0	0,00%	47.797	6,35%	150.800	39,33%	150.800	41,98%
II	NEMATERIJALNA ULAGANJA	7.592	0,59%	1.762	0,23%	71	0,02%	55	0,02%
III	NEKRETNINE, POSTROJENJA, OPREMA I BIO. SRED.	948.824	74,25%	409.139	54,34%	103.645	27,03%	51.609	14,37%
1.	Nekretnine, postrojenja i oprema	948.824	74,25%	409.139	54,34%	103.645	27,03%	51.609	14,37%
IV	DUGOROČNI FINANSIJSKI PLASMANI	20.067	0,00%	0.440	0,00%	0.436	0,00%	0.480	0,00%
1.	Učešća u kapitalu	20.067	0,00%	0.440	0,00%	0.436	0,00%	0.480	0,00%
B	OBRтна IMOVINA	306.985	24,02%	294.255	39,08%	128.900	33,62%	156.724	43,63%
I	ZALIHE	76.102	5,96%	30.490	4,05%	32.369	8,44%	10.281	2,86%
II	KRA TKOROČNA POTRAŽ., PLASMANI I GOTOV.	230.883	18,07%	263.765	35,03%	96.531	25,18%	146.443	40,77%
1.	Potraživanja	119.676	9,37%	16.505	2,19%	15.075	3,93%	7.591	2,11%
2.	Kratkoročni finansijski plasmani	11.728	0,92%	9.944	1,32%	61.372	16,01%	74.816	20,83%
3.	Gotovinski ekvivalenti i gotovina	86.265	6,75%	221.373	29,40%	11.303	2,95%	61.793	17,20%
4.	Porez na dodatu vrednost i AVR	13.214	1,03%	15.943	2,12%	8.781	2,29%	2.243	0,62%
V	ODLOŽENA PORESKA SREDSTVA	14.370	1,12%	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
G	POSLOVNA IMOVINA	1.277.792	100,00%	752.954	100,00%	383.416	100,00%	359.188	100,00%
D	UKUPNA AKTIVA	1.277.792	100,00%	752.954	100,00%	383.416	100,00%	359.188	100,00%
DJ	VANBILANSNA AKTIVA	4.906	0,38%	4.672	0,62%	7.771	2,03%	5.260	1,46%

Najveći deo aktive bilansa stanja kompanije Fijat automobili Srbija predstavlja pozicija nekretnine, postrojenja i oprema. Učešće ove pozicije u aktivi bilansa stanja raste iz godine u godinu u periodu od 2009. do 2012. godine. Ovakav trend rezultat je dve pojave. Prva se odnosi na stalna ulaganja, pre svega u opremu i građevinske

⁹⁹Knežević Goranka, „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009, str. 107

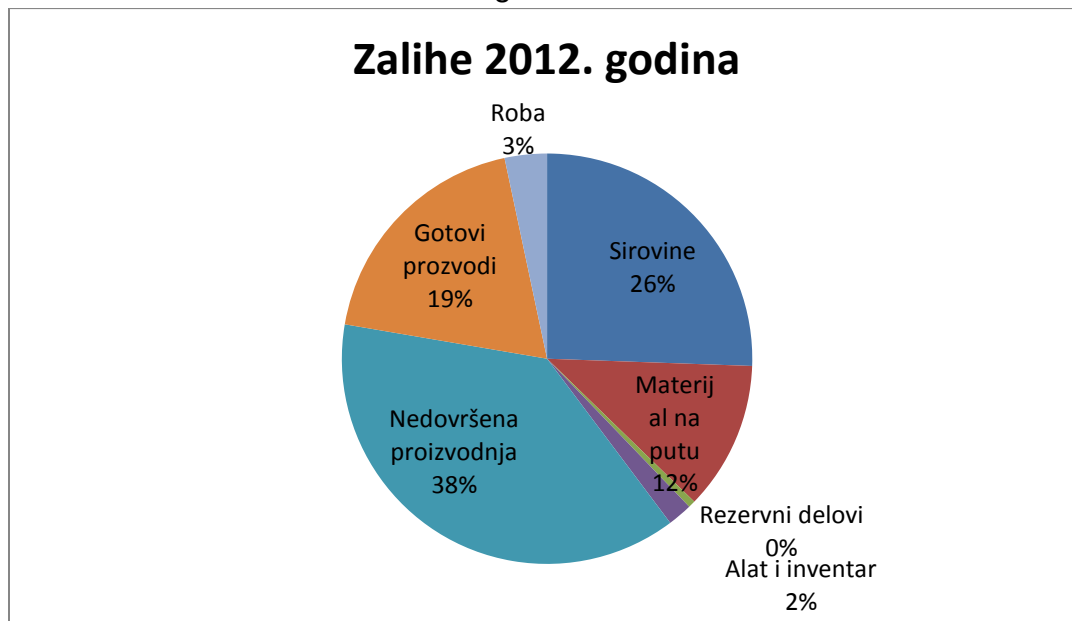
objekte, što je u skladu sa politikom kompanije vezanom za instaliranje najsavremenije opreme i povećanje broja proizvedenih automobila na 200.000, koliko se navodi u planovima za proizvodnju na godišnjem nivou u fabrici u Kragujevcu. Druga pojava je uplata neuplaćenog upisanog kapitala u 2011. i 2012. godini, koji se u aktivni bilansa stanja pojavljuje kao korektivna pozicija. Samom uplatom tih sredstava smanjuje se i učešće ove pozicije u aktivni koja je 2009. godine činila visokih 41,98% aktive. Može se uočiti da je na ovaj način veliki deo imovine kompanije na kraju 2009. godine bio, na određeni način, blokiran.

Značajno učešće u aktivni bilansa stanja imaju i potraživanja kompanije Fijat automobili Srbija, pri čemu je najveće učešće od 9,37% zabeleženo na kraju 2012. godine. U periodu od 2009. do 2011. godine potraživanja nisu prelazila učešće 2-3% ukupne aktive. Analizom podataka iz napomena uz finansijske izveštaje, rast učešća potraživanja u ukupnoj aktivni na kraju 2012. godine definisan je rastom potraživanja od povezanih strana, pri čemu povezane strane predstavljaju FIAT Group S.p.A, komponentaši koji su zajedno sa Fijatom došli u Srbiju i ovde napravili proizvodne hale i instalirali svoju opremu, ali i na srpske kompanije koje su ispunile stroge uslove koje Fijat propisuje po pitanju kvaliteta proizvoda koji su postali sastavni deo automobila proizvedenih u Kragujevcu.

U okviru stalne imovine, ističe se i pozicija gotovinski ekvivalenti i gotovina, naročito u 2009. godini sa 17,20% i 2011. godini sa 29,40% učešća u ukupnoj aktivni. Učešće ove pozicije u aktivni na kraju 2010. i 2012. godine značajno je manje. Oscilacije gotovinskih ekvivalenata i gotovine prouzrokovane su uplatama i isplatama sa tekućih računa kompanije. Vertikalnom analizom uočeno je značajno učešće kratkoročnih finansijskih plasmana na kraju 2009. godine od 20,83% i na kraju 2010. godine od 16,01% aktive. Učešće kratkoročnih finansijskih plasmana nakon pomenute dve godine značajno je smanjeno. Sredstva prikazana u okviru ove pozicije su na kraju 2009. i 2010. godine plasirana u vidu kratkoročnih depozita u evrima (kamatna stopa od 3,4% do 3,65%) i dinarima (kamatna stopa od 8,61%) kod Banca Intesa a.d. Beograd, Raiffeisen banka a.d. Beograd i Unicredit bank a.d. Beograd. Kratkoročni finansijski plasmani na kraju 2011. i 2012. godine se u celini odnose na kratkoročne depozite u domaćoj valuti plasirane kod Societe Generale banke u iznosu od 1.040.597 RSD na kraju 2011. godine i 1.333.655 RSD na kraju 2012. godine po kamatnoj stopi od 10,54% godišnje. Kompanija odlučuje da raspoloživa sredstva u većoj meri investira tokom 2011. i 2012. godine, a da sredstva plasirana u depozite svede na niži nivo.

Treba istaći i zalihe, kao bitnu stavku u poslovanju kompanije Fijat automobili Srbija. Učešće zaliha u ukupnoj aktivni u toku analiziranog perioda od četiri godine nije se menjalo u većoj meri. Najveće učešće zabeleženo je na kraju 2010. godine od 8,44%, ali je za analizu najinteresantnija 2012. godina, kada je učešće bilo niže, svega 5,96%, ali je apsolutna vrednost pozicije zaliha bila najveća u okviru posmatranog perioda i iznosila je 76.102.000 evra.

Grafik 6. Struktura zaliha 2012. godine

Najveći deo zaliha čine gotovi proizvodi, sirovine i nedovršena proizvodnja. Njihovo učešće u strukturi zaliha ukazuje na balans koji je menadžment kompanije Fijat automobili Srbija uspeo da uspostavi između onoga što se u fabrici u Kragujevcu nalazi u formi sirovina, onoga što se nalazi u procesu proizvodnje i onoga što je već proizvedeno i čeka na svog kupca.

Učešće pozicija aktive u ukupnoj aktivi prikazano je na grafiku broj 7.

Grafik 7. Aktiva

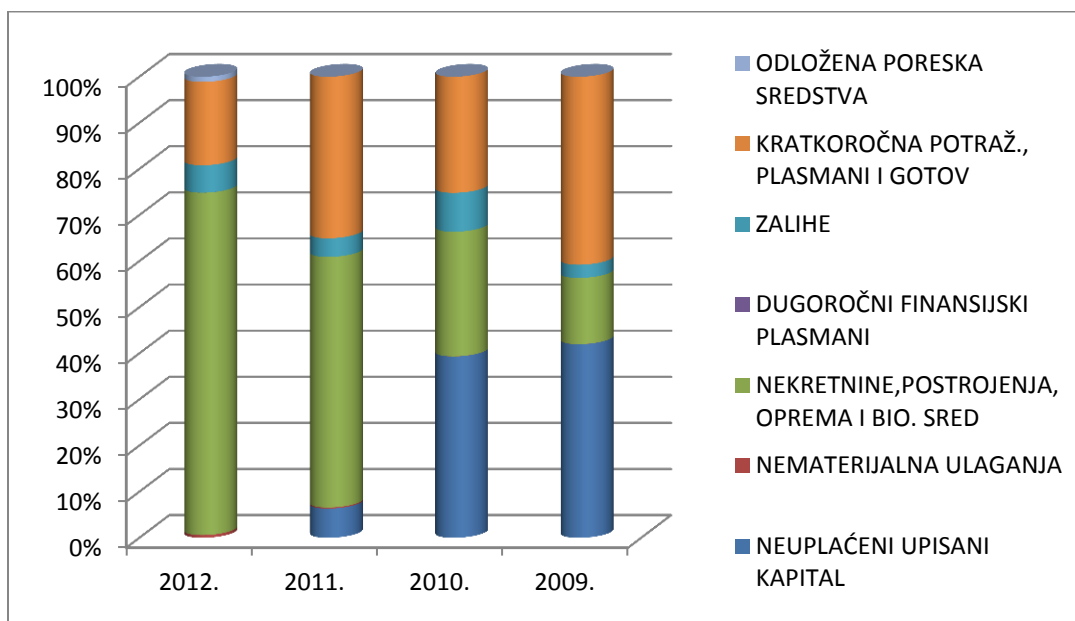

Tabela 6. Pasiva

u 000 evra

PASIVA		2012.		2011.		2010.		2009.	
		Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
A	KAPITAL	199.335	15,60%	238.063	31,62%	293.790	76,62%	302.326	84,17%
I	OSNOVNI I KAPITAL	269.996	21,13%	242.332	32,18%	136.028	35,48%	149.660	41,67%
II	NEUPLAĆENI UPISANI KAPITAL	0	0,00%	47.797	6,35%	150.800	39,33%	150.800	41,98%
III	REZERVE	26	0,00%	29	0,00%	28	0,01%	31	0,01%
IV	NERASPOREDJENI DOBITAK	2.047	0,16%	2.225	0,30%	6.934	1,81%	1.835	0,51%
V	GUBITAK	72.735	5,69%	54.319	7,21%	0	0,00%	1	0,00%
B	DUGOROČNA REZERVISANJA I OBAVEZE	1.078.457	84,40%	514.827	68,37%	89.426	23,32%	56.565	15,75%
I	DUGOROČNA REZERVISANJA	10.422	0,82%	1.554	0,21%	1.547	0,40%	514	0,14%
II	DUGOROČNE OBAVEZE	410.623	32,14%	254.606	33,81%	0	0,00%	0	0,00%
1.	Dugoročni krediti	410.623	32,14%	254.606	33,81%	0	0,00%	0	0,00%
III	KRATKOROČNE OBAVEZE	657.412	51,45%	258.666	34,35%	87.879	22,92%	56.050	15,60%
1.	Kratkoročne finansijske obaveze	17.504	1,37%	14.134	1,88%	0	0,00%	0	0,00%
2.	Obaveze iz poslovanja	220.347	17,24%	58.497	7,77%	50.325	13,13%	41.620	11,59%
3.	Ostale kratkoročne obaveze	1.313	0,10%	835	0,11%	331	0,09%	2	0,00%
4.	Obaveze po osnovu PDV i ostalih javnih prihoda i PVR	418.248	32,73%	185.200	24,60%	37.223	9,71%	14.429	4,02%
IV	ODLOŽENE PORESKE OBAVEZE	0	0,00%	64	0,01%	200	0,05%	298	0,08%
V	UKUPNA PASIVA	1.277.792	100,00%	752.954	100,00%	383.416	100,00%	359.188	100,00%
G	VANBILANSNA PASIVA	4.906	0,38%	4.672	0,62%	7.771	2,03%	5.260	1,46%

Vertikalna analiza pasive bilansa stanja kompanije Fijat automobili Srbija u periodu od 2009. do 2012. godine ukazuje na činjenicu da se učešće kapitala u ukupnoj pasivi iz godine u godinu smanjuje, a da učešće dugoročnih rezervisanja i obaveza raste. Smanjenje neuplaćenog upisanog kapitala ne utiče na promene kapitala, jer ta sredstva uplatom postaju osnovni kapital. U skladu sa ugovorom o osnivanju iz 2008. godine upisani osnovni kapital kompanije iznosi 300.000.000 evra od kojih se iznos od 250.000.000 evra uplaćuje u gotovini, a iznos od 50.000.000 evra se unosi u stvarima. U skladu sa aneksom 3 ugovora o osnivanju zaključenim 07. februara 2012. godine upisani osnovni kapital iznosi 304.500.000 evra, od čega se iznos od 253.000.000 evra uplaćuje u gotovini, a 51.500.000 evra se unosi u stvarima. Struktura osnovnog kapitala se može predstaviti i tabelom:

Tabela 7. Vlasnici udela

Vlasnici udela	% vlasništva	EUR
FIAT Group S.p.A.	66,70%	203.000.000
Republika Srbija	33,30%	101.500.000
Ukupno	100%	304.500.000

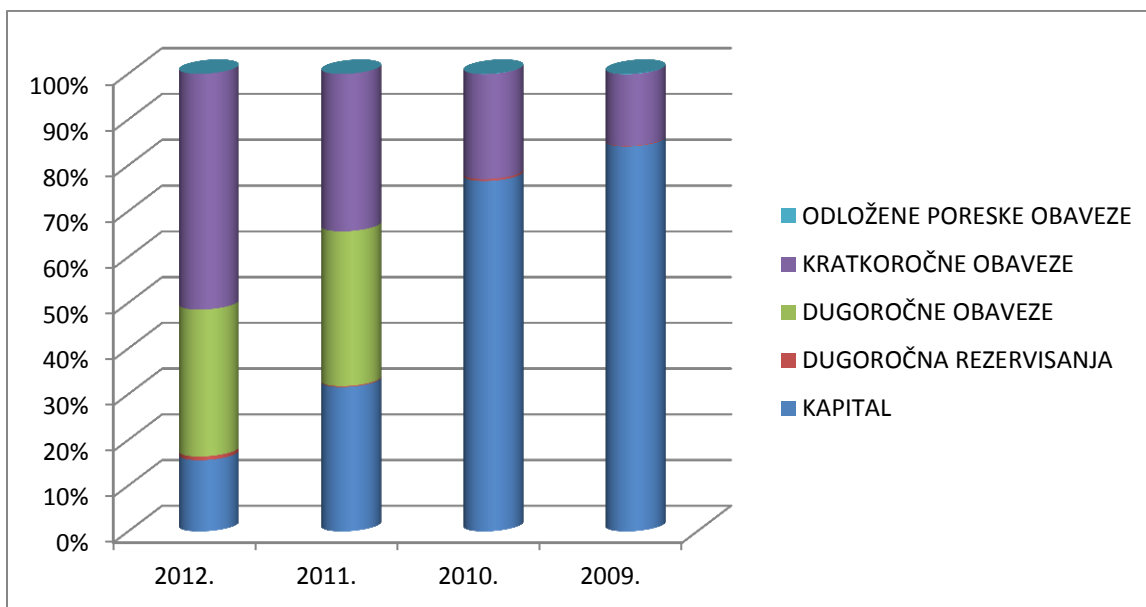
Smanjenju apsolutne vrednosti kapitala doprinosi gubitak koji se beleži u pasivi bilansa stanja, a smanjenju učešća kapitala u pasivi dodatno doprinosi povećanje

dugoročnih rezervisanja i obaveza. Dugoročna rezervisanja i obaveze u periodu analize iz godine u godinu beleže rast u apsolutnim vrednostima, ali i u učešću u ukupnoj pasivi bilansa stanja. Najveće učešće u pasivi ostvareno je na kraju 2012. godine i iznosi 84,40%. Razlog ovakve pojave jeste učešće dugoročnih obaveza od 32,14% u vidu dugoročnog kredita uzetog od Evropske investicione banke, obaveza iz poslovanja sa 17,24% pasive u najvećoj meri definisana obavezama prema dobavljačima iz inostranstva i obaveza po osnovu PDV i ostalih javnih prihoda i PVR sa 32,73%, koje u najvećoj meri čine obračunati troškovi prema domaćim i inostranim dobavljačima.

U strukturi aktive dominira stalna imovina sa 74,85%, dok u strukturi pasive dominiraju kratkoročne obaveze sa 51,45% učešća u izvorima finansiranja. Podaci analize na kraju 2012. godine ukazuju na činjenicu da se kompanija Fijat automobili Srbija iz godine u godinu zadužuje u sve većoj meri. Na osnovu ovakve strukture možemo zaključiti da je veliki deo stalnih sredstava finansiran iz kratkoročnih obaveza, što nije povoljan pokazatelj. Naime, ovde se vidi da nije usklađena ročna struktura sredstava i izvora finansiranja. Stalna imovina, prema zlatnom bilansnom pravilu u užem smislu, mora biti finansirana iz dugoročnih izvora u potpunosti. Dugoročne izvore čine kapital i dugoročne obaveze. U okviru ove analize uočava se da nema dovoljno dugoročnih izvora, pa je deo stalne imovine finansiran iz kratkoročnih obaveza. Povoljan pokazatelj ovakve strukture je činjenica da veliki deo tih kratkoročnih sredstava potiče iz različitih poslova sa stranim kompanijama, ali i da i dugoročni krediti polako zauzimaju sve važnije mesto u izvorima finansiranja. To je signal da je Fijat u Srbiju došao da ostane i da formira ozbiljnu kompaniju koja će biti okosnica Fijat grupe. U ovom trenutku to je najvažnije pitanje za Kragujevac i Srbiju.

Učešće pozicija pasive u ukupnoj pasivi prikazano je na grafiku broj 7.

Grafik 7. Pasiva

9.2. Vertikalna analiza bilansa uspeha

Tabela 8. Bilans uspeha

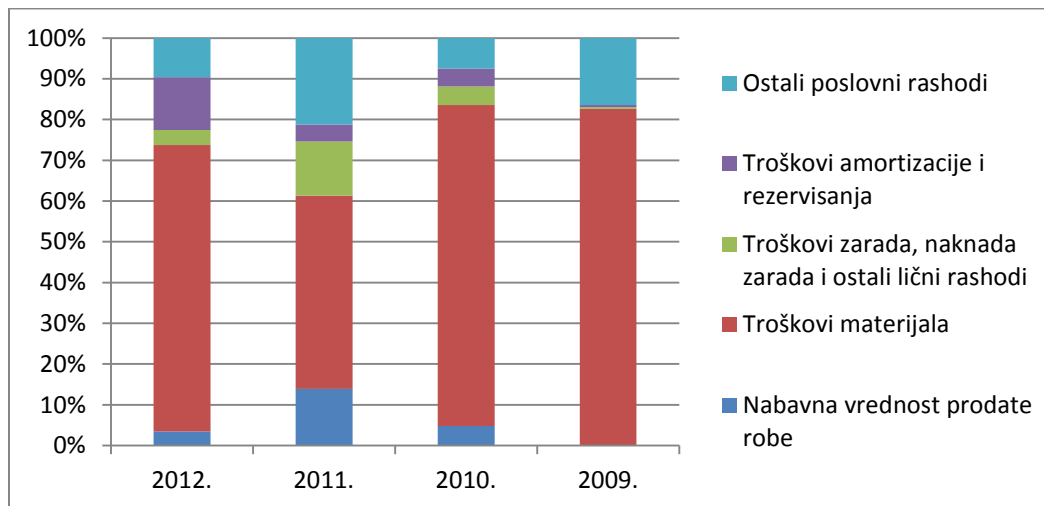
u 000 evra

BILANS USPEHA		01.01.-31.12.2012.		01.01.-31.12.2011.		01.01.-31.12.2010.		01.01.-31.12.2009.	
		Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%	Iznos	%
I	POSLOVNI PRIHODI	359.213	100,00%	72.955	100,00%	126.253	100,00%	111.724	100,00%
1.	Prihodi od prodaje	326.109	90,78%	68.520	93,92%	96.629	76,54%	95.657	85,62%
2.	Prihodi od aktiviranja učinaka i robe	546	0,15%	476	0,65%	235	0,19%	70	0,06%
3.	Povećanje vrednosti zaliha učinaka	279.572	77,83%	236.601	324,31%	19.459	15,41%	3.062	2,74%
4.	Smanjenje vrednosti zaliha učinaka	257.421	71,66%	234.544	321,49%	0	0,00%	0	0,00%
5.	Ostali poslovni prihodi	10.407	2,90%	1.902	2,61%	9.930	7,87%	12.936	11,58%
II	POSLOVNI RASHODI	402.523	112,06%	124.738	170,98%	130.101	103,05%	109.676	98,17%
1.	Nabavna vrednost prodate robe	13.889	3,87%	17.340	23,77%	6.293	4,98%	0	0,00%
2.	Troškovi materijala	282.824	78,73%	59.147	81,07%	102.432	81,13%	90.648	81,14%
3.	Troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi	15.064	4,19%	16.618	22,78%	5.912	4,68%	352	0,31%
4.	Troškovi amortizacije i rezervisanja	52.110	14,51%	5.159	7,07%	5.728	4,54%	661	0,59%
5.	Ostali poslovni rashodi	38.636	10,76%	26.474	36,29%	9.736	7,71%	18.015	16,12%
III	POSLOVNI DOBITAK	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	2.048	1,83%
IV	POSLOVNI GUBITAK	43.310	12,06%	51.782	70,98%	3.848	3,05%	0	0,00%
V	FINANSIJSKI PRIHODI	94.299	26,25%	31.793	43,58%	13.321	10,55%	1.129	1,01%
VI	FINANSIJSKI RASHODI	81.898	22,80%	32.358	44,35%	4.180	3,31%	1.546	1,38%
VII	OSTALI PRIHODI	16.519	4,60%	10.024	13,74%	695	0,55%	739	0,66%
VIII	OSTALI RASHODI	1.990	0,55%	12.135	16,63%	792	0,63%	237	0,21%
IX	DOBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA	0	0,00%	0	0,00%	5.196	4,12%	2.133	1,91%
X	GUBITAK IZ REDOVNOG POSLOVANJA PRE OPOREZIVANJA	16.380	4,56%	54.457	74,64%	0	0,00%	0	0,00%
B	DOBITAK PRE OPOREZIVANJA	0	0,00%	0	0,00%	5.196	4,12%	2.133	1,91%
V	GUBITAK PRE OPOREZIVANJA	16.380	4,56%	54.457	74,64%	0	0,00%	0	0,00%
1.	Odloženi poreski rashodi perioda	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%	298	0,27%
2.	Odloženi poreski prihodi perioda	14.429	4,02%	138	0,19%	70	0,06%	0	0,00%
V	NETO DOBITAK	0	0,00%	0	0,00%	5.266	4,17%	1.835	1,64%
G	NETO GUBITAK	1.951	0,54%	54.319	74,46%	0	0,00%	0	0,00%

Najvažnija stavka poslovnih prihoda u bilansu uspeha tokom perioda od 2009. do 2012. godine jesu prihodi od prodaje. Najmanje učešće prihoda od prodaje u poslovnim prihodima od 76,54% zabeleženo je 2009. godine, a najveće 2011. godine, i to 93,32%. Upravo je 2009. godina bila jedina u kojoj je kompanija Fijat automobili Srbija zabeležila poslovni dobitak u iznosu od 1,83% poslovnih prihoda. Sa druge strane, 2011. godina se može smatrati najneuspešnijom godinom jer je te godine ostvaren poslovni gubitak od 70,98% poslovnih prihoda. Poslovni gubitak ostvaren je i tokom 2010. i 2012. godine, ali mnogo manje izražen nego što je to bio slučaj 2011. godine. Visoki poslovni rashodi u periodu od 2010. do 2012. godine doveli su do poslovnog gubitka u ovom periodu.

Struktura poslovnih rashoda prikazana je na grafiku broj 8.

Grafik 8. Poslovni rashodi

Kao najznačajnija za analizu ističe se 2011. godina. Karakteriše je visok poslovni gubitak koji je rezultat pre svega niskih poslovnih prihoda, ali i strukture poslovnih rashoda koja se u većoj meri razlikuje od ostalih godina posmatranog perioda. Učešće troškova materijala u poslovnim rashodima je niže, a učešće troškova zarada, naknada zarada i ostalih ličnih rashoda znatno više u odnosu na preostale godine posmatranog perioda.

Na osnovu podataka iz napomena uz finansijske izveštaje uočava se da je u okviru troškova materijala utrošeni materijal smanjen na polovinu njegove vrednosti iz 2010. godine što ukazuje na to da je obim proizvodnje u ovoj godini bio drastično smanjen i odrazio se i na gubitak koji je zabeležen. Rast troškova zarada, naknada zarada i ostalih ličnih rashoda usledio je kao rezultat povećanja bruto zarada, i to skoro 3 puta u odnosu na bruto zarade 2010. godine. Na dan 31.12.2010. godine kompanija je imala 1.085 zaposlenih, a na dan 31.12.2011. godine 1.059 zaposlenih. Na osnovu ovih podataka na prvi pogled nije potpuno jasno kako je došlo do tolikog rasta bruto zarada nakon što se broj zaposlenih smanjio. Do rasta bruto zarada došlo je zbog zapošljavanja velikog broja radnika iz Italije i Poljske koji su svojim iskustvom i znanjem pomogli radnicima iz Srbije da se lakše uklope u proizvodni proces.

Oni rade na postavljanju nove savremene opreme u nekadašnjoj Zastavi, obučavaju domaće radnike i daju potpuno novi ritam životu u probuđenom srcu Šumadije. A promene se vide već pred fabričkim kapijama. Oko pet sati popodne kada je zvanično kraj radnog vremena, ispred izlaza taksisti čekaju u redu. U fabrici koja je godinama bila na umoru ponovo rade ljudi koji sebi mogu da priušte vožnju taksijem sa posla. Italijani izlaze sopstvenim automobilima ili sedaju u neki od parkiranih taksija. Sa posla Fijatovi Italijani odlaze u neki od, u poslednje vreme uvek punih, kragujevačkih hotela ili u skupo plaćene iznajmljene stanove zahvaljujući čemu je cena rentiranja

nekretnina porasla gotovo duplo. Većina kragujevačkih Italijana uskoro će spakovati kofere i otputovati nazad. Ima međutim i onih koji su rešili da ostanu u Šumadiji¹⁰⁰.

Visoke zarade zaposlenih iz inostranstva i nekoliko puta više od zarada radnika iz Srbije, uz različite naknade za odvojeni život od porodice, dovele su do velikog rasta bruto zarada i pozicije troškova zarada, naknada zarada i ostalih ličnih rashoda. Analizom strukture poslovnih rashoda preostale tri godine posmatranog perioda ne uočavaju se veća odstupanja od strukture karakteristične za kompanije koje se bave proizvodnjom, pa samim tim i kompaniju Fijat automobili Srbija.

Finansijski prihodi i finansijski rashodi imaju značajno učešće u strukturi bilansa uspeha kompanije Fijat automobili Srbija. Najznačajnije učešće zabeleženo je 2011. godine sa učešćem finansijskih prihoda od 43,58% poslovnih prihoda i finansijskih rashoda od 44,35% poslovnih prihoda. S obzirom na to da se finansijski prihodi ostvaruju od prihoda od kamata i od pozitivnih kursnih razlika, a finansijski rashodi od rashoda kamata i negativnih kursnih razlika, može se zaključiti da menadžment uspešno balansira pozajmljivanjem i plasiranjem raspoloživih sredstava i poslovanjem sa devizama jer je učešće finansijskih prihoda i finansijskih rashoda u 2009. godini, 2011. godini i 2012. godini usklađeno u toku svake od ovih godina, odnosno učešće finansijskih rashoda ne odstupa u velikoj meri od učešća finansijskih prihoda u odnosu na poslovne prihode. Veće odstupanje uočeno je jedino 2010. godine kada je zabeležen finansijski prihod od 10,55% poslovnog prihoda i finansijski rashod od 3,31% poslovnog prihoda. Pozitivan rezultat ostvaren jepo osnovu većih prihoda od rashoda od kamate, kao i na osnovu pozitivnih kursnih razlika.

Učešće ostalih prihoda i ostalih rashoda 2009. i 2010. godine manje je od 1% poslovnog prihoda ostvarenog te dve godine. Značajno učešće zabeleženo je 2011. godine, kada je poraslo učešće i ostalih prihoda i ostalih rashoda, ali na taj način dobijeni rezultat nije značajno uticao na neto gubitak. Za kompaniju je značajano učešće ostalih prihoda koji su ostvareni 2012. godine, i čine 4,60% poslovnih prihoda, i ostalih rashoda koji čine samo 0,55% poslovnih prihoda. Ostali prihodi u 2012. godini rastu na osnovu povećanja nadoknada od povezanih lica, pre svih FIAT Group S.p.A, stranih komponentaša i srpskih kompanija koji se pojavljuju kao dobavljači kompanije Fijat automobili Srbija. Smanjenje gubitaka od prodaje osnovnih sredstava i gubitaka od prodaje materijala rezultirali susmanjenjem ostalih rashoda u 2012. godini.

¹⁰⁰ Novosti, 14.04.2012, Italijani prepravili Šumadiju, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2012&mm=04&dd=14&nav_id=600515(preuzeto 09.10.2013.)

10. Analiza osnovnih finansijskih indikatora

10.1. Pokazatelji likvidnosti

Tekući ratio likvidnosti pokazuje sposobnost kompanije da sa ukupno raspoloživom obrtnom imovinom izvrši svoje kratkoročne obaveze, uz održavanje potrebnog obima i strukture obrtnih sredstava i očuvanje dobrog kreditnog boniteta.

$$\text{Tekući ratio likvidnosti} = \frac{\text{Obrtna imovina}}{\text{Kratkoročne obaveze}}$$

$$\text{Tekući ratio likvidnosti}_{2012.} = \frac{306.985}{657.412} = 0,47$$

Rezultat pokazuje da je sa 0.47 evra obrtnih sredstava kompanije Fijat automobili Srbija pokriven 1 evro kratkoročnih obaveza u toku 2012. godine. Uzimajući u obzir podatke iz perioda od 2009. do 2012. godine, tekući ratio likvidnosti za ovaj vremenski interval prikazan je na sledeći način u tabeli 9:

Tabela 9. Tekući ratio

Tekući ratio	2012.	2011.	2010.	2009.
	0,47	1,14	1,47	2,80

U oceni dobijenog rezultata ozbiljan problem predstavlja nepostojanje univerzalnog i opšte prihvaćenog standarda za odnos obrtne imovine i kratkoročnih obaveza, tako da se utvrđeni ratio obično ocenjuje kroz analizu kretanja vrednosti u prošlosti kompanije i poređenjem sa sličnim kompanijama iz grane. Ratio koji ima vrednost 1 predstavlja donju prihvatljivu granicu za ovaj odnos i garantuje likvidnost jedino u situaciji kad obrtnu imovinu isključivo čini gotovina i imovinski delovi koji se brzo mogu unovčiti, a kao poželjna se preporučuje vrednost 2. Vrednost tekućeg racija se iz godine u godinu smanjivala. Ratio je 2009. godine bio iznad propisane norme i iznad prosečnih vrednosti za privrednu granu u kojoj se kompanija nalazi. Kraj perioda donosi tekući ratio od 0,47 što je ispod prihvatljive granice i može dovesti kompaniju u ozbiljne probleme ukoliko se trend nastavi.

Stavljanjem u odnos likvidne imovine (kratkoročnih potraživanja, plasmana i gotovine) i kratkoročnih obaveza kompanije dobija se znatno rigorozniji test likvidnosti:

$$\text{Brzi ratio likvidnosti} = \frac{\text{Likvidna imovina}}{\text{Kratkoročne obaveze}}$$

$$\text{Brzi ratio likvidnosti}_{2012.} = \frac{230.883}{657.412} = 0.35$$

Rezultat pokazuje da je sa 0.35 evra likvidne imovine pokriven 1 evro kratkoročnih obaveza. Kod ocene dobijenog rezultata ponovo problem predstavlja nepostojanje univerzalnog standarda za odnos likvidne imovine i kratkoročnih obaveza. Utvrđeni ratio obično se ocenjuje u okviru vremenske i prostorne analize. Slično kao i kod tekućeg racia, na bazi pravila finansiranja 1:1 (Acid test), preporučuje se kao poželjna visina brzog racia od 1. Dobijeni rezultat se načelno smatra nezadovoljavajućim stanjem tekuće likvidnosti, naročito imajući u vidu vrednosti brzog racia prikazanog u tabeli 10 koje se odnose na prethodne godine posmatranog perioda koje su bile znatno povoljnije.

Tabela 10. Brzi ratio

Brzi ratio	2012.	2011.	2010.	2009.
	0,35	1,02	1,10	2,61

$$\text{Neto obrtni fond prema prihodima} = \frac{\text{Obrtna sredstva} - \text{Kratkoročne obaveze}}{\text{Poslovni prihodi}}$$

$$\text{Neto obrtni fond prema prihodima}_{2012.} = \frac{306.985 - 657.412}{359.213} = -0,98$$

Neto obrtni fond u 2012. godini prema prihodima u kompaniji Fijat automobili Srbija ima negativan predznak. Veći iznos neto obrtnog fonda prema prihodima je važan indikator likvidnosti u perspektivi, jer omogućava kompaniji nova kratkoročna zaduženja bez bitnijeg uticaja na tekuću likvidnost. Rezultat dobijen na kraju 2012. godine ukazuje na nizak stepen likvidnosti i na smanjenu mogućnost zaduživanja kompanije na kratak rok. Vrednosti su, ponovo, bile povoljnije u periodu koji prethodi 2012. godini.

Tabela 11. Neto obrtni fond prema prihodima

Neto obrtni fond prema prihodima	2012.	2011.	2010.	2009.
	-0,98	0,49	0,32	0,90

Saglasno napomenama kod pokazatelja likvidnosti, potpunija slika i sigurnija ocena stanja likvidnosti kompanije može se dati tek posle testiranja karakteristika i obrta

pojedinih elemenata obrtno imovine i kratkoročnih obaveza, odnosno posle sagledavanja ciklusa gotovine.

10.2. Pokazatelji poslovne aktivnosti – ciklusi gotovine

Kroz proces aktivnosti kompanija teži da što manjim ulaganjima u sredstva ostvari što veći obim aktivnosti. Traženi rezultat dobija se iz odnosa između ostvarenog obima aktivnosti i ulaganja u poslovna sredstva. Utvrđivanje i kontrola pokazatelja aktivnosti ima veliki značaj sa aspekta upravljanja finansijama kompanije, jer relacije efekata i ulaganja direktno determinišu stepen likvidnosti i rentabilnosti kompanije.

$$\text{Period naplate potraživanja} = \frac{\text{Potraživanja po osnovu prodaje}}{\text{Prihodi od prodaje}} * 365$$

$$\text{Period naplate potraživanja}_{2012.} = \frac{74.394}{326.109} * 365 = 83$$

Dobijeni rezultat predstavlja period od trenutka prodaje na kredit kupcima do naplate tog potraživanja. U ovom slučaju to je period od 83 dana koji je značajno duži od perioda od 30 dana, koji je uobičajen u razvijenim zemljama. Posmatrajući period, dobijeni rezultat je znatno lošiji od rezultata dobijenog na osnovu podataka korišćenih u periodu od 2009. do 2011. godine. Dobijeni rezultati prikazani su u sledećoj tabeli:

Tabela 12. Period naplate potraživanja

Period naplate potraživanja	2012.	2011.	2010.	2009.
	83	48	39	20

$$\text{Period plaćanja obaveza} = \frac{\text{Obaveze iz poslovanja (stanje na kraju godine)}}{\text{Obaveze iz poslovanja (potražni promet bez početnog stanja)}} * 365$$

$$\text{Period plaćanja obaveza}_{2012.} = \frac{220.394}{2.033.021} * 365 = 40$$

Analizom podataka u okviru posmatranog perioda dobijeni su sledeći rezultati perioda plaćanja obaveza:

Tabela 13.Period plaćanja obaveza

Period plaćanja obaveza	2012.	2011.	2010.	2009.
	40	62	61	65

Dobijeni rezultat pokazuje da je period plaćanja obaveza prema dobavljačima u 2012. godini 40 dana. Rezultat se mora procenjivati u kontekstu ugovorenih rokova plaćanja, pri čemu svako značajnije odstupanje ukazuje na probleme sa likvidnošću i loš kreditni bonitet kompanije. Sa druge strane, poznavanje prosečnog vremena plaćanja dobavljača je bitan parametar u definisanju kreditne politike kompanije, pošto samo naplata potraživanja obezbeđuje sredstva za isplatu obaveza prema dobavljačima. Period plaćanja obaveza smanjen je u 2012. godini sa 60-65 dana, koliki je bio okvirni period plaćanja u periodu od 2009. do 2011. godine, na 40 dana. To je dobar signal za dobavljače, ali loš za samu kompaniju, imajući u vidu da ovu godinu karakteriše period naplate potraživanja od 84 dana. Dakle, kompanija Fijat automobili Srbija je u 2012. godini dva puta brže plaćala svoje obaveze nego što ih je naplaćivala, pa dobijeni podaci ukazuju da bi kompanija u narednom periodu mogla da upadne u probleme sa likvidnošću.

$$\text{Period konverzije zaliha} = \frac{\text{Zalihe materijala} + \text{Nedovršena proizvodnja} + \text{Gotovi proizvodi}}{\text{Obaveze iz poslovanja (potražni promet bez početnog stanja)}} * 365$$

$$\text{Period konverzije zaliha}_{2012.} = \frac{27.492+30.054+15.156}{2.033.021} * 365 = 13$$

Period konverzije zaliha u toku posmatranog perioda prikazan je u tabeli broj 14.

Tabela 14.Period konverzije zaliha

Period konverzije zaliha	2012.	2011.	2010.	2009.
	13	25	36	15

Skraćivanje perioda konverzije zaliha znači bržu konverziju zaliha u gotovinu i manje angažovanih sredstava, što povoljno utiče na likvidnost i rentabilnost kompanije. Period konverzije zaliha predstavlja relativni pokazatelj koji treba ceniti u kontekstu iskustva prethodnih perioda. Period koji obuhvata 2010. i 2011. godinu doveo je do povećanja ovog koeficijenta, ali je povećan obim proizvodnje i prodaje automobila uticao da se u 2012. godini period konverzije zaliha smanji na 13 dana, što je vrednost niža i od one na kraju 2009. godine.

10.3. Pokazatelji zaduženosti

Za potrebe prikazivanja zaduženosti kompanije koristi se više pokazatelja koji prate odnose ukupnih ili dugoročnih dugova kompanije i različitih kategorija izvora ili imovine.

$$\text{Racio zaduženja} = \frac{\text{Dugoročna rezervisanja i obaveze}}{\text{Poslovna imovina}}$$

$$\text{Racio zaduženja}_{2012.} = \frac{1.078.457}{1.277.792} = 0,84$$

Dobijeni rezultat definiše učešće pozajmljenog kapitala u raspoloživim izvorima finansiranja kompanije i doprinos pozajmljenog kapitala pokriću aktive izraženu kroz vrednost poslovne imovine. Racio zaduženja u 2012. godini dovodi do zaključka da je u svakom evru raspoloživih izvora finansiranja kompanije sadržano 0,84 evra pozajmljenih izvora. Ne postoji standard za ovaj odnos i on se obično ocenjuje u kontekstu uobičajenih vrednosti iz prethodnih obračunskih perioda, pokazatelja srodnih kompanija ili proseka za industrijsku granu kojoj kompanija pripada. U prethodnom periodu kompanija Fijat automobili Srbija zabeležila je vrednosti racia zaduženja prikazane u tabeli 15.

Tabela 15. Racio zaduženja

Racio zaduženja	2012	2011	2010	2009
	0,84	0,68	0,23	0,16

Imajući u vidu prosečne vrednosti, može se istaći da je racio u 2011. i 2012. godini dostigao vrednosti koje su u skladu sa prosečnim vrednostima, ali i da je racio imao nešto nižu vrednost od prosečnih u prve dve godine posmatranog perioda.

$$\text{Korigovani racio zaduženja} = \frac{\text{Dugoročni krediti} + \text{Kratkoročne fin. obaveze}}{\text{Poslovna imovina}}$$

$$\text{Korigovani racio zaduženja}_{2012.} = \frac{410.623 + 17.501}{1.277.792} = 0,34$$

Korigovani ratio zaduženja u okviru analize zaduženja uključuje samo sredstva dobijena iz dugoročnih i kratkoročnih kredita. Dobijeni rezultat pokazuje da je kamatonosna zaduženost kompanije Fijat automobili Srbija 0,34, odnosno da je kompanija u obavezi da na svakih 0,34 evra od 1 evra poslovne imovine plaća kamatu na dugoročne ili kratkoročne kredite. Kompanija se u 2009. i 2010. godini nije zaduživala uzimanjem kredita, pa jedini zabeleženi ratio, pored vrednosti iz 2012. godine, na kraju 2011. godine ima vrednost od 0,36. Imajući u vidu srednju vrednost ovog racia od 0,33, vrednosti dobijene u 2011. i 2012. godini smatraju se kao vrednosti koje su u potpunosti u skladu sa karakteristikama kompanije i srodnih kompanija.

10.4. Pokazatelji profitabilnosti

Cilj analize pokazatelja profitabilnosti je sagledavanje podataka koji prikazuju koliko se svaki evro angažovanih poslovnih sredstava uvećava kroz proces aktivnosti.

$$ROE - Stopa prinosa na kapital = \frac{\text{Neto dobitak (gubitak)}}{\text{Kapital}}$$

$$ROE - Stopa prinosa na kapital_{2012.} = \frac{-1.951}{199.335} = -0,0098\%$$

$$ROA - Stopa prinosa na ukupna sredstva = \frac{\text{Poslovni dobitak (gubitak)}}{\text{Ukupna pasiva}}$$

$$ROA - Stopa prinosa na ukupna sredstva_{2012.} = \frac{-43.310}{1.277.792} = -0,033\%$$

Uzimajući u obzir izuzetno niske vrednosti osnovnih pokazatelja profitabilnosti u 2012. godini i činjenicu da su rezultati ove analize najbitniji za potencijalne akcionare neke kompanije, analizi ovih pokazatelja, i pored njenog velikog značaja, neće biti posvećeno više pažnje jer je kompanija Fijat automobili Srbija društvo sa ograničenom odgovornošću čija je vlasnička struktura strogo definisana.

10.5. Kreditna analiza

Kreditna analiza je usmerena na kvantifikaciju izgleda da kompanija neće biti u mogućnosti da otplati svoje postojeće obaveze o roku dospeća i bavi se srednjoročnim i dugoročnim izgledima. Model utvrđivanja verovatnoće stečaja je metodologija koja usled svoje jednostavnosti ima široku primenu u praksi. Autor modela je Edvard Altman, profesor finansija na Njujorškom Univerzitetu¹⁰¹.

Oblik Z skora koji je namenjen društvima čijim se kapitalom ne trguje na berzi:

$$Z = 0,717 * T_1 + 0,847 * T_2 + 3,107 * T_3 + 0,420 * T_4 + 0,998 * T_5$$

$$T_1 = \frac{\text{Neto obrtni fond}}{\text{Poslovna imovina}} = \frac{-350.427}{1.277.792} = -0,2742$$

$$T_2 = \frac{\text{Neraspoređeni dobitak}}{\text{Poslovna imovina}} = \frac{2.047}{1.277.792} = 0,0016$$

$$T_3 = \frac{\text{EBIT}}{\text{Poslovna imovina}} = \frac{-1.724}{1.277.792} = -0,0013$$

$$T_4 = \frac{\text{Kapital}}{\text{Ukupne obaveze}} = \frac{199.335}{1.068.035} = 0,1866$$

$$T_5 = \frac{\text{Poslovni prihodi}}{\text{Poslovna imovina}} = \frac{359.213}{1.277.792} = 0,2811$$

Uključivanjem dobijenih vrednosti u prikazanu formulu dobija se rezultat:

$$\begin{aligned} Z &= -0,717 * 0,2742 + 0,847 * 0,0016 - 3,107 * 0,0013 + 0,420 * 0,1866 + \\ &+ 0,998 * 0,2811 = -0,1966014 + 0,0013552 - 0,0040391 + 0,078372 + 0,2805378 = \\ &= 0,1596245 \end{aligned}$$

¹⁰¹ Stanišić, Nemanja, Analiza finansijskih izveštaja (September 27, 2013). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2332096>(preuzeto 10.10.2013.)

Kompanija Fijat automobili Srbija u 2012. godini ima vrednost Z skora za privatna privredna društva od 0,1596245 i tim rezultatom, sudeći prema ovom pokazatelju, spada u “problematičnu” zonu kreditne sposobnosti.

Dobijeni podatak može biti još korisniji kada se uključi u formulu na osnovu koje se utvrđuje verovatnoća stečaja:

$$P = 1 - \frac{e^z}{1+e^z} = 0,4602$$

Rezultat dobijen formulom u koju je uključena vrednost Z ukazuje na verovatnoću od 46,02% da će kompanija otići u stečaj u naredne dve godine.

10.6. Neka ograničenja racio analize

Racio analizu vrše, odnosno njene pokazatelje koriste kao podlogu za donošenje odgovarajućih odluka, tri velike interesne grupe: menadžment preduzeća, kreditori i ostali korisnici. Naravno, njihovi zahtevi i potrebe za odgovarajućim informacijama nisu iste:

- menadžment preduzeća teži da kroz racio analizu dođe do pokazatelja koji omogućavaju sagledavanje tekućeg stanja, odnosno kontrolu razvoja stanja sa osnovnim ciljem da se informacije iskoriste za poboljšanje poslovanja preduzeća;
- kreditori svoju pažnju usmeravaju na sagledavanje i ocenu sposobnosti preduzeća da otplati dugove;
- ostali korisnici (potencijalni ulagači, berzanski analitičari, itd.) fokusiraju pokazatelje efektivnosti i perspektive budućeg rasta preduzeća.

Iako racio analiza uspeva da produkuje potrebne podatke za sve grupe korisnika, pri korišćenju i oceni tih pokazatelja moraju se uzeti u obzir i problemi ograničenja racio analize. Neki od tih problema su:

- a) nepostojanje objektivnih i opštevažećih standarda;
- b) teškoće oko ocene izolovanog racia u relaciji dobro - loše;
- c) postojanje razlika u računovodstvenoj praksi različitih preduzeća narušava uporedivost odnosa;
- d) efekti inflacije (deflacije) na pojedine bilansne pozicije;
- e) uticaj sezonskih i cikličnih kretanja na pojedine odnose.

Zaključak

Fijat grupa dala je jasan odgovor na svetsku ekonomsku krizu. Svoje raspoložive resurse uložila je u osnivanje kompanije Fijat automobili Srbija i u oživljavanje posrnulog američkog giganta, kompanije Krajsler. Sudbina ovih ulaganja je neizvesna, ali su prvi efekti vidljivi i povoljni su za Fijat grupu kao celinu. Kriza i dalje ostavlja posledice, ali ostvarivanje profita Krajslera i stalno povećanje tražnje za Fijatom 500L ukazuju na opravdanost ovih investicija kada je u pitanju kratak rok.

Analiza kojom se bavio ovaj rad ukazuje na činjenice da je Fijat grupa ispoštovala najbitnije stavke predviđene ugovorom. Kompanija Fijat automobili Srbija ima broj zaposlenih koji je veći od broja definisanog ugovorom. Sredstva investirana u ovu kompaniju premašuju iznose koji su predviđeni ugovorom. Sve ovo ukazuje na to da je Fijat grupa zadovoljna rezultatima svog poslovanja koji su ostvareni na osnovu ovih investicija, ali je neophodno utvrditi precizne pokazatelje koji će i ostale zainteresovane analizom finansijskih izveštaja uveriti u ispravnost odluke ulaganja sredstava na ovaj način. Analiza finansijskih izveštaja kompanije Fijat automobili Srbija u okviru ovog rada izvršena je u specifičnom trenutku za kompaniju. Poslednja godina posmatranog perioda razlikuje se od preostale tri godine jer je 2012. godina koju karakterišu veća ulaganja i konkretizacija saradnje vlasnika udela. Rezultat ovih aktivnosti je početak proizvodnje novog modela automobila Fijat 500L.

Analiza finansijskih izveštaja ispratila je dešavanja u kompaniji i dala svoj doprinos jasnijoj slici poslovnih aktivnosti koje preduzima. Kompanija je počela da se zadužuje na svetskom finansijskom tržištu, plasira raspoloživa sredstva, pri čemu rezultati racio analize ukazuju da su zaduženja u potpunosti u skladu sa prosečnim zaduženjima konkurentskih kompanija. Likvidnost i tokovi gotovine još uvek nisu u potpunosti regulisani, ali se i to očekuje imajući u vidu da je 2012. godina bila godina investicija i započinjanja velikog broja važnih poslova, kao i to da sledi period u kojem će Fijat automobili Srbija stabilizovati svoje poslovanje. Najveći problem analize jesu rezultati koji zavise od dobitka i gubitka kompanije u posmatranom periodu. Vrednosti rezultata su suviše niske, bilo da se radi o dobitku ili gubitku, ali uzimajući u obzir činjenicu da je vlasnička struktura precizno definisana i da su pomenuti podaci najvažniji upravo za akcionare, njihovo izostavljanje iz analize zbog izuzetno niskih dobijenih rezultata i ne predstavlja veliki nedostatak analize. Aktiva i pasiva iz godine u godinu rastu, a struktura dobija formu karakterističnu za velike kompanije.

Rezultati analize finansijskih izveštaja moraju se koristiti oprezno, a definitivne ocene o finansijskom položaju donositi u kontekstu individualnih prilika konkretne analizirane kompanije. Ta željena finansijska struktura nije unapred fiksirana, niti se ona može fiksirati s obzirom na to da je podložna promenama u skladu sa menjanjem prilika u kompaniji ili okruženju.

Rezultati dobijeni analizom finansijskih izveštaja ohrabruju. Struktura finansijskih izveštaja kompanije Fijat automobili Srbija dobija strukturu sličnu izveštajima velikih kompanija. Izuzetno će biti zanimljivo nastaviti analizu i kada rezultati na kraju 2013. godine budu dostupni, jer je 2013. godine Fijat automobili Srbija postao najveći izvoznik u Srbiji, a u narednim godinama se očekuje i mnogo više. Najveća su očekivanja Kragujevčana, da ponovo dobiju automobilsku kompaniju na koju će biti ponosni. Ostaje otvoreno pitanje šta će biti sa kompanijom Fijat automobili Srbija i kakva će biti odluka menadžmenta Fijat grupe kada istekne period od 10 godina i kada prestane obaveza Republike Srbije da Fijatu garantuje poreske i druge olakšice koje su sada na snazi.

Literatura

- Dragojević Dragutin / Miljević Tatjana / Milojević Milena – *Novi ključni IFRS međunarodni standardi finansijskog izveštavanja*, Socioeconomica, Decembar 2012.
- Đević Milutin, *Tender za celu fabriku*, Odjek, broj XIX , Novembar 2007.
- Đuričin Dragan/ Janošević Stevo/ Kaličanin Đorđe, "Menadžment i strategija", centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 2013.
- Izveštaj o reviziji finansijskih izveštaja za 2011. godinu "Zastava Automobili" A.D. u restrukturiranju, Kragujevac – Beograd, april 2012.
- Jobber David / Fahy John, "Osnovi marketinga", DATA STATUS, Beograd, 2006.
- Knežević Goranka, „Analiza finansijskih izveštaja“, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2009.
- Kotler Filip, "Marketing Menadžment", DATA STATUS, Beograd, 2006.
- Marinković Vladimir, KRIZNI PR (odnosi s javnošću u kriznim situacijama), Business Start-up centre, Kragujevac, 2009.
- Miljević Milan, "Skripta iz metodologije naučnog rada", Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, Pale, 2007.
- Rakić Beba, Marketing, Megatrend Univerzitet, Beograd, 2008.
- Ranković Jovan, „Upravljanje finansijama preduzeća“, Centar Beograd, 1989.
- Ranković Jovan, „Teorija bilansa“, Ekonomski fakultet u Beogradu, Beograd, 2007.
- Senić Radoslav, "Marketing menadžment", Prizma, Kragujevac, 1998.
- Stanišić Nemanja, Analiza finansijskih izveštaja (September 27, 2013). Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2332096>(preuzeto 10.10.2013.)
- Subscription for 261.225 newly issued class A membership interests in Chrysler group llc published in Italian on june 6, 2011.
- Ugovor o zajedničkom investicionom ulaganju između Republike Srbije i Fiat Group Automobiles S.p.A. od 29.septembra 2008. godine
- Wohe Gunter, „Bilanzierung und Bilanzpolitik“, Verlag Valhen, Munchen, 1976.
- Zakon o računovodstvu i reviziji ("Sl. glasnik RS", br. 46/2006 i 111/2009)

Internet izvori:

- Autoindustrija, <http://autoindustrija.wordpress.com/tag/istorija/> (preuzeto 03.03.2013.)
- B92, 28.03.2013, Koliko je Srbija uložila u Fijat, http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2013&mm=03&dd=28&nav_id=699596 (preuzeto 06.04.2013.)
- B92, 16.03.2012, Proizvodnja 500L počinje u aprilu, http://www.b92.net/automobili/vesti.php?yyyy=2012&mm=03&nav_id=591534 (preuzeto 25.09.2013.)
- Beta, 21.09.2011, Punto će se proizvoditi i 2012, uprkos padu prodaje, <http://www.blic.rs/Auto/Noviteti/278333/Punto-ce-se-proizvoditi-i-2012-uprkos-padu-prodaje/ostavi-komentar> (preuzeto 10.10.2013.)
- Đošović M., "Zastava spuštена", 08.01.2011., <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.69.html:314220-Zastava-spustena> (preuzeto 09.03.2013.)
- Felipe Joan, 05.03.2013, The Fiat 500L takes off in troubled European market, <http://fiatgroupworld.com/2013/03/05/the-fiat-500l-takes-off-in-troubled-european-market/> (preuzeto 20.04.2013.)
- Fijat podiže udeo u Krajsleru, 07.01.2013, <http://www.vrelegume.rs/vesti/fiat-podize-udeo-u-chrysleru-na-651--ekonomija/> (preuzeto 11.04.2013.)
- Glavonjić Zoran, 26.03.2013, Fijat "nacionale" među najkontroverznijim proizvodima, <http://www.slobodnaevropa.org/content/beogradski-sajam-fiat-nacionale-medju-najkontroverznijim-proizvodima/24939539.html> (preuzeto 20.04.2013.)
- Istorija Fiat-a, <http://www.fiatsrbija.rs/fiat-brend/fiat/istorija.html> (preuzeto 01.03.2013.)
- Kartalović B., 09.10.2012, "Fijat obnavlja proizvodnju "Punta", <http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/Fijat-obnavlja-proizvodnju-punta.lt.html> (preuzeto 22.04.2013.)
- Kostić Slobodan, 24.03.2013, Došli smo da ostanemo, <http://www.politika.rs/rubrike/Ekonomija/Dosli-smo-da-ostanemo-Fijat-Kragujevac-automobili-Antonio-Cezare.lt.html> (preuzeto 07.04.2013.)
- Maynard Micheline, 28.03.2013, Chrysler: From bankrupt to a \$ 6 billion company, <http://www.forbes.com/sites/michelinemaynard/2013/03/28/chrysler-from-bankrupt-to-a-6-billion-company/> (preuzeto 11.04.2013.)
- McVeigh Paul, 11.01.2013, Fiat, SPA forecast to be biggest losers as Europe crisis worsens in 2013., <http://europe.autonews.com/apps/pbcs.dll/article?AID=/20130111/ANE/121229954/fiat-psa-forecast-to-be-biggest-losers-as-europe-crisis-worsens-in#axzz2QMkd7lqq> (preuzeto 01.05.2013.)
- Muller Joann, 30.10.2012, Fiat – Chrysler's risky strategy to move upmarket, <http://www.forbes.com/sites/joannmuller/2012/10/30/fiat-chryslers-risky-strategy-to-move-upmarket/> (preuzeto 03.05.2013.)
- MRS Uvod, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?&id=6548&change_lang=ls (preuzeto 14.05.2013.)

- MRS, [http://sr.wikipedia.org/sr-el/Međunarodni računovodstveni standardi](http://sr.wikipedia.org/sr-el/Međunarodni_racunovodstveni_standardi) (preuzeto 14.05.2013.)
- MRS Rešenje, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6546&change_lang=ls (preuzeto 14.05.2013.)
- MRS 1, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6566&change_lang=ls (preuzeto 15.05.2013.)
- MRS 1, [http://sr.wikipedia.org/sr-el/Međunarodni računovodstveni standard 1](http://sr.wikipedia.org/sr-el/Međunarodni_racunovodstveni_standard_1) (preuzeto 15.05.2013.)
- MRS 12 [http://sr.wikipedia.org/sr-el/Međunarodni računovodstveni standard 12](http://sr.wikipedia.org/sr-el/Međunarodni_racunovodstveni_standard_12)(preuzeto 15.05.2013.)
- MRS 12, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6578&change_lang=ls (preuzeto 15.05.2013.)
- MRS 16, <http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6580> (preuzeto 15.05.2013.)
- MRS 18, http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6584&change_lang=ls (preuzeto 15.05.2013.)
- MRS 20, <http://www.mfp.gov.rs/pages/article.php?id=6588> (preuzeto 15.05.2013.)
- PR Fiat, 29.03.2013, Fiat 500L za Dejana Ilića, kuma fabrike Fiat automobili Srbija, [http://www.moto.rs/flat 500l za dejana ilica kuma fabrike fiat automobili srbija-pc-31228.i](http://www.moto.rs/flat_500l_za_dejana_ilica_kuma_fabrike_fiat_automobili_srbija-pc-31228.i) (preuzeto 21.04.2013.)
- Radovanović Zoran, Do kraja godine 30.000 automobila, [http://www.danas.rs/dodaci/biznis/do kraja godine 30000 automobila.27.html?news_id=242410](http://www.danas.rs/dodaci/biznis/do_kraja_godine_30000_automobila.27.html?news_id=242410) (preuzeto 06.04.2013.)
- Tanjug, 20.04.2013, "Fiat" zaposlio još 500 radnika zbog povećane tražnje automobila, <http://www.24sata.rs/vesti/aktuelno/vest/fiat-zaposlio-jos-500-radnika-zbog-povecane-traznje-automobila/85769.phtml> (preuzeto 22.04.2013.)
- Tanjug, 12.04.2012, Fijat u ponedeljak svečano otvara fabriku, <http://www.akter.co.rs/26-ekonomija/760-fiat-u-ponedeljak-sve-ano-otvara-fabriku.html> (preuzeto 08.03.2013.)
- Tanjug, 04.02.2013, Fijat i Krajsler ujedineni sledeće godine, <http://vesti.mojauto.rs/Aktuelne-vesti/366008/Fijat-i-Krajsler-ujedinjeni-sledece-godin> (preuzeto 08.03.2013.)
- Tanjug, 13.03.2013, Fiat 500L sa sedam sedišta na tržištu do kraja jula, <http://www.seebiz.eu/fiat-500l-sa-sedam-sedista-na-trzistu-do-kraja-jula/ar-59304/> (preuzeto 19.04.2013.)
- Tanjug, 03.06.2011,"Fijat" kupuje akcije "Krajslera", <http://www.smedia.rs/biznis/vest/25673/Fijat-Krajsler-Serdjo-Markione-Akcije-Fijat-kupuje-akcije-Krajslera.html> (preuzeto 05.04.2013.)
- Tanjug, 13.08.2012, Počinje železnički transport novog Fijata "500L" za izvoz, <http://vesti.mojauto.rs/Aktuelne-vesti/337616/Pocinje-zeleznicki-transport-novog-Fijata-500L-za-izvoz> (preuzeto 08.03.2013.)
- Tanjug, 12.10.2012, Fijat Srbiji nagrada Autobesta ,http://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2012&mm=10&dd=12&nav_id=651153(preuzeto 21.04.2013.)
- Zastava automobili, <http://zastavanacionale.com/Default.aspx?lng=sr-la&mode=heritage&id=2007> (preuzeto 15.03.2013.)
- Zastava u godini jubileja, <http://www.zastavainfo.com/index.php/i> (preuzeto 09.03.2013.)

- Z.R., 28.04.2013., Superbrends: Fijat najbolji domaći brend,
http://www.danas.rs/danasrs/ekonomija/superbrends_fijat_najbolji_domaci_brend.4.html?news_id=259893 (preuzeto 01.05.2013.)
- 40 godina Zastave 101, 11.07.2012,
http://www.b92.net/automobili/aktuelno.php?yyyy=2012&mm=07&nav_id=625500
(preuzeto 15.03.2013.)